

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

5

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

12. Dom.

Kostanji so cveli. Spomladi in za prvega poletja je Kras najbolj zelen. Trava in grmovje je opletlo gole skale in deloma zakrilo siromaštvo zemlje. Zvečer so pihljale tople, prijetne sape, donašale vonje in glasove daljnih pesmi. Stezice med sočnim zelenjem so oživele, skrivnosten šepet je prihajal iz mraka. Vsaka beseda — ljubezen. Zvečer so sedeli pred hišami ljudje s trudnimi rokami na kolenih. Njihove oči so bile uprte v neznano. Po cesti so dreveli avtomobili, vso okolico so prepresali dolgi trakovi luči. »Kam bežijo vsi ti ljudje? Kako, da se jim tako mudi?« Na vprašanja jim nihče ni odgovoril.

Od tistega dne, ko sta se bila Jurij in mati zazibala v preteklost, se je sin pogosto izpraševal: »Čigava kri se pretaka po mojih žilah? Očetova, dedova ali pradedova?« In se je nasmehnil pred se: »Zablodil si, ne veš nazaj, ne znaš, kaj bi začel. Ali je krivda moja, samo moja?« Prišlo mu je na grd način na misel: da bi matere ne imel! Rad bi bil popolnoma svoboden. Že v naslednjem hipu se je te misli sramoval. »Ali sem želel svoji materi smrti?« Sklonil je glavo. Mislil je tudi na to, da bi ne imel doma, hiše. Lahko bi stopil na ladjo, na cesto, šel kamorkoli, križem sveta. Te misli se ni sramoval, ni sklonil glave radi nje. Spomnil se je na Koroško. Lepa Rožanka mu je bila trudnemu postlala in mu žejnemu dala pijače. On pa je mislil samo na Marico. V duhu je videl Ljubljano, domačnost njenih ulic. Dekle s Posavja ga je bilo trikrat lepo pogledalo, se mu trikrat prijazno nasmehnilo. Stežka je zadržal korak, da ni stopil za njo. Mislil je na Marico... Zdaj Marice ni bilo več, velika praznina je zijala pred njim, v neki razdalji je ko v megli stala Danica, kadila cigareto in govorila: »Mnogo sem doživela...« Za temi besedami se je razpenjala cesta, širil se je svet...

Jurija je bilo prignalo hrepenenje domov, njegove oči so objemale domačo hišo kot ljubega

znanca. V tistem hipu pa mu je bila kot v napotje. Veriga na rokah in na nogah, da se ni mogel geniti... Ali se je morda zavedal, da bi bil v tujini vsak hip mislil nanjo in hrepenel domov. Ko je zadnje dni odhajal od doma, jo je gledal z neko mržnjo in se ni ozrl, kakor da se boji njenega očitaajočega pogleda.

V človeškem življenju neredko krivično presojamo in nizko cenimo največje dobrine. Morda bi bil Jurij nosil rahlo mržnjo do doma vse življenje, da ga ni ob nepričakovanem naključju obšlo globoko spoznanje in je z ljubeznijo pobožal mrzlo kamenje rodne hiše...

Znova je bil stopil v delo. Sosednji krčmar je zidal v kotu dvorišča novo klet, a nad kletjo dvorano za posebne prilike. Dvorišče je bilo polno cvetočih kostanjev. Jurij je stal na zidar-skem odru, se zamislil in vdihaval vonj.

»Kako lepo diši!«

Pri zidanju je bil zaposlen stari Caharija, kamenar in ribič, ki se je oprijel v potrebi vsakega dela. Šel je tudi v vinograd, če je nanoslo, v jeseni je pomagal loviti tone. Bil je razumen in vesten, bogat z izkušnjami; govoril je brez ovinkov, ni se sramoval srca. Juriju se je nasmehnil: »Zidaj! Kaj sanjariš!« Na drugem vogalu je delal dolgin, večno nemiren in črnogled, oster in ujedljiv. Dvigal je glavo: »Ali bodo počivali samo gospodje?« S Caharijo sta se sporekla do hudega, Longin je dejal: »Tudi ti si gospod; saj nosiš ob nedeljah suknjo.« A oni: »Z zamazanimi hlačami ne bom hodil ob nedeljah v gostilno...« Beseda je dala besedo. Delavci so se dvignili od dela in se smejali. Poznali so ju in vedeli: pride večer, ko pojmeta skupaj v mirnem pomenku domov.

Jurij je gledal med tem na dvorišče. Za mizo pod kostanji je sedel že od poldneva Markov oče Pepč, podpiral glavo in težko mislil predse. Zdaj zdaj je segel z roko po pleši, kot bi se hotel zgrabiti za lase, nato je grenko izpljunil: »Fej!« Videl je tudi, kako je prišel njegov sin Nino, se nagnil do očeta in mu nekaj pošepnil na uho. Ta ga je že v drugič zavrnil z roko, slednjic je skoraj zakričal: »Ne grem nikamor!« Ostal je sam.

Dvignil se je, kakor da se mu nekam mudi, preden ga bodo iskali in našli. Ozrl se je po delavcih, ki so ga bili opazili. Longin je dejal: »Slišal sem, da bo izgubil hišo...« Longin ni znal govoriti tiho; četudi Pepč besed ni razumel, je lahko po obrazih spoznal, da govorijo o njem. Bil je nejevoljen, zinil je zateglo: »Vsak naj skrbi za svoje.« V teh besedah je ležala žalost in skrb. Juriju se je zasmilil.

V tistem trenutku, preden se je Pepču posrečilo oditi, so prišli na dvorišče še trije ljudje. Prvi Marko, rdeč v obraz, izbuljenih oči, ki je šel s stisnjenimi pestmi proti očetu: »Vi ste nam to naredili. Zdaj pa se skrivate...« Za njim sta šla s počasnejšimi koraki Nino in Hvalica. Tudi Nino je bil razburjen, s širokimi kretnjami je nekaj dokazoval. Le Hvalica je držal roke v žepih, se zvito smehljal in gledal pod noge... Pepč je bil sprva okamenel, nato je zatrepetal in mahal z rokami, kakor da nekaj neznanega odganja od sebe. Kazal je na Hvalico: »On je to naredil! On je tega kriv...«

Delavci na odru so se dvignili od dela, se strnili v kopico, gledali in poslušali. Ob mizi med dvema kostanjema je še vedno stal možic, cepetal z nogami, mahal z rokami kot bi odganjal strahove. Vso težo s svojih pleč je hotel zvaliti na Hvalico: »On je kriv, on...« Tudi Marko je imel še vedno isti rdeči obraz, stisnjene pesti; obračal se je zdaj do enega zdaj do drugega: »Vi, oče, ste krivi... Vidva se zgovorita! Mi ne smemo izgubiti hiše; rajši jo zažgem.« Bil je uporen človek, ki je ob vsaki krivici pobesnel; še kot dečka so ga lovili orožniki; med vojno ga je vzgojila ruska revolucija. Nino je bil zrasel v begunstvu, po mišljenju in značaju nasprotje svojega brata; ta je skušal govoriti mirno, preudarno: »Poslušajte; saj je jasno. Gospod Hvalica se je mojemu očetu zavezal, da mu postavi hišo za vojno odškodnino. Oče mu je dal pooblastilo, da je dvignil na banki predjem. Polovico več, kakor so nam priznali... Mi bi morali vrniti znesek banki. Dobro — mi denarja nimamo, mi ga tudi nismo prejeli... Vrniti nam ga mora tisti, ki ga je prejel, Hvalica, sicer ga po zakonu lahko tožimo.« Te mirne in resnične besede so dobro vplivale na vse. Starec ni več cepetal, tudi Marko je povесil roke ob životu. Zdaj so vsi gledali v Hvalico, kaj poreče. Ta je bil naslonjen na kostanj in se je smehljal. Sprva se je zdelo, da so ga preudarne, mirne besede mladeniča nekoliko potrle, nato se je zasmeljal ko človek, ki je nekoga ukanil, in dobil besedo. »Res,« je dejal, »to vse se ujema. Lahko me tožite. Tožbo boste tudi dobili, toda nakopali si boste le stroškov...«

»Hudič!« je siknil Caharija in stisnil pesti; razumel je, kam Hvalica meri. »Kako to: nakopali stroškov?« je vprašal Marko zamolklo. Z novim smehom je dejal Hvalica porogljivo: »Pri zadnjem podjetju sem vse izgubil. Še jaz bom moral iti med delavce...«

Marku so znova zrasle oči, stisnile so se mu pesti. »Boš pa zaprt. V ječo s teboj!« In mu je bržkone zaplaval prodani dom tako živo pred očmi, da mu je planila vsa kri v obraz. Vedel se je kot bi bil znorel. »Slepar! Tat! Le počakaj, da ti pokažem! Razbojnik!« Ni tehtal besed. Dvignil je pesti in silil proti njemu.

»Marko, ne delaj neumnosti!« mu je zavpil Caharija.

Nino je planil med Hvalico in med brata. »Marko, bodi pameten! S tem si ne boš pomagal.« Toda bila sta razjarjena oba, silila sta drug proti drugemu. Morda je že dolgo plalo sovraštvo v njunih dušah, hotela sta mu dati duška.

Jurija je bil potek prizora priklenil na mesto, stisnilo ga je za srce. Občutil je, kakor da gre za njegov dom. Ko je videl, da se vse bliža nevarnemu, morda krvavemu koncu, je skočil z odra na oder, v hipu je bil na tleh. Zgrabil je Hvalico za prsi in ga vrgel proti kostanjevemu deblu, Marka pa je objel z obema rokama in ga pritiskal na stolicu ob mizi.

»Bodi miren! To se lahko slabo konča...«

»Naj se konča, kakor se hoče. Krivice ne trpim...«

Marko je znova silil kvišku. Ko je spoznal Jurija, se je vdal. Tudi Hvalica se ni upal približati, popravil si je obleko, stiskal ustnice in gledal mračno.

»Toda zaprt boš! To ti zagotovem! Ne prizanesem ti!« je vpil Marko nanj.

»Prizanesel mi boš,« je dejal Hvalica z ostrim glasom, ki se mu je tresel od razburjenja. »Ali pa boš dokazal, kdo je tat, razbojnik in slepar. Prič je dovolj.« S temi besedami je odšel z dvorišča.

Marko je sklonil glavo. Nino je pristopil in očital: »Neumnosti delaš! Hvalica bi bil rajši plačal, kot se dal zapreti.«

Teh očitkov Marko ni mogel prenesti. Še najmanj od brata, s katerim sta si bila v navzkrižju radi nasprotnih značajev in različnih prepričanj.

»Molči!« je vpil. »Kaj bi to pomagalo, če pa ničesar nima. Hiša bi bila vkljub temu izgubljena. Kaj to pomeni za človeka — ti tega ne veš — brezdomovinec! Ne imeti doma je toliko, kakor ne imeti glave...«

Zgodilo se je, česar Jurij ni pričakoval. Človek, ki se je v nekaterih hipih zdel brez srca, ki je mirno gledal kri vojne in ruske revolucije, je

Fr. v. Uhde: Jezus se prikaže Magdaleni.

... Jezus ji reče: »Žena kaj jokaš? Koga iščeš?« (Jan 20, 14.)

nagnil glavo na mizo in začel jokati. Vsi so bili tiho, vsem je bilo težko pri srcu. Vedeli so, da se bo pozneje pred njimi teh solz sramoval, a zdaj ni mogel drugače. Tudi v Jurijevih prsih je čudno drhtelo. Iz podrhtevajočega moškega joka je raslo veliko spoznanje vanj.

Bil je mrak, ko se je vrnil domov. Domača hiša je stala s ceste razsvetljena od svetiljke, a od strani od mesečine. Bila je tako ljuba, tako živa, kakor da bo zdaj zdaj spregovorila. Jurij je stopil do praga, položil roko na mrzlo steno in jo pobožal...

15. Ljubezen.

Poleten dan. Solnce je pripekalo v breg, trta je zorela, srce se je smejalo. »Trte bo treba škropiti.« Jurijeva mati se je ozrla skozi okno v ble-

steče zlato, ki se je razlivalo po zelenju. »Drugi so že včeraj končali.« Jurij bi bil rad šel z Lovrom na morje, a je stopil v breg. Temen oblak se je bil razgrnil čez pol neba. Preklal se je, da je posijalo solnce, a se je nagrmadil drugič, tretjič. Zagrmelo je v njem. Jurij se je trikrat pripravil na delo. Stal je in gledal, bal se je, da mu ploha ne spere modre galice, preden se na trtah posuši.

Po stezi je prišlo dekle. »Danica!« Redko sta se videla, se pozdravila, se nasmehnila. Dekle se je ustavilo pred njim. Zasmejalo se je, zažgolelo v pozdrav. Jurij je v zadregi pogledal na nebo. »Bo solnce, ne bo? Škropil bi rad.«

Danica se ni ozrla na nebo. »Kadar se jaz kopljem, mora sijati solnce.« Grušč je zaškripal pod nogami, izgubila se je med skalami.

Fant je besedam verjel, iz neznanega vzroka je postal vesel. Ali je izvirala radost iz njenih oči, ali je prihajala iz njenega glasu? Mešal je škropilo in se trikrat ozrl. Od solnca zagorela se je prikazala izza skal, postala, se zagnala v valove, cepetala, se igrala, se pogrezala na dno in znova splavala na vrh. Valovi so jo zagrinjali. To ni bila več ona... Kakor da se je rodilo morsko bitje iz valov, se prikazalo ljudem, in bo čez nekaj časa znova izginilo na dno morja.

Jurij je stopal med trtami, modra tekočina je v tankih curkih pršela po listju. Iz slednje kapljice so gledale Daničine oči. Ozrl se je znova na morje. Ni je bilo v vodi. Mokra je sedela na glatkem grušču, v rokah je imela vezenje. Ozrla se je tudi ona. Iz daljave je bil razločno viden smeh njenih ust.

Pozabila sta, da se je solnce, ki je kot iz tisočerih zrcal odsevalo na vodi, nenadoma skrilo. Nad Devinom se je prikazal nov oblak, razgrnil senco čez valove. Po vsem bregu so se zasrebrile oljke in suho zašumljale.

Trikrat je šel Jurij mimo Danice, v četrtič je pogledal na nebo in dejal: »Tvoje solnčno pre-rokovanje je potemnelo.«

»Oblak se bo obrnil-drugam.«

Oblaki so se pretrgali za hip, posijalo je solnce in žgalo. Jadra ladij, ki so križarila daleč na jugozapadu, so spremnila smer. Zagrmelo je drugič.

Jurij je sedel in gledal na nebo. Veter je zapihal močnejše. Otroci, ki so se kopali na plitvini, so v naglem begu tekli v breg. Zagrmelo je v tretje. Danica se je ozrla, napravila z roko znamenje, dela vezenje pod skalo in se vrgla v valove. Jurij je pozabil na oblak, ni čutil vetra, ne videl bliska, ne slišal groma. Zrl je v valove, iz katerih je gledala glava, pol telesa, a je nenadoma zeleni greben vode zagrnil vse. Prikazale so se roke, kakor da prosijo pomoči... izginile... Znova je bilo vidno deklinško telo do pasu, valovi so naraščali... Danica se je vzravnila, dvignila roke in obraz. Prve kaplje dežja so ji priletele na lice. Bliski so ponehali. Visoko nad bregom je ležal temen oblak, iz njega se je razprostrl siv, komaj prozoren pajčolan do tal. Veter je rastle, suho šuštel v oljkah, zvijal vrhove mladih hrastov, ovijal mladike vinske trte. Pajčolan plohe se je gostil, se bližal bolj in bolj.

Bilo je prepozno, da bi se rešila pred dežjem domov. Ribiške kočice so bile zaprte, barke ni bilo nobene ob bregu. Edino zavetje je nudilo redko drevje, goste trte, dolgi zidovi, viseča skala nad prodom... Jurij je planil; v pol minute je bil pod skalo, počenil je, težke kaplje so padale

preko njega in pele na okroglem prodnem kamenju, ki je zvenelo ko kovina.

Na Danico je bil pozabil. V hipu se je spomnil, bilo ga je sram. Znova je stal na dežju in videl, kako je planila iz vode, popadla obleko, begala, se ozirala in ni vedela, kam naj se reši. Njeni lasje so se razpustili in vihrali v vetru. »Sem!« je klical Jurij. Obleko je tiščala na prsi, da bi je ne zmočila. »Sem!« Iskala ga je z očmi, ni ga uzrla. Slednjič... Planila je do njega, a pred njim obstala. Zavedela se je, kakšna je, pod skalo je bilo komaj za enega človeka prostora.

»Daj obleko!« Jurij je stlačil cunje za hrbet v skalno razpoko. »Ne stoj na dežju! Sedi!« Umeknil se je in stisnil.

»Vsa sem mokra. Zmočila te bom.«

Sedela sta s hrbtom drug proti drugemu. Sprva sta občutila rahlo sramovanje. Jurij je čutil njen hlad skozi obleko, mrzlično ga je spreletelo. Izgubil je besedo in se zmedel. Kolena sta imela skrčena pod brado. Sedela sta ko kipa, ki na težkih stebrih čepé podpirata strop. Gledala sta na obrežje. Dež je vihtel v vetru svoj bič čez ves breg, tepel je valove. Zdaj zdaj jima je zanašalo kaplje dežja v obraz. Danici in Juriju je bilo zagonetno v srcu. Duši sta bili polni nečesa neznanega. Čutila sta, da bi morala govoriti, nista našla besed.

Prva je spregovorila Danica. Gledala je v valove, ki so se zaganjali v skale ob bregu, se penili, izginjali za hip, a so se prikazovali novi.

»Glej, kako jezno bijejo valovi ob skale!«

Jurij je bil hvaležen za to besedo. Razvozlat se mu je jezik. »Da, skale... Pravijo, da je bilo tam rimsko pristanišče. Kadar je morje mirno in jasno, se baje vidijo ostanki zidovja na dnu. Tu so pristajale rimske ladje...« Ozrl se je čez ramo. Danica ga je poslušala. Čutil je, da mora govoriti, mnogo govoriti. »V našem bregu, pravijo, so bile nekdanj rimske vile. Letovišča. Ko so kopali vinograde, so naleteli na temelje hiš. Ni čuda: tu od jutra do večera sije solnce. Našli so obdelane kamne iz tiste dobe. Tam v zidu — če jih hočeš videti...«

Danica je molčala. Le enkrat se je izvilo iz njenih ust: »A — a — a!« Iz začudenja ali iz nejevolje?

»Tu, v vilah so bivali gospodje. A na vrhu, Bog ve, ali je bila vas. Tam gori so živeli sužnji. Že takrat so imeli kamnolome. Pred leti so dobili lesene kline, s katerimi so oni lomili marmor. Zavili so mokre cunje okrog njih, les se je napel, kamen je počil. Tudi okostnjake so dobili v zapuščenih jamah. Marmor so spustili po bregu do morja in ga naložili na ladje.«

Francè Kralj: Pogled z Gradu na šentjakobsko cerkev v Ljubljani.

Deževalo je na gosto, v debelih kapljah. Jurij je obrisal mokroto, ki mu jo je vrgel veter v obraz. Zazdelo se mu je, da je preveč govoril, Daničin molk ga je preplašil.

Obrnila je glavo: »Pa zakaj mi govoriš samo o tem, o preteklosti?«

Jurija je zapeklo. Zakaj? Ker ta hip ni znal govoriti drugega. »Saj si dejala, da bijejo valovi ob skale, ki so ostale od rimljanskega zaliva...« In je pristavil v opravičilo: »Saj te komaj poznam.«

»Več let sem bila v Trstu. Pred vojno, po vojni.«

»Ostaneš pri očetu?«

»V Trst bi se rada vrnila, tam je veselejše. Ali — teta mi je umrla.«

Jurij se je grenko vprašal: Kaj ima od vselega življenja? Nehote je primerjal Marico z njo. Maričina slika je bila svetlejša.

»Oče te hoče poročiti?«

»Vsiljenca ne maram. Saj ga ni več blizu.« Po kratkem molku, gledaje v tla: »Vsaj malo mi mora biti po srcu.« Ozrla se je po njem: »Ti — zakaj mi ne ponudiš cigarete?«

»Samo to imam,« je dejal. »Že sem jo prižgal. Hočeš?«

»Daj!« In je kadila. »Konček ti vrnem.« Ozrla se je po njem: »Ni ti po volji, to vem. Tudi ostrigla bi se rada.«

V Jurijevem srčnem odnosu do te ženske je nastala grenka motnja. Privlačevali sta ga le njena odkritosrčnost, prostodušnost. Imel bi jo lahko za tovariša, s katerim je mogoče govoriti jasno, odkrito.

»In oče?«

»Oče ne prenese resnice, zato mu lažem. Možu ne bi skrivala. Če bi imela fanta, bi mu rekla: taka sem; če hočeš, tako me vzemi ali — zbogom!«

Jurij se je zasmel. Nekaj prijetnega je bilo v teh besedah. Vzel je ogorek cigarete iz njenih prstov, potegnil dvakrat in ga vrgel na dež, da je v mokroto zacvrčal.

»In če bi ga... ljubila?«

Danica je zrla v daljavo, kakor da je zagledala nekaj zanimivega v sivem plašču pojemajočega dežja.

»Če bi ga ljubila... bi tudi jaz prezrla njegove napake. Ali jih moški nimate?«

Dež je ponehaval. Le morje je bilo razburkano ko prej. Za Devinom se je jasnilo nebo, robovi oddaljujočih se oblakov so bili obsijani od solčnih žarkov. Veter je stresal kaplje z dreves. Zrak je bil izčiščen, jasen, da je bil viden slednji list, slednja bilka ob bregu, kakor da leži na dlani.

Danici je postalo hladno, obleka se še ni bila posušila, stresnila se je. Jurij se je ozrl v njen modrikast obraz, v velike oči.

»Tebi je hladno. Obleci moj jopič!«

Ubogala je. Jurij je zdaj slonel na rokah, a Danica na njegovem ramenu. Obraza sta se skoraj dotikala. Nista našla besede. Ozirala sta se po bregu, po morju. Tih, skoraj bolesten nasmeš se je zgenil v obrazu, gorel v očeh. Nekaj nerazločnega, omamnega se je pretakalo v obeh. Ogenj in hlad. Mladeniču se je zdelo, da se Daničina glava nagiba tesneje k njemu in se zopet odmika.

»Zakaj molčiš?«

Otožje je velo iz glasu. Nasmehnila se je, prebudila smeh tudi na njegovih ustnicah. Nenadoma, kakor na ukaz, sta se zresnila oba. Glavi sta se utrudili in se kakor v pijanosti nehote nagnili druga k drugi...

Danica je planila kvišku, slekla jopič in ga vrgla Juriju na roke. Zasmejala se je na glas. Popadla je obleko in izginila med skalami.

Jurij je zrl za njo. »Ta ženska ni mene prvega poljubila.« Postalo mu je grenko v srcu. Med skalami ni bilo videti njene glave, le enkrat se je prikazala roka, nato je izginila tudi ta. »Vojna! Še dekleta niso več kot so bila.« Občutil je odpor, a je hkratu nekaj bridkostnega neslo njegovo misel k nji in ga opletalo z njo.

Solnce je posijalo v breg, zablestelo je morje. Živo zelen plašč je zagrinjal zemljo, ptice so zletele do obrežja, se vrnile, sedle na smokvo. Valovi so šumeli, bele pene so se prikazovale na njihovih grebenih in se topile. Izza skal je prišla Danica; zaklicala mu je:

»Kaj stojiš? Obleci jopič! Ali me spreliš?«

Do tistega hipa ni opazil, da je bil z jopičem na roki obstal na mestu, okamenel in zaverovan v svojo misel.

* * *

Danica bi bila rada ljubila svojega trdega očeta, rajši nego molčečo, vase zaprto mater. Ljudje nikoli niso slišali njenega smeha, radosti, ljubezni je užila malo. Rodila je hčer-edinko. Matej, Daničin oče, je dejal: »Zakaj ni sin?« Ostala je edinka. Otrok se je smehljal v očeta. Oče je pomolil hčerki prst: »Doto ti bo treba šteti; da si boš izbrala bogatega!« Danica se je smejala, rasla v razposajenost in igro, spoznala očeta in utihnila, koprnela pred njim. Vsako reč ji je vzel iz rok: »To ni zate!« Dobil jo je pred hišo, prijel jo je za roko: »Pojdi na dvorišče!« Danica je bila sama, ni imela nikogar, da bi se bila igrala z njim, igrala se je z mačko. »Pusti mačko, raztrga ti obleko.« Nekoč je mati nena-

doma vzkipela, se obrnila od ognjišča, njen blede obraz je zagorel. »Pusti otroka, da živi!« Oče je gledal, se obrnil in šel.

Prišla je teta iz Trsta, Matejeva sestra. Z bistrim očesom je videla in spoznala vse. Danico je imela rada, bila je podobna njej. »S seboj jo vzamem.« Očetu je bilo ljubo, mati se ni upala braniti. Na pragu je dolgo gledala za hčerjo, obrnila se je, da je zakrila jok.

Od tistega dne je Danica živela pol v mestu, pol v vasi. Tetina vesela družba in njene igre so ji ugajale bolj nego dom, ki je bil pust in zoprn, poln očetovega govora o delu in denarju, vonja po plesnobi in stiskavosti. Le življenje na vasi se ji je zdelo mikavnejše, če bi bila smela na cesto. Doraščala je, priljubilo se ji je tudi mesto s svojim vrvenjem, z zabavami in veselimi ljudmi. Med vojno, ko je pravkar zorela v dekleštvo in so se globine novih skrivnosti odpirale v nji, se je blazno, opojno življenje pretakalo mimo nje. Tiste dni ji je bil dogodek, katerega se ni rada spominjala in nikoli nikomur o njem govorila, splahnil lica in ubil smeh...

Teta je umrla, vrnila se je domov. Kakor da se je pravkar pogledala v zrcalo, je spoznala, da se je zelo spremenila. Razposajenost in smeh, ki se ji je bil vrnil, je bil krinka, skrival je na dnu nekaj grenkega. Imela je vse znake deklet, ki so dorasle med vojno. Kadila je cigarete, govorila kot bi nosila dušo na dlani. Občutila je, kako mladeniče s tem odbija. »Saj druge niso boljše.« Iz globokih vzrokov je mislila, da se ne bo omožila, v nekaterih trenutkih je mrzila moške, a je zopet nekatero noč prejkotala nad seboj.

Oče je mislil, da ima še vedno dete pred seboj. Poskusil jo je ukrotiti, vzgojiti po sebi. »Moja sestra te je pokvarila.« Danica ni mogla pridobiti očetove ljubezni, tudi njegovega biča ni hotela. Oče je ustrahoval hišo, ob hčeri se je zlomila njegova volja.

»Poročiva te.« V hišo je zahajal Hvalica, šaril z denarjem, da so očetu blestele oči, ona se je smejala. Ni mislila, da ga vzame. Nekaj se je upiralo v njej proti domu. Rada bi bila šla kamorkoli, a ni vedela, kam, če je ne odpelje mož... Prišel je večer, ko je plesala z Jurijem. Zaroka s Hvalico bi tudi brez tega ne bila sklenjena, toda bližina Jurijevega, njegov glas, jo je potrdil, da Hvalice za nič na svetu ne mara, da nikoli več ne sme v hišo. Jurija je prej poznala le na videz. Tonic ji je pravila o njem; dejala ji je: »Ti si zaljubljena.« Zdaj se je misel, da nikoli ne vzljubi moškega, odmikala ko jutranja megla. Plesala je, plesala; z vsako stopinjo je bila bliže njegovemu srcu.

Tistega večera se je z radostjo in bridkostjo spominjala. Stokrat je šla na vas, da bi srečala Jurija; on je ni videl, ali jo je samo pozdravil in se nasmehnil. Vera, da je na plesu tudi on mislil nanjo, se je rušila v prah. »Ne mara me!« In se je zasmejala: »Kako neumno! Ali sem zaljubljena?« Znova se ji je zresnil obraz: »Ne ugajam mu.« Gledala se je, strmela v mislih v množico svojih napak. »Kadim, vedem se ko moški.« Nekoč ji je dejal mladenič: »Saj ti še ženska nisi.« Znova se je zasmejala, drugič ji je umrl smeh.

Prišla je z brega, vrgla mokro kopalno obleko v kot, sedla in mislila na Jurija. Bilo je jasno: on misli nanjo, a ga plaši nekaj neznanega in ga trga od nje. Po divjih letih je znova začutila žensko v sebi. Če bi jo on objel, bi se ona ne pomišljala, le v njem drhti dvom... Kaj bere on v njenih očeh?

Stopila je do omare, v kateri je skrivala cigarete, vzela je eno, a jo je vrgla v kot. »Ne smem kaditi.« Zasmejala se je. Preden je obrnila pogled v zrcalo, je imela bridek izraz na obrazu. »Ali boš povedala?« je vprašala svojo podobo. Podoba je odgovorila bridko: »Stisnil bo ustne, obrnil hrbet in šel...« Znova ona: »In vendar — jaz ne znam lagati, ne morem lagati, ne smem lagati...«

Njena podoba v zrcalu je trudno premikala ustnice.

Sklonila je glavo. Solze so ji tekale čez lica in se izgubljale v cvet, ki ga je bil Jurij spotoma utrgal in ga ji pripel na nedrije.

(Dalje prihodnjič.)

Pomlad v gredici moji...

Pomlad v gredici moji se budi,
rož največ mi brsti med cveti vsemi;
a solnca ni, toplote, vse je v temi,
le daleč, daleč trudno se dani...

Začutil težo mlade sem krvi...
Skrivnostni rdeči dihi vro v srcé mi...
Ah, lilije cveto ko vzdih nemi —
bojijo se viharjev, vročih dni...

O vem, da jasen dan me bo oblil,
da rože v gredi bodo zadehtele,
da stopim v vrt, ki v njem še nisem bil.

In vendar — ko zrem lilije razcevele:
najrajši novim zarjam bi se skríl —
tak ljubim njihove cvetove bele.

Vinko Žitnik.

Zaljubljenca.

Christian Andersen. — Poslovenil B. Vdovič.

Vrtelec in žogica sta skupaj ležala v zaboju med drugimi igračkami in vrtelec pravi žogici: »Ali ne bi bila midva ženin in nevesta, ko vendar skupaj leživa v enem zaboju?« Toda žogica, ki je bila sešita iz safijana in se je prav toliko domišljala kakor kaka imenitna gospodična, na kaj takega ni hotela odgovoriti.

Drugi dan pride mali deček, čigar so bile igrače, in poslika vrtelec rdeče in rumeno ter zabije meden žebelj vanj; o, kako krasno je bilo videti, kadar se je vrtelec vrtel!

»Poglejte me!« pravi žogici, »kaj pravite sedaj? Ali hočeva biti ženin in nevesta? Tako lepo se podava drug drugemu: Vi skačete in jaz plešem! Srečnejši nego midva ne bi mogel postati nihče!«

»Tako? Mislite?« pravi žogica. »Gotovo ne veste, da sta bila moj oče in moja mati opančici iz safijana in da imam špansko pluto v telesu?«

»Da, a jaz sem iz mahagonovine.« pravi vrtelec, »in sam župan me je izstružil. On ima svojo stružnico in je imel veliko veselja s tem.«

»Ali se lahko zanesem na to?« vpraša žogica.

»Naj me nikoli bič ne udari, ako se lažem!« odvrne vrtelec.

»Lepo znate zase govoriti!« reče žogica: »ampak vendar ne morem: z nekim lastovcem sem skoraj že zmenjena; vsakokrat, kadar poskočim v zrak, pogleda iz gnezda in vpraša: Hočete? In rekla sem v svojem srcu: da, in to je tako kakor pol zaroke; obetam pa Vam, da Vas nikoli ne pozabim!«

»No, lepa tolažba!« reče vrtelec. In od tistih mal nista več govorila.

Naslednji dan je vzel deček žogico iz zaboja. Vrtelec je videl, kako je zletela v zrak kakor ptič; nazadnje je ni bilo mogoče niti videti. Vsakokrat pa je prišla nazaj in vedno je napravila visok poskok, kadar se je doteknila tal. In to se je zgodilo ali iz koprnenja ali pa, ker je imela špansko pluto v telesu. Deveti pot pa je žogica izostala in ni prišla več nazaj. In deček jo je iskal in iskal, a ni je bilo.

»O, dobro vem, kje je!« je vzdihoval vrtelec. »V lastovičjem gnezdu je in se je poročila z lastovcem.«

Bolj ko je mislil vrtelec na to, bolj je bil vnet za žogico. Prav zato, ker je ni mogel dobiti, je njegova ljubezen rastla; da je vzela drugega, to je bila tista posebnost pri tem. In vrtelec je plesal in brnel, a mislil zmerom na žogico, ki je postajala

v njegovih mislih lepša in lepša. Tako je preteklo nekaj let — in to je bila zdaj stara ljubezen.

In vrtelec ni bil nič več mlad! — Toda nekega dne so ga čez in čez pozlatili; še nikoli ni bil tako lep. Bil je zdaj zlat vrtelec in je skakal, da je kar brenčalo. Da, to je bilo kaj! Toda enkrat je skočil previsoko in — ni ga bilo!

— Kje je bil?

Skočil je bil v smetiščnik, kjer je ležalo marsikaj: zelnati storži, smeti in sipje, ki se je bilo vsulo iz strešnega žleba.

»No, zdaj pa lepo ležim! Tu pojde zlato brž brž z mene. Oh, med kakšno sodrgo sem zalezal!« je vzdihnil in pri tem škilil na dolg, osmukan zelnat storž in na neko čudno, okroglo stvar, ki je bila videti kakor staro jabolko. Pa ni bilo jabolko, bila je žogica, ki je dolgo let ležala v strešnem žlebu in jo je voda vso premočila.

»Hvala Bogu, zdaj je prišel nekdo naše vrste, s katerim se lahko govori!« je rekla žogica in opazovala pozlačeni vrtelec. »Prav za prav sem iz safijana, šivale so me devičje roke in imam špansko pluto v telesu, toda tega ne bo na meni pač nihče več spoznal. Ni dosti manjkalo, da se nisem poročila z nekim lastovcem, toda padla sem v strešni žleb in sem ležala tam kakih pet let in se zgrbančila! Verjemite mi, da je to za mlado žogico jako dolgo!«

Toda vrtelec ni rekel nič; mislil je na svojo staro ljubezen in več ko je slišal, jasneje mu je bilo, da je ta — ona.

Pa je prišla dekla in je hotela smetiščnik obrniti: »Ej, tukaj je zlati vrtelec!« je rekla.

In vrtelec je spet prišel do ugleda in časti, o žogici pa se ni nič več slišalo. In vrtelec ni govoril nikoli več o svoji stari ljubezni; ta mine, če je ljuba ležala pet let v vodnem žlebu in se je zgrbančila; da, ne pozna je več, če jo sreča v smetiščniku.

Andersen, Hans Christian, danski pisatelj in slovit, tudi Slovencem dobro poznani pravljicar, se je rodil 2. aprila 1805 v Odense, torej pred sto pet in dvajsetimi leti, in umrl 4. avgusta 1875 v Kodanju. Pisal je satire, romane, drame in svetovno znane, šaljive, bujne domišljije polne ter pri starih in mladih priljubljene pravljice.

Fr. Kralj.

Blejski otok.

J. Žirovnik.

Otoka mila cerkvica,
nebes Kraljica in Gospa
ponižno bod' pozdravljena!

A. Praprotnik.

Ob bregu Blejskega jezera stoji na gričku, 26 m nad jezerom, lepa župnijska cerkev (501 m nad morjem) z vitkim zvonikom. Tik za njo se pne kvišku navpična skalna stena, vrh nje stari grad (614 m). Na obrežju proti jugovzhodu se vrstijo v ozadju še kmečki domovi, po obrežju hoteli in gosposke vile s krasnimi vrtovi. Vso jezersko kotlino obkroža nizko hribovje. Proti jugu sta Osojnica (754 m) z lepim razgledom in Straža (646 m) z lepim gajem najvišja hriba. Zadaj za njima se razteza gozdnata Jelovica (1393 m) in Babji zob z 80 m visoko skalo (2060 m). Pod njim je lepa podzemna jama s kapniki. Na grajsko skalo proti severu se naslanja hribec Višce (553 m), ločen od grada po majhnem sedlu. Na zahodu vidimo hriba Kuhovnico in Pasjico (711 m), dalje Sovzno. Zadaj se hribi polagoma vzdigujejo in v daljavi se blešči sneženo teme Triglav (2863 m).

Sredi jezera se dviguje otok s prijazno romarsko cerkvijo. Vsak izletnik ali tujec, ki obišče Bled, se brez dvoma enkrat pelje na otok, ki ga Prešeren lepo opisuje v »Krstu pri Savici«, rekoč:

»V dnu zad stoje snežnikov velikani,
polja, ki spred se sprost, lepotije
ti kaže Blejski grad na levi strani,
na desni griček se za gričem skrije.«

Kako je nastalo jezero?

Narodna pripovedka pravi takole: Na prostoru, kjer se danes razprostira voda, so bili v davnih časih pašniki in travniki, na katerih se je pasla živina. Sredi travnikov je stala na gričku majhna cerkvica, posvečena Devici Mariji. Okrog cerkve ni bilo nobene ograje. Živina je hodila do cerkve, celo notri je uhajala in ovce so lizale oltar in sveto podobo. Brezbrižnim ljudem ni bilo mar, da je živina oskrunjevala sveti kraj. Zato so večkrat z neba slišali glas: »Ogradite cerkev, če ne jo bom ogradil jaz.« Ljudje se niso zmenili za te besede. Na svojo žalost so opazili nekega dne, da se je tisti skrivnostni glas uresničil. Videli so neko jutro, da je bila cerkev ograjena. Kjer so se razprostirali travniki, je stala voda in pokrivala ravnino. Nastalo je jezero.

Otok — last briksenških škofov.

Iz rok nemškega cesarja Henrika II. je dobil briksenški škof Albuin leta 1004 v dar blejsko posestvo z vsemi cerkvami, gradovi, poslopji in podložniki. Tudi otok s 70 posestvi je spadal zraven. Nadaljnja darila so se izvršila pod cesarjema Henrikom III. in IV., tako da so imeli briksenški škofje velik del pokrajine od Bohinja do Podkorena in do združenja obeh rek Save pri Radvljici v posesti. Od tega časa je zgodovina Blejskega otoka v zvezi z Briksenom.

Na otoku.

Ob jezeru je troje javnih pristanišč (ladjišč). Odpeljimo se iz pristanišča pod Zdravniškim domom na otok! Na desni vidimo grad, na levi nas spremlja venec gosposkih vil, zidanih pod Stražo. Čim bolj se bližamo otoku, tem lepši je pogled na kraljev dvorec **S u v o b o r**, ki stoji blizu hotela Petrana na Mlinem. Po skoraj polurni vožnji smo pri otoku. Ker stoji cerkev na vrhu 20 m visokega grička, pelje 99 širokih kamenitih stopnic kvišku. Postaviti jih je dal **M a k s P e č a k e r** ml. l. 1655, kar beremo na kameniti plošči, ki je vzdana v kapelico ob stopnicah. Ko smo na vrhu, stojimo na ravnem prostoru, ki ga obdaja star zid iz srede 17. stoletja. Na levi je cerkovnikova hiša, ki je bila nekdanje stanovanje jezerskih kaplanov in proštija (župnišče), v kateri so stanovali nekdanji jezerski prošti. Hiša je bila sezidana skoraj gotovo leta 1620. Na pročelju je v obledelih barvah grb briksenških škofov. Na desni stoji poleg cerkve 52 m visok, z bakrom pokrit zvonik, ki kaže gotske oblike. Zgornja nadstropja so bila pozneje deloma spremenjena, deloma prizidana. V zvoniku vise trije zvonovi, lepo ubrani v des-dur trizvoku. Vsak zvon ima poleg drugih podob tudi grb briksenških

Otok pred 250 leti (po Valvasorju).

škofov (pastorale, mitro, meč in Jagnje božje z benderom). Veliki je bil ulit l. 1737, druga dva pa l. 1719, vsi v Ljubljani. Bronasta cerkvena vrata imajo kamenite podboje. Na vratih je iz bron tolčena podoba Marijinega oznanjenja, nad njim se blešči svetopisemski izrek: »Blagor človeku, ki čuje pri mojih vratih.« Veliki oltar je lesen iz l. 1666, lepo izrezljan v baročnem slogu in bogato pozlačen in posrebren. V tronu sedi Mati Marija z Jezuškom v naročju. Ob straneh jo obdajata cesar sv. Henrik II., ki je podaril Bled briksenškemu škofu, in njegova žena sv. Kunigunda. Pod stropom pred velikim oltarjem je grb; istotako na zidu pod korom. Cerkev je dolga 21 m, široka 9 m in ima še štiri stranske oltarje. Zadaj je lopa, v zakladnici v zakristiji so bile nekdanje spravljene cerkvene dragocenosti, shranilce za svetinjo v podobi monstrance iz 14. stoletja, svetinje briksenškega škofa sv. Albuina, monstranca iz 16. stoletja z vrezanim grbom in vloženi kamni, velik srebrn svečnik in srebrna kadilnica. Nekaj teh stvari je danes v deželni muzeju, monstranco, svečnike in kadilnico uporabljajo na otoku, dva keliha v župni cerkvi.

Zanimiv je »zvon želja«. Visi v malem stolpiču vrh cerkve. Premera ima 66 cm, visok je 56 cm in tehta okoli 160 kg. Na njem sta dve podobi: Kristus na križu, na obeh straneh svečnik s svečama in okraski ter Marija z Jezusom v naročju. Napis z malimi gotskimi črkami pove, da ga je l. 1534 ulil Fr. Patavinski. Leta 1890 je treščilo vanj in se je nekoliko poškodoval, od takrat nima več čistega odmeva.

Nekdanje je stal tam, kjer sega vrv od zvončka v cerkev, oltar sv. Helene, pa so ga leta 1534 odstranili, ker je zapiral pogled na veliki oltar.

Med narodom je razširjena o tem zvončku tale legenda:

Na gradu je živela baje mlada vdova, ki je žalovala po svojem možu, ki so ga razbojniki ubili in vrgli v jezero. Dala je iz zlata in srebra, ki ga je imela, viliti zvonček, ki naj bi zvonil v kapelici na jezeru za dušni blagor rajnkega. Ko hočejo zvon prepeljati na otok, nastane med vožnjo velik vihar, ki ladjo potopi in z njo vred zvon in ljudi. Zvon pa — tako veli pripovedka — se včasih oglašča v jasni noči v globočini jezera. Mlada gospa pa je radi te nesreče še bolj žalostna. Vse svoje premoženje prepusti za zidanje nove cerkve, zapusti grad in potuje v Rim, kjer vstopi v samostan in živi pobožno do svoje smrti. Papež sam posveti novi zvon in ga pošlje na blejski otok, da tam z njim kot z »zvonom želja« pozvanjajo romarji.

Nešteto obiskovalcev cerkve na otoku pozvoni z zvončkom, saj ljudstvo pravi, da milost deleča božja Porodnica Marija izpolni vsakemu vse želje,

ki jih ima tedaj, ko pozvanja. Oglašal se je že pred sto in sto leti v vsakem času, prav tako kakor se oglašajo današnje dni. Njegov glas prenaša molitve in želje njihove pred prestol »nebes Kraljice in Gospe«.

Na nasprotni strani proti severu gremo po 76 stopnicah zopet k jezeru in se peljemo proti Zaki in kolodvoru. Poleg cerkve vidimo še malo enonadstropno hišo, imenovano »puščava«, v kateri zdaj prenočujejo romarji. Sezidal jo je v prvi polovici 17. stoletja grajski oskrbnik Karel Waidmann za svojega brata. Ta je bil duhovnik in je želel na otoku živeti v miru in pobožnosti. Pozneje sta se sprla z jezerskim kaplanom. Da ne bi božja pot trpela in bi se ne zmanjšala pobožnost in zaupanje do jezerske Marije, je briksenški škof pomiril oba duhovnika in ju spravil. Ob jezeru stoji še kapelica Lurške Matere božje. Dal jo je postaviti leta 1895 knez Windischgrätz v spomin svoji nepozabni soprogi. Pod kapelico izvira studenec, ki je imel časih dobro pitno vodo.

Prepiri zaradi prošcije na otoku.

Prošte na otoku so od prvih začetkov skozi 450 let nemoteno nastavljali in odstavljali edinole briksenški škofje. Za prošta je bil navadno imenovan eden izmed briksenških kanonikov, kateremu je blejska prošcija donasala čistih 365 renskih goldinarjev. Proštova dolžnost je bila, da je vsako nedeljo in zapovedan praznik in dvakrat med tednom opravil v cerkvi Matere božje na jezeru službo božjo. Ker pa prošt ni bil zmožen slovenskega jezika, zato navadno ni stanoval na Bledu, ampak ga je nadomestoval njemu podrejeni in od briksenškega ordinariata potrjeni namestnik — kaplan.

Okoli leta 1450 si je začel oglejski patriarh, pod čigar duhovno oblast so spadale skoraj vse dežele južno od Drave, torej tudi vsa Kranjska, lastiti pravice do cerkve Matere božje in prošcije na otoku. Briksenški škof Nikolaj iz Kure se je pritožil v Rim in tam se je l. 1459 vršila razprava. Poklicani so bili podložniki oglejskih patriarhov in briksenških škofov, duhovni in posvetni, med katerimi je bilo osem Blejcev s proštom Gebhardom de Bulach. Vsi, tudi oglejski podaniki, so izjavili, da so imeli od pamtiveka le briksenški škofje duhovno oblast nad otokom in da si tudi doslej noben oglejski patriarh ali njegov namestnik ni lastil kakršnihkoli pravic do jezerske cerkve. Na te izjave prič je papež potrdil starodavne pravice briksenških škofov do jezerske cerkve in prošcije.

Komaj se je ta prepir nehal, se je oglašil prvi ljubljanski škof Žiga pl. Lamberg leta 1462, ki je

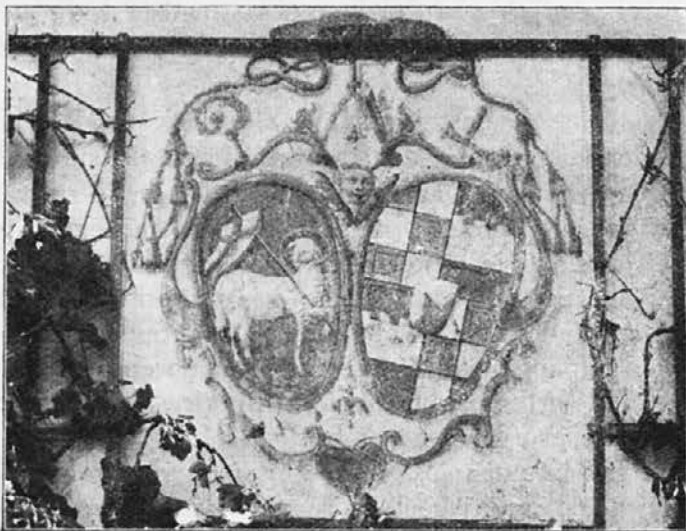
začel pogajanje za duhovno oblast nad cerkvijo na otoku in za pravico, kdo sme nastavljati blejskega prošta.

Jasna je postala zadeva, ko se je briksenški kanonik, obenem blejski prošt, leta 1483 odrekel vsem pravicam do blejske prošcije in jih je za vse večne čase izročil skupni mizi briksenškega kapitlja. Tako je odslej užival ves kapitelj dohodke blejske prošcije, dočim jih je imel doslej le eden izmed kanonikov. Škof Jurij je to spremembo dovolil in papež leta 1485 potrdil in še posebej izrecno priznal briksenškemu škofu pravico do blejske prošcije in cerkve na otoku.

Sto let pozneje, ko se je luteranstvo začelo razširjati po Kranjskem, so se začeli zopet stari prepiri. Briksenški škof Andrej je leta 1592 imenoval za blejskega prošta Sebastijana Seebacherja in ga dal po pomoti ljubljanskemu škofu v potrdilo. Ker je bil ta luteran in ni opravljal svojih dolžnosti, ga je po večkratnem opominjevanju leta 1607 odstavil. Prošt se je obrnil na ljubljanskega škofa, ki se je

Otok s cerkvijo in stopnicami.

Grb briksenških škofov, naslikan na steno prošitje na Otoku.

zanj zavzel in ga zopet nastavil na prošitjo. Tedaj se je briksenški škof obrnil do papeževega poslanca, kateremu je dokazal, da nima nihče drugi duhovnih pravic nad blejskim otokom kot on. Pojasnil je tudi ljubljanskemu škofu, da Seebacher ni za stalno nameščen na jezeru, ampak je začasni kaplan, zakaj stalni predstojnik otoka je zbor briksenških kanonikov, ki uživa tudi dohodke blejske prošitje. Ljubljanski škof se je dokazovanju vdal in Seebacher se je moral umekniti z jezera.

Popoln mir in spravo so dosegli šele leta 1688, ko sta se briksenški škof Janez Frančišek in ljubljanski škof Žiga grof Herberstein tako sporazumela, da pripada otok ljubljanski škofiji, briksenški škofje pa imajo pravico v cerkvi na jezeru rabiti škofovo opravo kakor v svoji škofiji. To pismo, v katerem je sprava popisana, ima napis »Priateljsko sporazumljenje«.

Luteranstvo.

Lutrova vera ni imela samo na Nemškem mnogo pristašev, ampak se je hitro razširila tudi po drugih državah in deželah. Tudi Slovenci so se poprijeli nove vere, katera se je začela širiti iz sosedne oglejske škofije. Pričakovali so od nje boljših časov. Kruti Turki so napadali slovensko zemljo in jo pustošili, graščaki so stiskali in zatirali kmeta, ki se je brezuspešno potegoval za svoje stare pravice. Radi so poslušali lutrovske duhovnike, ki so obetalj prostost od davkov in odpravo tlake in desetine.

Na Bledu se je začelo novo versko gibanje, ko je Herbart Turjaški dobil oskrbnitvo blejskega gradu v zakup od briksenških škofov (1558 do 1574). Ta je bil vzgojen v mladih letih v nekem

nemškem mestu, kjer se je navzel lutrovskega duha. Tudi njegova žena, stričnica briksenškega škofa, je bila z njim enakega mišljenja. Blejski župnik Krištof Fašang je bil kmalu pridobljen za novo vero. Tako je postal Bled središče luteranstva za ves okraj.

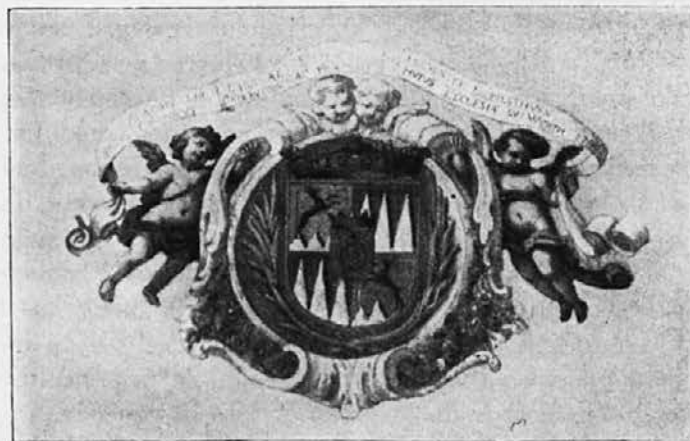
Posledice verskega preobrata so se v cerkvi na otoku kmalu pokazale.

Za prošta na otoku je imenoval oskrbnik nekoga furlanskega preprostega duhovnika Jur. Aslärja (1560—1572), ki je bil obenem župnik v Zasipu. Poprijel se je Lutrovih nauk in popolnoma zamenjal službo božjo na otoku. Tudi oskrbovanje jezerskih posestev je opustil. Poleg tega je dohodke jezerske prošitje porabil zase, namesto da bi skrbel za službo božjo in bi dohodke zemljišča pošiljal kapitulju v Briksen. Tako je starodavna božja pot vedno bolj in bolj propadala, kar je bilo seveda oskrbniku Herbartu Turjaškemu kot vnetemu luteranu zelo všeč.

Pozneje je prišel za prošta jeseniški župnik Matija Roban (1572—1592), ki je bil tudi blejski župnik. On ni mnogo storil za izpreobrnjenje novovercev. Službo božjo na jezeru je opustil kakor njegov prednik in cerkveno premoženje zapravljaj. Zaradi njegove malomarnosti je romanje veliko trpelo.

Za njim je bil imenovan za prošta že omenjeni Sebastijan Seebacher (1592—1609), ki se je tudi zvesto držal Lutrovih načel. Ni opravljal svojih duhovskih dolžnosti in vse dohodke je porabil zase. Briksenški škof ga je večkrat opominjal, zlasti ker ni bil zglednega življenja. Pa zastonj. Obetal je sicer poboljšanje, pa obljub ni izpolnil, zato ga je škof odstavil.

Šele njegov naslednik Jurij Burnel (1609 do 1638) je zgledno opravljal službo jezerskega prošta. Pod njegovim službovanjem je romanje k Materi božji na otoku zopet oživele.

Grb briksenških škofov v cerkvi na Otoku (l. 1700).

Romarji.

Skoraj gotovo so kmalu, ko so prevzeli briksenški škofje blejsko posestvo v last, postavili k a p e l i c o na otoku, ki je bila lesena. Ko so bili Slovenci še malikovalci, so častili na otoku pogansko boginjo Ž i v o, kakor pravi Prešeren:

»Tam v časih Črtomira na otoku
podoba boginje je stala Žive.«

Naj je Prešernova trditev zgodovinska ali ne, verjetneje je, da so si ta samotni, na vse strani zavarovani kraj, stari Slovenci izbrali za tempelj; saj vemo, da so stavili svoje žrtvenike in templje najrajši po gostih, skritih lesovih ali po težko pristopnih gorah in gričih. Mogoče je, da so že Kelti, predhodniki Slovencev, opravljali na otoku svoje malikovalske obrede. Saj je posestnik vile »Ak« pod Osojnico pri kopanju našel kamenite sklade, ki jih je smatral za ostanek poganskega oltarja.

Bavarci so poganske Slovence siloma pokristjanili. Takrat so tudi zidali kapelico v čast Matere božje. Kdaj se je to zgodilo, ne vemo, kakor tudi ne, kdaj se je začela božja pot.

Leta 1238 je stala na otoku cerkev, ki je bila že takrat dobro obiskovana božja pot. Predstojnik cerkve je bil prošt Henrik, ki je imel tudi zemljiško in sodno oblast nad svojimi podložnimi. Leta 1431 je škof Lavrencij Lauentinus podaril odpustka sto dni vsem vernikom, ki ob določenih praznikih obišejo jezersko cerkev in kaj darujejo za zidanje nove cerkve. Pa denarna sredstva so se počasi zbirala, ker je takrat dežela potrebovala veliko denarja za obrambo proti turškim navalom, tako da je bil šele leta 1465 dozidan presbiterij z glavnim oltarjem. Posvetil ga je prvi ljubljanski škof Žiga pl. Lamberg. Cerkev je potres leta 1511 tako zelo poškodoval, da jo je popravljeno in prenovljeno ljubljanski škof Krištof Ravbar šele leta 1523 zopet posvetil.

Ko je pod zglednim vodstvom vnetega duhovnika Jurija Burnela jezerska božja pot zopet zaslovela, so jo jeli romarji kmalu redno posecati. Darovali so jezerski Materi božji po navadi platno, volno in olje. Begunjski graščaki so morali dajati cent olja na leto. Tudi druge sosedne graščine so dajale razne darove. Leta 1685 so dali iz izkupička darov napraviti štiri nove srebrne svečnike, bržkone tudi lepo srebrno svetilnico pod velikim oltarjem in srebrno kadilnico.

Cesar Jožef II. je pred sto in petdesetimi leti zatrl poleg večine samostanov tudi skoraj vse božje poti in jim pobral premoženje. Jezerski cerkvi je prizanesel, ker je vzdrževala iz svojih dohodkov šolo in učitelja na Bledu.

Bronasta cerkvena vrata na Otoku.

Božja pot je pred sto leti nekoliko opešala, ker ni imela več stalnega duhovnika. Dandanes prihaja veliko romarjev častit Marijo, ki »na jezeru stanuje, v nebesih kraljuje«, da jo prosijo pomoči v stiskah in težavah.

Največji shod na jezeru je malega Šmarna dan (8. sept.). Takrat ne prihite romarji samo iz Kranjske, ampak tudi iz sosednih dežel. Križev torek pridejo procesije hkrati iz treh župnij: z Grada, z Bohinjske Bele in iz Ribnega. Štajerci iz Savinjske doline se pripeljejo šesto nedeljo po veliki noči. V petek pred binkoštni romarji iz Loža, Blok in Cerknice. Binkoštni torek pridejo Gorjanci. V osmini sv. Rešnjega telesa pridejo vsako drugo leto župljani iz Preddvora in Loke. Romarji iz Poljan, Javorja, Oselic in s Trate se pripeljejo vsako sedmo leto. V petek v isti osmini prihite župljani iz Žirovnice, na dan sv. Janeza Krstnika (24. junija) pa z Jesenic, Kamne gorice in od Sv. Križa nad Jesenicami. Sv. Marjete dan (12. julija) se snidejo na otoku

Radovljčani in sv. Ane dan (26. julija) Gorjanci. Velika slovesnost je na otoku velikega Šmarna dan (15. avgusta) in na roženvensko nedeljo (v začetku oktobra).

Pogumne Blejke.

Francozi so imeli Kranjsko od 1809 do 1813 v oblasti. Zaradi vednih vojsk jim je začelo denarja primanjkovati. Ker so tudi davki izostajali, je francoska vlada sklenila, vzeti po cerkvah in božjih potih zaklade in dragocenosti, da jih uporabi za svoje namene.

Tudi cerkvi na otoku je pretila taka usoda. Hoteli so se polastiti njenega dragocenega cerkvenega orodja in posod, za katere so prinašali pobožni romarji Materi božji darove. To novico, ki je bila razglašena v uradnem listu, je prinesel trgovec Jakob Klinar (Petran) na Bled, ki se je bliskoma razširila. Kmetje se zbero in posvetujejo, kaj naj store, da preprečijo to namero. Sklenejo poslati prošnjo v Ljubljano. V njej poudarjajo, da jezerska cerkev in ljudstvo v okolici živi večinoma od romarjev, ki prihajajo v obilnem številu častit jezersko Marijo. Če bi pa cerkvi vzeli zaklade, bi se nihče več ne upal priti semkaj opravljat svoje pobožnosti in molitve. Prošijo, naj vlada ne izvede svojega sklepa, in obljubijo celo, da na lastne stroške odkupijo cerkvene dragocenosti, ako ne gre drugače. Prošnjo nese dne 19. marca 1813 blejski župan Ignacij Novak z dvema možema v Ljubljano.

Pa prošnja ni nič zalegla. Nekega dne prideta na Bled francoski davkar in ljubljanski zlatar, ki naj bi zapisoval in cenil imetje. Bilo je baš na so-praznik v postu. Iz vse okolice se je ljudstvo zbralo na otoku k maši. Davkar zahteva od župana, naj gre z njima. Ta se sklicuje na občinskega tajnika, ki je pri službi božji. Res ga dobita in vzmeta s seboj. Med ljudstvom, ki je hotelo zapustiti otok, se hitro razširi glas, da je prišel davkar v cerkev po dragocenosti. Ljudstvo se razburi. »Mater božjo hočejo oropati« gre od ust do ust. Hitro pokličejo ladje, ki so že odrinile od kraja, nazaj. Cerkovnik na otoku je slutil, kaj bo in je brž zaklenil cerkev. Tri žene hite v zvonik in začno biti plat zvona. Od vseh strani pritekó ženske, ki so oborožene s koli, cepci, motikami, vilami, tolkači in drugim orodjem. Nekatere vpijejo, jokajo in molijo, druge prosijo davkarja, naj cerkvi prizanese. Dornica z Mlinega celo poklekne predenj in ga prosi, naj odjenja. A nobena prošnja ne pomaga. Davkar hoče po vsej sili na otok. Žene pa ladjo, ki so si jo Francozi preskrbeli, da se popeljejo na otok, prazno odrinejo od kraja, veslače pa zaženo

na vodo, da ne smejo h kraju. Ko davkar vidi, da ne more na otok, gre jezen k Petranu in tam napiše pritožbo na župana in mu ukaže, da mu mora pomagati. Župan naprosi davkarja, naj pride v župnišče na posvèt. Tu sklenejo, da se popeljejo popoldne od nasprotne strani — od Ribiča na otok. Iščejo ladjo, pa nobene ni, ker so žene vse odpeljale na otok. Davkar se jezi in grozi, pa kaj pomaga: ladje ni. Mračilo se je že, za ta dan je bila cerkev oteta.

Drugi dan pride davkar z osmimi orožniki pod poveljstvom višjega gozdarja in skuša s silo dobiti ladjo. Žene začno takoj skupaj vreti, moške pa skriti čakajo in gledajo, kako se bo stvar razvijala, da bodo v sili svojim ženam v pomoč. Davkarju se posreči najti majhno ribiško ladjo, ki je za silo nosila dva človeka. Davkar in gozdni čuvaj stopita vanjo in hočeta na vodo. Komaj odrineta od kraja, se ljudstvo silno razburi in začne groziti. Po cerkvah bije plat zvona. Ženske, ki so bile na otoku, se odpeljejo na jezero, da bi davkarja in njegovega pomagača odgnale. Na bregu čakajo druge ženske, oborožene z raznim orodjem, nekatere hite po vodi naproti. Videč nevarnost pobegneta hitro v čolnu pod grad. Pa tudi tam se je ljudstvo zbralo. Višji gozdar na konju in orožniki hite na pomoč. Kar skoči Uršula Frjan-Burjevka iz Želeč, tedanja posestnica Toplic, pred gozdarja, zagradi konja, da se ustavi, in hoče gozdarja potegniti doli. Gozdar ustrelil s samokresom na ženo, pa ji k sreči prestrelil samo krilo. Možaki slišijo strel in pritisnejo od vseh strani, da branijo svoje žene. Kri bi bila tekla, da nista mirila župan in njegov pisar. V naglici se gozdar s spremstvom umakne na grad. Drugi dan pošlje lažnivo poročilo o tem punktu v Ljubljano, češ, da so ga moški, preoblečeni v ženske, napadli. Radovljiški sodnik je tudi popisal ta dogodek in trdil, da je davkar sam zakrivil upor s svojo sirovostjo. Vlada ni hotela vzbuditi javnega upora. In ker se je morda prepričala, da na otoku ni posebnih dragocenosti, je opustila svoj sklep ter poslala 3. aprila 1813 samo pismo na Bled, v katerem je bilo ukazano, naj Blejci sami ocenijo dragocenosti na otoku in jih plačajo po cenitvi, ali pa naj vsaj dajo dolžno pismo. To so dobili, denarja pa skoraj gotovo ne, ker so Francozi morali jeseni zapustiti deželo.

Francozi so menda še dvakrat poskušali priti na otok, a Blejci in Blejke so stražili in takoj prihiteli na ladjišča, da se oni s silo niso upali izvršiti svojega namena.

Tako so bile junaške Blejke s svojo odločnostjo in srčnostjo preprečile Francozom oropati cerkev Matere božje na otoku!

Na mlado cvetje solnčece sije... (Fot. Fr. Krašovec.)

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Prva knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

V.

Drugi dan je bila nedelja, toda Mark se še vedno ni mogel odločiti. Tonil je v spanje kakor v morje brez dna, ki ne vrača ponesrečencev. Ko se je zbudil, je občutil v sebi več začudenja ko žalosti. Zdaj, ko je Tereza rešena, mu je ni treba več pomilovati. Ni je želel videti in vendar je vedel, da ne bo odšel, preden je ne vidi. Navajen je bil hitrega odločevanja in zdaj je samega sebe zaničeval zaradi svoje neodločnosti; a vendar ni mogel iz nje. Čakal je, da bi dogodki sami — kakršnikoli že — odločili, kako naj ravna.

Vse jutro se je mučil v brezdrlju in so ga begale misli. Medtem, ko sta bili Julka in gospa Acherjeva pri maši v hišni kapelici, je šel na kratek sprehod na ono stran jezera v smeri proti Italiji, kamor se je bil že sinoči nameril. Kakor je bil voznik ob pogledu na Velan napovedal, se je tudi zgodilo: vreme se je spremenilo. Vrh gore je bil sicer še čist, toda po vsej dolini je že polegla megla. In že je silila tudi v goro. Tako hitro se je dvigala, da je ob prvem ovinku zajela tudi Marka. Zdelo se mu je, da se hipno pogreza v brezno. Mahoma ga je obdala, ko sredi vojske je bil sredi težke megle, ki ga je ločila od ostalega sveta. Skoraj bi mislil, da je sam sredi pustinje; le iz dalje je slišal medle in oglušene zvonce krav, ki so se pasle po planinah spodaj v dolini Aoste. Ti daljni zvoki, ki so prihajali iz Italije, so bili klic obljudene zemlje. Bili so pa tudi slika tega, kar je občutil v svojem čustvenem nemiru: temne zarje življenja v trenutku, ko se mu je zdelo, da ga že drži smrt za roko.

Vrnil se je in šel k hčerki v kapelico. Bila je vsa polna Italijank v svetlih rutah, ki so se gnetle na svetem mestu in molile. Bile so prav tako goreče v molitvi ko v jedi in morda tudi v ljubezni. V kotu je ena tešila svojega malega in niti za hip se ni odtegnila zamaknjenju in molitvam svojih tovarišic. Ko so deklice iz zavoda, ki so prišle prejšnji večer, pričele peti, se je vse ljudstvo, močno nadarjeno za petje, dvignilo in navdalo ga je sveto navdušenje. Duhovnik je končal mašo. Ko je dajal zadnji blagoslov, je Mark spoznal priorja; ujel je njegov svetli in mirni pogled in zdelo se mu je, da je bil njegov blagoslov namenjen predvsem njemu. V trenutni občutljivosti je videl povsod svojo žalost, čeprav jo je skrival in o kateri ni hotel vedeti, kako se bo razvozlala.

V obednici, kamor je odvedel Julko in gospo Acherjevo, ki še nista bili zajtrkovali, je Mihael Monestier materinsko stregel hčerki in ji nalival že drugo čašico kave.

»Ne veste, kako tu vsi jedo, ker je zastoj,« je razlagal Marku. »Saj ne govorim o tistih deklicah iz zavoda; te so mlade in hodile bodo še ves dan. Vsi se polnijo... Pravkar si je neki Nемеc nalil že šesto čašo.«

»In zraven je prigrizoval slaščice,« je pazljivo dostavila Silvija.

Zunaj se je zaslišal po hodnikih in stopnicah velik trušč in deklici sta pohiteli z zajtrkom.

»Deklice... deklice odhajajo.«

Stekli sta pred vrata. Profesorji so s težavo urejevali učenke, slabo navajene na red. S čistimi glasovi so začele angleško himno, da s tem pokažejo menihom svojo hvaležnost. Oče hišnik se je na pragu smehljaj in pozdravljajal pevke. Nato so deklice pozdravile vse naokrog in vsa četa je odšla na pot. Zadnji sta izginili deklici s plavimi lasmi, ki sta zaključevali spreved in poskakovali skupaj, držeč se čez pas.

»Tudi mi odhajamo,« je rekel Mihael Monestier. »Voz je že pripravljen. In vi?«

»Mi jutri,« je izbegaval Mark.

»Dovolijo vam kljub pravilu? Gotovo radi gospe Romenay?«

»Da, radi njenega zdravja.«

»Priporočite me pri njej, prosim. Tudi Vi bi morali v Caux. Milo podnebje je tam in udobno, v zavetju in v svežem zraku. Otroka bi imela družčino.« Še je silil vanj, skoraj moledoval je, tako zelo je želel Silviji družčine.

»Da, morda.«

»Prav, prav. Čakal vas bom.« Nežno je ponesel hčerko na blazine v kočiji in, ko se je Julka še vedno genljivo poslavljal od prijateljice, se je nagnil k njej in jo objel:

»Na svidenje, mala! Vaš atek mi je obljubil, da Vas pripelje v Caux, ko Vaša mama ozdravi.«

»Mama?« je vprašala začudeno.

Davno že ni nihče več izgovarjal tega imena vpricho nje... Tudi ona ni nikoli več o njej govorila, skoro pozabila je nánjo. Ta klic pa jo je močno vznemiril, kakor bi ji bil kdo povedal nad vse napeto pravljico. V hipu je vsa zardela.

»Mama je nekaj tako dobrega.« je znova začel gospod Monestier.

Tudi on je stopil v voz in ponovil:

»Na svidenje, na svidenje!«

Odpeljali so se, že davno so izginili za ovinikom in Julka se še vedno ni zgenila. Mark, ki ni bil slišal, se je čudil njenemu miru, še bolj pa ga je presenetil pogled, s katerim se je ozrla nanj:

»Kaj ti je? Ti je žal za Silvijo?«

»Oh ne, ne! Govoril je o mami.«

»Kdo?«

»Silvin oče. Da zdaj počiva in da je bila tako dobra.«

Otrok je zahrepenel po nečem novem in se dvignil na prste kakor bilka, ki se poganja k svetlobi. Očividno je čakala neke obljube, novice, nečesa, kar je blizu. Vsa je trepetala in moledovala z očmi. Obvladalo jo je čustvo, ki ga ne bi znala izraziti, in vsa je bila vzhičena. Kaj ji oče ne bo ničesar povedal? Če bi jo odvedel k umirajoči od včeraj, bi se moral z njo razgovoriti, in zdaj se je kot kak čudež nudila prilika za ta razgovor. Julka je čakala, Mark pa je molčal.

Ni ponovila prošnje. Motila se je, to je vse. Hitro se je potolažila, kakor je to v njenih letih običajno. Kakor odrasli ljudje je za hip odprla vrata v spomin, da sprosti iz njegove kletke živo resničnost; videla je svojo mamo iz prejšnjih časov, tesno zavito, mamo, ki je lepega dne izginila, ne da bi Julka vedela, zakaj in kako. Videla jo je prav pred seboj in vendar to ni bilo res: torej je mogoče tudi bedé sanjati, toda vse hitro izgine. Toliko veselih stvari je na svetu, posebno še na Velikem Sv. Bernardu, kamor ljudje prihajajo in odhajajo kakor v velik mlin.

* * *

Oče hišnik, ki je zbiral dobrovoljne potnike, da jim kot dober vodnik razkaže krajevne znamenitosti, ga je zagledal in ga vzel s seboj. Mimgrede so dobili Julko in odšli preko dvorišča.

»Kam gremo?«

»V pasjo stajo.«

Vsakdo, ki pride na Veliki Sv. Bernard, mora obiskati tudi pse. Njih znamenito pleme je ostalo prav do današnjih dni čisto in njih rodovnik, ki ga skrbno čuvajo kakor v kaki knežji hiši, sega prav v one čase, ko so zavetišče zidali. V skrbni izberi

so postali psi še močnejši in bolj žilavi. Udomačili so se v visoki gori.

V čast tujcem je vsa pasja sodrga posnemala zavodarice, pojoče v zboru, in je sprejela goste z glušečim laježem. Imeli so lepe, polne glasove kakor zvonovi, da so odmevali krog in krog od divjih skal.

Julko je ta hrupni pozdrav vznemiril in stisnila se je k očetu.

»Tiho, Bari! Platon, Lion, molčita!« je ukazoval menih.

»O, imena gospe Acherjeve!« je spoznal otrok, ki se je spomnil vzgojiteljičinega pouka.

Vendar se je še vedno bala približati se velikim živalim z belo in rdečo lisasto dlako, s širokimi levjimi glavami, ogromnimi prsi in zatrepnimi udi. Bilo jih je nad dvanajst. Posebno hudo je gledal neki star pes; kazal je velike zobe kakor doge in bil pisan in slinast.

»Nič se ne bojte, gospodična Julka,« je miril oče hišnik, ki se je posebno zanimal zanjo. »Kakor ovčice so. Vzemite v rokice ta kos sladkorja! Bari, pridi sem! Bodi vljuden z deklico! Tako, vidite!«

»Obliznil me je,« je priznala Julka, »kako topel jezik ima.«

Odločila se je in ga pobožala po gosti dlaki. Menih je bil ponosen na to zmago in je posvetil živali celo pesemco:

»Bari je kralj vse čete. Ima prekrasen glas. Je velikodušen in pogumen. Pozimi si skoplje pot preko snega in poišče zgubljenega potnika.«

»Kajne, da nosi na vratu sodček vina?« je pozivedovala Julka, ki je bila ponosna, da pokaže dobro znanje te zgodovine.

»Seveda!« je pritrjeval hišnik. »Ta deklica je zelo učena.«

»Gospa Acherjeva mi je povedala.«

Toda speva še ni bilo konec.

»Bari je ljubljenec očeta Sonnierja, ki ima posebej nalogo, da vzgaja te gospode pse. Vsako jutro ima na obrežju jezera vajo z njimi. In ono jutro je Bari pomagal, da so rešili tisto gospo.«

»Katero gospo?« so vpraševali od vseh strani.

In Julka se je pazljivo in radovedno nagnila. Menihu je dobro dela ta radovednost in je razlagal:

»Gospo, ki je padla na gori Velan in ki bi bila skoraj umrla. Prenesli smo jo v zavetišče. Ozdravela bo.«

Mark se je vznemiril in je napeto poslušal. Prijel je hčerko za roko in rekel:

»Pojdi, Julka! Domov morava.«

»Oh, atek, samo minuto še! Rada bi poslušala o nesreči.«

»Čemu? Pojdi!«

»Papa,« je spraševala mala in ga vlekla za rokav, »kaj bomo delali? Medtem, ko smo jedli, je deževalo, zdaj pa poglej solnce!«

»Pojdi se sprehajat z gospo Acherjevo k mamelemu jezercu. Samo ne predaleč.«

»Trgala bom cvetice, če jih je kaj tam. Morda raste katera ob robu snega...«

Mark ni mogel več strpeti. Odhitel je k priorju.

Ko je vstopil, prior ni bil sam: še neki drugi menih, mlajši, krepkejši in rdeč, kakršni so ljudje, ki so vedno na zraku, je bil pri njem.

»Naša bolnica,« je začel oče Dornaz, ne da bi pazil na navzočega, kar je Marka Romenaya čudno dirnilo, »je še vedno enako odporna. To noč je spala ko dete in davi se je prvič v resnici spočila. Bolničar je zelo vesel: nič več nima mrzlice. Zdaj greste lahko brez nevarnosti k njej. Lahko jo obiščete, če hočete. Čakal sem Vas davi, pa niste prišli.«

Mark je zamišljen molčal. Kakor vsiljenca je gledal drugega meniha, ki je zbežan sedel v kotu. Prior je razumel njegovo tiho vprašanje. Predstavil mu je očeta Sonnierja, ki je odkril obe žrtvi in rešil gospo Romenay. Mark se je tiho priklonil, ni se pa zahvalil. In prior je oblasno in pohlevno obenem nadaljeval:

»Oče Sonnier Vam bo pripovedoval o svoji nalogi. Zato sem ga povabil semkaj. Imate pravico, da, celo dolžnost, da zveste natančno za vse podrobnosti dogodka.«

In ukazujoče je namignil menihu. Ta se ni skušal izmekniti: vendar pa bi se bil rajši bojeval s snegom in pečiniami po strmih, težko pristopnih pobočjih nego bi govoril. Laže bi bil korakal preko divjih prepadov in najbolj nevarnih pečin. Ker pa mora zdaj i na to pot, pač pojde: kadar poveljnik zapoveduje, vojak ne sme ugovarjati. Spočetka je skoraj dobesedno ponovil časopisno poročilo: toda priča, ki govori, ni mrtva črka časopisa: Z Velana, na katerega je lazil s karavanom, ki je šla na pomoč, je opazil kamenje, ki se je bilo pravkar odtrgalo od skale; sklonil se je in opazil oba ponesrečenca na ozki plošči sredi skoraj pokončne stene, kamor sta bila vprav čudežno padla.

»On je ležal, ona pa je klečala,« ga je prekinil Mark, ki se je začel vznemirjati, »klečala je in dvigala roke.«

Oče Sonnier je začudeno prenehal, toda ni ničesar vprašal.

»Prav tako je bilo,« je potrdil po kratkem odlašanjem. »Videla nas je, gotovo nas je tudi klicala, toda nismo je slišali. Njen glas je bil ubit.

Klical sem jima, da bi ju pomiril, in začel sem se spuščati navzdol. Tovariši so medtem razvezovali vrv.«

Hitro je šel preko te nevarne poti in zopet začel tam, ko jo je bil že našel.

»Čisto blizu sem končno zaslišal njeno ječanje kakor ječanje mladega kužka, ki je šele nekaj dni star. Izmučena se je ulegla na mrtvo truplo svojega tovariša. Bila sta le še eno.«

»Molčite!« je prosil Mark in si zakrival obraz, ker ni mogel prenesti tega privida.

Menih se je opravičil spričo tega izbruha Markove bridkosti. V debelih kapljah se je potil, bolj nego bi izvrševal najtežje telesno delo. Ta ponižni gorski Herkul je naletel na svoje najtežje delo: moral je najti nežnih besedi, da resnica ne bi ranila, in bi vendar ostala resnica. Ni bil vaje govorniškimi oblikam in je bil neroden. V svoji zbežanosti se je obrnil do priorja:

»Oče, pomagajte mi! Ne znam govoriti in vidite, hudo mu delam.«

Oče Dornaz mu je hotel pomagati, toda Mark se je obvladal in ga prehitel:

»Ne, ne, prosim Vas, ne skrivajte mi ničesar! Bila je le hipna slabost; zdaj je mimo in hočem vse vedeti. Rekli ste: moja dolžnost je in moja pravica.«

Rešitelj je ubogal in dalje opisoval pot, toda zdaj bolj počasi, kakor težko natovorjen voz, ki se le počasi pomika po klancu.

»Truplo onega je bilo že mrzlo. Ona je dovolila, da sem jo dvignil in dal sem ji piti. Smejala in jokala se je hkrati. Moral sem jo odvezati, zakaj vrv, na katero sta bila privezana, se v padcu ni bila pretrgala. Nato smo jo dvignili z vso previdnostjo. Mrliču se ni mudilo.«

»Se je li branila, da ste ga pustili,« je vprašal Mark.

»Ne. Čemu? Videl sem že dosti nesreč. Kadar odvezemo preživele od vrvi, ne ugovarjajo, čeprav ostanejo na njej privezani njih najboljši prijatelji, njih najdražji sorodniki. Smrt jih loči. — Šli smo v malo zavetišče. Le dva- do trikrat je za hip omedlela, drugače pa je bila ves čas pri zavesti. Sprva sem mislil, da se ji blede, ker je govorila čudne, nerazumljive besede. Pravila je: 'On mora priti.' In še: 'Pokličite ga! Kajne, da ga boste poklicali, preden umrjem?' Ni mislila na onega, ki je ostal v gori, in to me je motilo. Drugo jutro je bila že mirnejša. Povedala mi je o Vaši... o vajini ločitvi. Povedala mi je Vaše ime in Vaš naslov in me prosila, naj Vam brzojavim, da pridete, da Vas vidi poslednjikrat in ji odpustite.«

Mark je v strastni pazljivosti ponovil:

»Ona Vas je prosila?«

Pasti se uči... (Fot. Fr. Krašovec.)

»Ona, in nujno! Ko sem ji obljubil, se je malce pomirila. V vozu je potem zaspala.«

Menih je utihnil in bil vidno zadovoljen, da je rešen težkega bremena. Toda Mark ga je po kratkem molku znova nadlegoval z vprašanji:

»Kako ste obvestili gospo Norans?«

»Bolnica — ni se je upal imenovati — mi je dala tudi svoj naslov.«

»In v treh dneh, ko se je borila s smrtjo, Vam ni ničesar več razodela?«

»Da... Toda — počemu neki?«

Ubogi duhovnik bi bil rad odšel in je pogledal priorja, kakor bi ga prosil, naj mu pomaga.

»Povejte resnico!« mu je ukazal oče Dornaz, »v njej so kreposti, ki jih vselej ne moremo takoj pravilno oceniti, ki pa jih prepoznamo prej ali slej.«

»Dobro... Njej je bilo spodrsnilo na pobočju in potegnila je s seboj še njega. Padala sta okoli dvestopetdeset do tristo metrov v globino. Ni vedela, kako sta se ujela na pečini, kako da nista

zdrknila mimo nje. Zdelo se ji je, da se vsa gora pogreza z njima in na nju. Vendar pa ni zgubila zavesti in, čeprav so jo bolela zmečkana mesta, je vendar čutila, da ni zlomljen noben ud. Njen tovariš pa je bil huje pobit in se je le počasi zopet osvestil: desna noga mu je bila dvakrat zlomljena in najbrž mu je skala zlomila tudi hrbtenico. Ko se je zavedel, je imel silne bolečine. In nato se je začela zanju Kalvarija. Sodimo ju pravično, gospod! Iz svojega poklica vem, kaj je pogum pred smrtjo. V gorah smo v trdi šoli in poznam mnogo pogumnih ljudi. Toda ta dva! Bog ju je videl!«

In možu, ki je bil tako strog do samega sebe, je Mark moral verjeti.

Oni pa je nadaljeval: »Ona se je še lahko gibala. Obšla je njuno ječo in spoznala, da nima izhoda. Zanašati sta se mogla le še na slučajno pomoč. Imela sta le še košček kruha in nekaj konjaka v stekleničici, ki se ni razbila med padcem. On je bil bolj izčrpan, zato mu ga je ponudila. Oni pa je zahteval, da delita; toda kruha ni mogel več požirati. Prvo noč ju ni prehudo zeblo in jutranje solnce ju je znova ogrelo. Še sta upala. Ona je zmetala razne stvari v globino, ker je mislila, da bodo po steni zdrknile prav v dolino in pričale ljudem o njuni nesreči. Zdaj pa zdaj je tudi zaklicala na pomoč. In znova se je znočilo. Njega so moči zapustile in kljub močnemu odporu je pričel vzdihovati. Ta noč je bila polna groze. Zdelo se jima je, da je nikoli ne bo konca, in dan ni prav nič spremenil njunih muk. Vreme se je prevrnilo in pričelo je snežiti. Zdaj sta se bala, da ju bo živa pokopal sneg. V tem novem snegu je bilo vsako iskanje še težavnejše. Obleka je bila vsa premočena, zmrzla in okrvavljena ter ju ni več varovala.«

»Da!« je dostavil Mark, »morali so jo strgati in zrezati z nje, ker se je pilepila na truplo.«

Oče Sonnier ga je opazoval in v njegovih očeh je bilo globoko sočutje. A najhujše je šele sledilo:

»Spoznali boste vso njeno bedo, gospod! Bila je sama, sestradena in premrla poleg nesrečneža, ki je tulil v silni boli in ki mu ni mogla pomagati; v obupu je pričela dvomiti o Bogu. Prepad je bil prav pod njima. Tam doli bi bila rešitev in konec muk. Samo do roba bi ga potegnila in se vrgla z njim vred v globino. Več ur — katerega dne, drugega ali tretjega, v torek ali sredo, tega več ni vedela — jo je ta načrt mikal in vabil. In ko je oni čezdalje bolj tožil, ga je skušala in mu ponudila, da skupaj umrjeta.«

Mark je brez sape ponovil stavek:

»Ponudila mu je, da skupaj umrjeta. Kdo Vam je to rekel?«

»Ona, v zavetišču, ko se v razburjenosti ni več obvladovala. Tega nisem slišal samo jaz. Morda sem jaz le bolje razumel nego ostali. Zato Vam lahko pripovedujem vse te podrobnosti.«

»Kdo je bil še zraven?«

»Brata Omer in Julij Menoud iz Bourg-Saint Pierrea, ki sta šla preko Valsoreya in sta tam prišla do nas. In še Patrik, hišni hlapec, ki me spremlja na pohodih. Lahko ga vprašate.«

»Čemu neki, oče! Nadaljujte, prosim Vas, in ne skrivajte mi ničesar! Ponudila mu je, da skupaj umrjeta? ...«

»Da! In tedaj je ta človek, ki je bil že prav na koncu in je od življenja pričakoval le še mučno trpljenje, odbil to skušnjava z zadnjim naporom svoje volje. Hrabril jo je, naj še vztraja: ‚Saj že prihajajo, že prihajajo,‘ jo je miril; ‚zame bo že prepozno, ti pa boš še živela.‘ Jaz vidim v tem vpliv vere. In storil je še več, in tudi to morate vedeti: ni ji povedal le, da bo še živela, povedal ji je tudi, da bo živela skupaj z možem in hčerko in da bo tako še najbolje.«

»Dosti!« ga je prekinil Mark, ki je vstal.

Toda oče Sonnier se ni hotel vdati in je še dalje branil mrtveca:

»Hoteli ste resnico, gospod! Priznal je svoje napake in se jim odpovedal. Odpovedal se jim je, ko je čutil, da se mu bliža smrt; v tem hipu se zavemo pravega zmisla življenja. In poklical je svojega sina.«

Prior je nežno in prizanesljivo miril:

»Oče Sonnier obožuje žrtve. V mislih snuje krasne pogrebne svečanosti, posebno še tistim, ki so bili v nesreči pogumni. Nadaljujte, oče!«

»Brž sem pri kraju. Popoldne tretjega dne je nehal govoriti in nastopil je smrtni boj. Dolgo je hropel in šele zvečer je izdihnil. Ko smo ga našli, je imel zaprte oči. Najbrž mu jih je ona zatisnila. Preživela je ob njem še eno noč in še eno jutro. Kdo se more vživeti vanjo? Niti moliti ni mogla zanj, tako so ji šklepetali zobje. Toliko je bila že pretrpela, da je postala brezčutna. Vendar pa se je še vedno borila proti spancu, da ne bi otrpla v mrazu, kakor je pripovedovala. Najbolj jo je bilo groza, da nas ni mogla poklicati, ko nas je zagledala vrhu pečine: lastnega glasu ni več slišala. Hotela je živeti.«

»Ne, ne!« je ugovarjal Mark, »ona je hotela umreti.«

»Razen v oni minuti izkušnje, ki je Vam nisem zamolčal in ki Vam priča o resničnosti moje povesti! Vsakega teh žalostnih večerov je navila svojo uro. In kruh, ki ga oni ni več mogel požirati, je pojedla sama. Obglodala je celo usnje pri čutari. Vsi smo slabi ljudje in dvomim, da bi

bilo katero človeško bitje preživelo takšne muke.« Za hip je prenehal, nato pa je znova premagal svojo prirojeno boječnost in toplo dostavil:

»To je vse. Odpustite mi, gospod, če sem Vam storil bridkost in Vas vznemiril. Govoril sem le resnico in povedal sem vse. Ne vem, kaj je bilo med vama in tudi nimam pravice vedeti. Če je kriva, se je za svojo krivdo pokorila v teh bridkih dneh in zato boste usmiljeni do nje. Saj se Vam mora smiliti.«

Obmolknil je ves olajšan in skoro strah ga je bilo lastne prošnje. Zdaj, ko je izvršil nalogo, je želel le še, da izgine in se skrije. Ta človek, ki je bil priučen za pomoč in reševanje, ki se v gori ni ustrašil nobene nevarnosti, se je silno bal zapletenih duševnih zgodb in mu je bilo za to povest treba več odločnosti nego nad prepadi gore Velan. Prosil je priorja, da sme oditi, in bil je že na pragu sobe, ko ga je dohitel Mark.

»Oče, naj Vam stisnem roko!« mu je rekel.

»O, veselilo me bo, gospod!«

»Vam se moram zahvaliti za njeno življenje.«

»Kakor hitro je mogla govoriti, je klicala le Vas.«

In ko je po odhodu očeta Sonniera ostal prior sam z Markom, je ponovil le:

»Kakor hitro je mogla govoriti, je klicala le Vas.«

Mark je zbegano gledal duhovnika, ki je tako preprosto razširjal mir okoli sebe; vdal se je njegovi skrivnostni moči in skoraj boječe je vprašal:

»Kaj naj storim?«

»Odpustite! Odpustite ne samo z ustnicami, temveč tudi v srcu.«

Tedaj se je Mark uprl:

»Da! Odpustite! Vi mi itak ne morete drugače svetovati. Kaj je to Vam? Ne morete razumeti, dozoreli ste v samoti; ne morete razumeti!«

»Kdo pravi, da Vas ne razumem?« je odvrnil prior in ostal ves v svojem nalezljivem miru.

»Toda, oče, ‚odpustite‘ je samo beseda. Radi njenih bolečin in bridkosti naj ji odpustim? In potem? Potem je treba živeti, je treba pozabiti. Kako naj pozabiva, ona in jaz, te bridke dni? Mar ne vidite, da so ti spomini vprav zaradi svoje bridkosti neizbrisni? Bolj trdno ko z vrvjo, ki se v padcu ni raztrgala, je z njimi privezana na mrtvega. Njegova je, on jo čuva. Če bi ju bili našli na pečini oba za vedno mrzla in objeta, bi bili govorili o njiju kakor o zaljubljenem parčku. Se je li kaj spremenilo, če ga je ona preživela?«

»Vse se je spremenilo, sinko, ker ga je ona preživela. Oče Sonnier Vam je povedal: po oni izkušnji je hotela živeti in njeno življenje ste zdaj Vi in otrok. Jo boste li znova izročili smrti,

ki bo hujša kot ona v gori, in ki se ji pravi za-
puščenost duše, ki se kesa? Vi govorite o njeni
zmoti kakor o dovoljeni ljubezni, Vi navidezno
zagovarjate njen greh!»

»Ne zagovarjam ga, poznam le njegovo moč.«

»Moč greha! Danes je sproščena.«

»Sproščena telesno. Toda njeno srce?«

»Njeno srce? V prvem krik, ki ga je izustila
po svojem vstajenju, je klicala Vas. Mar naj Vas
jaz poučim, da so žene bolj navezane na življenje
nego moški in ne zamenjavajo tega, kar je bilo,
s tem, kar je? Bog je ni hotel udariti. Vrnil Vam
jo je. Jo boste li Vi odbili? Jo li boste odbili, ker
jo ljubite?«

»Kaj veste, če jo še ljubim?«

»Kako ne bi vedel? Opazoval sem Vas med-
tem, ko je govoril oče Sonnier.«

»Nu, da! Prav zato, ker jo ljubim, je ne mo-
rem znova vzeti k sebi.«

Strašno se je vznemirjal v notranjem raz-
burjenju in nenadoma je izjavil:

»Vendar pa ne morem oditi, ne da bi je videl.
Naj stane, kar hoče, videti jo moram.«

»Kaj ji boste rekli?«

»Ne vem še, kaj ji bom rekel. Vem samo, da
jo moram videti. Prosim, oče, odvedite me k njej.
Odvedite me takoj k njej.«

Prior ga je vsega objel s svojim pogledom
kakor bi ga hotel presoditi, nato pa je rekel pre-
prosto:

»Pojdiva!«

(Dalje prihodnjič.)

Moj zastrti maj . . .

Globoko v meni rožni cvet brsti,
a vendar ni pomladi v moje dni.

V srcá temò mi sije bel smehljaj,
a vendar bolj sem v temi ko do zdaj.

Na dlanih belih nove zarje svit
ko topla mlada kri mi je razlit —

in vendar rož in luči, toplih dni
v samotno dušo, v srce bolno ni . . .

Ah, vse je le ko daljne slutnje dih! . . .
Ob težkih bdim zastorih nem in tih —

in čakam mehke roke, da se vzpne,
in moj zastrti, tihi maj odstre . . .

Vinko Žitnik.

Iz anatomije.

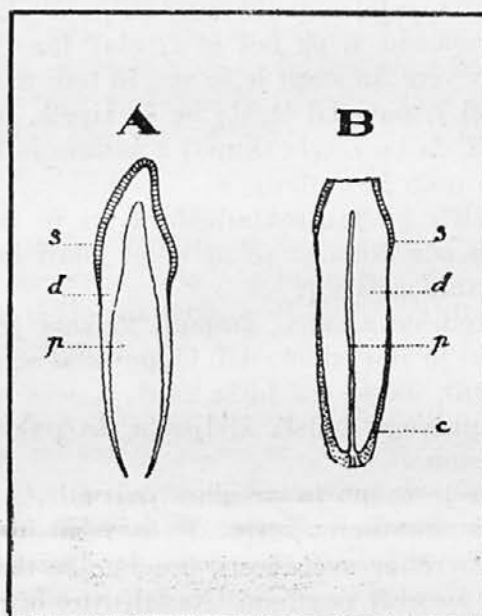
Iz katerih snovi je naše telo?

Dr. Janez Plečnik.

Voda.

Telo odraslega ima vode nekam 60% (na sto),
telo novorojenčka nekam 67% in človek še prej
ima vode do 97%.

Voda je porazdeljena raznomerno po udih in
je je: v pljučih krog 78%, v krvi, črevesu, ledvicah
77%; v živčnem mozgu 76%; v mesu (v mišicah, v
muskulaturi) 73%; v kosteh 34%; v zobnini (Zahn-
bein; substantia eburnea; dentín) 10%; v zobni
sklenini (emajl; substantia adamántina) pa skoraj
ni vode.

Dva podolž prežagana sekavca od psa. Zob pod A je
od mladega psa; zob pod B je zob starejšega psa in je
od betica zoba (glava, krona zoba) že precej oglevljena. —
S = sklenina, d = zobnina, c = cement. — P kaže v votlino
sredi zoba, žile in živci so pri živem v tej votlini in skrbé
za prehrano zoba; pravijo le-tem žilam in živcem me-
čava zoba (pulpa dentis).

Vzel sem le-one številke iz Landois-Rose-
mannove knjige »Fiziologija človeka«. Knjiga je
izšla l. 1929 v devetnajsti izdaji; nje prva iz-
datva nosi dan in leto: 10. november 1879 (!). Rose-
mann piše v uvodu k 19. izdatvi tudi tole: »Cedi se
tujk v sočasni medicinski knjigi. Naletiš na sestavke,
ki jih razumeš le ob uporabljanju besednjakov; neke
razprave so pa kar neumljive — so namreč pisatelji,
ki kujejo tujke na lastno pest. Ne bomo skušali od-
straniti oznak: »ozmotična napetost (Druck), polari-
zacija, elektrotonus, akomodacija« in jih ne bomo
nadomeščali z nemškimi in učna knjiga bi bila še celo
neprimerna za take poskuse. Nemška oznaka se ti pa
vriva često kar po sebi — postavi jo torej in razum-
ljivost knjige bo pridobila. Ravnal sem tako pri ob-
delavanju nove izdatve in niti slutil nisem, koliko je
nepotrebnih tujk v knjigi. Nadomestil sem čez tisoč

različnih tujih spak z nemškimi oznakami in — opazil tega kar ne boš. Dokaz je to, kako nepotrebne so bile tujke. — R. Rosemann je profesor fiziologije na univerzi v Münstru (Westfalsko). »Znanstveniški« slovenski prvaki menda ne bodo odrekli nemškemu vseučiliškemu učitelju »znanstveniške kvalifikacije« radi njegovega besedarskega početja.

Plini.

Pridajem k oznakam snovi še njih mednarodno znamenko (Kennzeichen; Caf) in letnico njih našestja. »Kisik (oxygenium, O; 1774)« pomeni torej: kisik (slovenska oznaka); oxygenium (mednarodna oznaka za kisik); O (je prva črka »o-xygenija« in je mednarodna znamenka za kisik); (leto našestja kisika je) 1774. — Letnice so pomembne do neke mere, saj kažejo, da je kemija (nauk o snoveh) kaj mlado znanje.

Kemija je precèj oddaljena zadeva anatomu. Poznava nekih dejstev iz kemije je pa vendarle nujno potrebna za razumevanje anatomske zgraje prebavil. Le-ta dejstva bodo sledila v koscih, po potrebi.

Sodbe o takem neubranem, neuravnanim pouku naj ne bodo prerane in preostre. Življenje ni sestavljeno iz šolskih »predmetov«, in pouk po »šolskem« načinu, torej pouk, ki pri njem predmet za predmetom lepo urejeno (?) sledi, je za življenje malo priden. Sodimo o življenju, da je dolgo, da je vredno ga živeti, da smo ustvarjeni za visoke cilje, pa — sodimo, da je življenje kratko, da nam je v muko in pezo, da smo ustvarjeni kar le za jejo in pijo — res je in res ostane, da smo vsi le vsakdanjiki (E. Mach). Vsakdanjiki smo, ki čutimo, da naše življenje ni zloženo iz šolskih »predmetov«, ki hodijo vsak svojo stezo; vsakdanjiki smo, ki čutimo, da je naše življenje sestavljeno iz raznoterosti v eno celoto. Prav malo smo nagnjeni k razmišljanju o namišljenih (»abstraktnih«) četverkotnikih in poznamo v življenju le resnične (»konkretne«) četverkotnike, in ti so — po potrebi — časih kos zemlje (»mineralogija, kemija«), časih so kos zemlje, ki jo obdelavamo, ki nas prehranja (»agrikultura«), ki leži nekje (v Evropi; »geografija«) — ki je četverkot, ki pa ima vse našete posebnosti o b e n e m. Življenje je enota in je celota s ponovkovanjem in neznatnim poudarjanjem posamnosti. Šola je meni v strašnem spominu. Učili smo se posebej »branje« in posebej »slovnico«; sedeli smo posebej pri »pravopisju« in posebej pri »lepopisju«; imeli smo čitanke in imeli smo še posebej knjige za »zemljepisje« in še posebej za »zgodovino«; imeli smo posebne knjige za »računarstvo« in posebne za »zemljerstvo«; učili smo se o luni in solncu iz še posebnih knjig. To vse pa je bilo že v ljudskih šolah — kar le »predmete« so nas učili. Ljudska šola pa ni podajnica »znanosti«; otrok je za le-te še premal. Ljudska šola naj napravi otroka spreglednega, ne učenega. Spreglednost je — to naj beseda pove — to, kar so stari imenovali inspiracijo. T a n d l e r piše v svoji anatomiji (1929): »Naši dijaki se učé preveč in vedó premalo, naši zdravniki vedó preveč in znajo (können) premalo.« Anatom H y r t l je napisal (1846): »Kaj pa je vzrok čestih tožbâ mladih zdravnikov, da morajo po končanem šolanju najprej vse pozabiti in potem pričeti z učenjem?« Dijaki — se mi zdi — vedó tem manj, čim več »predmetov« so se učili.

Kisik (oxygenium, O; 1774) in dušik (nitrogenium, N; 1772) sta plinasti snovi; oba sta deloma v spojkih telesa, deloma sta priskrana (adsorbirana) v tekočinah telesa. Zanimarili bomo danes pripojeni kisik in dušik in se bomo nosili le nad priskranim (kisikom in) dušikom.

Pljuča so, ki priskavamo po njih pretežni del plinov. Drugi udi (organi) pa (v majhni meri) tudi priskavajo zrak (kisik in dušik). Požiramo pri jeji in piji tudi zrak. Požrti zrak potuje po črevesu z ostalo črevesno imovino, dokler ga črevesno ostenje (vsaj deloma) ne priskra iz črevesnega trebirja. Koža pa vse proste (zraku pristopne) sluznice — poznamo že: veznico; sluznico v nosu, v ustih, v srednjem ušesu — priskavajo tudi zrak (kisik in dušik).

O priskavanju (adsorpciji) oziroma o prisku plinov nekaj besed.

Skušnja uči tudi, da so si neke tekočine (in tudi neke trdnine) in neki plini tuji, da se pri nekih merah (unter bestimmten Bedingungen) kar ne spajajo in, da se ne spoje in naj so magari v trajnem in ozkem stiku. Vlijmo v odprto posodo nekaj malega vode. Zamašimo, zabrtvimo posodo in premešajmo vodo z zrakom, pa se voda ne bo spojila z zrakom in bo voda ostala voda in zrak bo ostal (za oko) zrak (nad vodo). Toda: voda bo privzela nekaj zraka, ona se ga bo navzela, priskrkala (adsorbirala) ga bo. Voda bo priskrkala zraka — tako skušnja — tem več, čim več je je in čim zrak močnejše tišči na vodo. Le-vse tako je tudi med drugimi tekočinami in drugimi plini.

Skušnja uči tudi, da tekočine izpuhtevajo priskrane pline, če zgrejemo tekočine in — tako skušnja — vrele, kipeče tekočine izpuhte v se priskrane pline in jih izpuhte povsem. Zadeva je obče znana: (čiste, nedišeče) tekočine, ki stoje po hlevih, straniščih, med dehtečim cvetjem se »navzamejo« duha po hlevu, stranišču, po dehtečem cvetju — in zgube duh, ko smo povreli tekočine. Vemo, da ribe dihajo ob kisiku, ki se ga voda navzame iz zraka, ki ga priskra iz zraka. Kisika navzeta récnica (Flußwasser) in potócnica (Bachwasser) buri krog škrg ribe. Škrge so pravo v pravem gostu mrežje krvnih cevčic (kapilar), so pljuča za ribo, pa kri, prelivajoča se po krvnih cevčicah, posnema navzeti kisik iz vode in posneti kisik se pripaja (se »kemično veže«) ob rdečilo (roter Farbstoff) rdečih krvnih telesc — ribe dobivajo kisik, ribe dihajo. Obče je pa tudi znano, da ribe poginjajo ob prevročih letih, da torej poginjajo ob pretopljenih vodah. Saj voda — poudarili smo to — izpuhteva priskrane pline (kisik) ob naraščajoči toploti, kisik torej pičli

vodi in — ribe se v topli vodi (v vodi s prepričlim kisikom) zadušé. Priskranega kisika je v 1 litru (1000 cm³ prôstornih centimetrov) vode pri 7° C kvečjemu do 8 cm³. (J. E. V. Boas.) — Cenijo množino priskranega kisika v človeški krvi na nekam 5 cm³ v 1 litru krvi.

Priskrani plini so »raztopljeni« v tekočinah telesa in je umevno, da priskrani plin puhti iz tekočin našega telesa takrat, ko se tišč plinov (zraka) zmanjša na naše telo in na tekočine v našem telesu. Vse to ti bo jasnejše ob spominih na steklenico polno sodavice (Sodawasser).

Sodavica je voda, ki je v njej priskrana, ki je v njej raztopljena velika množina (kolčina) kiskastega ogljika (ógeljčnega kisika; Kohlensäure; dvokislega ogljika). Sodavica je voda, ki je kiskast ogljik vtisnjen v njo. Odvij sodavični steklenici glavo, torej z nagločo pomanjšaj tišč v steklenici pa bo voda zašumela, bo »zavrela« in bo (v njo vtisnjeni) kiskast ogljik (CO₂) pohiteval v mehurčkih (navzgor) iz vode. Opazuješ vse to tudi ob steklenici piva, ob steklenici naravne »kisle« vode. Še nekaj besed o le-tej zadevi.

Zrak obdaja nas in tišči na nas. Ne vemo prav točno, koliko je zračna plast debela — sega menda 60 kilometrov visoko krog in krog zemlje. Zrak tišči na vsak ploskovni centimeter vsake strani nekam s težo enega kilograma. Zrak tišči torej na človeka povprečne rasti s težo 17.000 kilogramov.

Mérimo zračni tišč (zračni tlak), pa dobimo, da je treba 76 centimetrov (760 milimetrov) visokega stebra iz živega srebra, če naj ravnovesi (navadni) zračni tišč. Voda je nekam 13 krat lažja od živega srebra, pa je treba torej 13 krat 76 cm visokega stebra, da ravnovesi (navadni) zračni tišč; treba je torej nekam 10 m visokega vodenega stebra.

Zrak, ki nas obdaja, ima ime »atmosfera«; pa imenujejo tišč le-tega zraka, le-te »atmosfere« tudi »atmosfera«. Pravijo: zrak tišči na nas z eno atmosfero — in pravijo: 76 cm visok steber iz živega srebra tišči z eno atmosfero na dno (posode) — in pravijo: 10 metrov visok vodeni steber tišči na dno (posode) z eno atmosfero. Moremo stisniti zrak (ali katerikoli plin) s toliko silo, da tišči na vsak ploskovni centimeter z dvema, s tremi, štirimi... kilogrami — pa pravijo: stisnjeni zrak (ali katerikoli plin) tišči z 2, 3, 4... atmosferami na ostenje posode. Umevno je, da 2 × 76, 3 × 76... centimetrov visok steber iz živega srebra tudi tišči z 2, 3... atmosferami na dno posode — in da 2 × 10, 3 × 10 metrov visok steber vode tišči tudi z 2, 3... atmosferami na dno posode.

Le-tak povečani tišč zraka (splah plinov) — to nam bo po le-prejšnjem umevno — vtisne tudi

več je množine zraka (plinov) v tekočine; vtisne jih v vodo, vtisne jih tudi v našo kri, vtisne jih v tekočine našega telesa.

Skušnja kaže, da precej dobro prenesemo povečani tišč zraka. Poskušali so to. Zaprli so človeke v jeklene sodove in so natisnili v sodove toliko zraka, da je bilo v sodovih 8 atmosfer zračnega tišča. Zaprtniki so prenesli tišč 8 atmosfer brez pomembnejših zoprnih počutkov.

Potapljavci delajo pri zvišanem zračnem tlaku. Potapljavci se posedejo v primerne, težke hišice (potapljavnice), ki so storjene iz železa in betona. Potapljavnice so brez dna (»potapljavski zvon«) in visé na verigah; z ladij pogrezajo le-te hišice v vodo s potapljavci vred. »Caisson« (r. kesón) je mednarodna oznaka za le-te velike potapljavnice; kesóni jim rabijo pri dobivanju jantarja (na dnu morja), pri vzdigovanju potopljenih ladij, pri dobivanju biserov, pri zidanju predorov (tunelov), pri zidanju mostov. Delavci trebajo seveda neprestojno zadostnega in svežega zraka v potapljavnici, saj bi se delavci sicer (pod vodo) zadušili. Morajo torej neprestojno vpihavati svež zrak v potapljavnico, in to v potrebni meri in v p o t r e b n e m t i š č u; vpihani in izrabljeni zrak izbrozgljava seveda iz brezdanje potapljavnice.

Potapljavnica pondira globlje v vodo, pondira globlje v vodo in — voda tišči v njo z večjo silo, s še večjo silo. Čim potapljavnica pondira v vodo globlje, je treba z večjim tiščem tiščati zrak v njo. Stroji tišče torej (po ceveh) zrak v potapljavnico, na vsakih 10 metrov potapljavničnega pondiranja, za eno »atmosfera« močnejše; zračnega tišča je torej treba v globini 20 metrov 2 »atmosfere« in v globini 30 metrov 3 »atmosfere«. — Skušnja kaže — povedali smo že —, da človek prenese nekaj »atmosfera« zračnega tišča brez zoprnih počutkov.

Umevno je tudi to, da je v krvi zaprtih potapljavcev več priskranega zraka (kisika in dušika) kot navadno: večjemu tišču primerno ga je več. Umevno je še, da se tem več zraka raztopi po udih (krvi, podkožni máščevini, mesu, sklepni maži, živčevju), čim dlje večji tišč traja, čim dlje so delavci v potapljavnici.

Pogibelnost naglega znižanja zračnega tišča pri le-takih potapljavcih nam bo sedaj — po vsem, kar smo slišali — jasna. To se zgodi človeku pri hipnem znižanju zračnega tišča, kar se zgodi pri steklenici polni sodavice, če ji z nagločo odvijemo vrat. Dognali so, da kri potapljavca priskra do 1700 cm³ dušika (iz zraka) ob trajnem večjem tišču zraka v potapljavnici. Ves ta dušik izmozi. (perlend entweichen; Janežič) ob nagleem znižanju zračnega tišča. »Zašumi« in »zavre« torej v krvi potapljavca

ob pohité zniževanemu tišču in kri postane mozeča, peneča se. Volhkoba po vseh udih in delih telesa se zapeni: podkožna maščevina se zapeni; sklepovna maža po sklepih se zapeni; zapeni se sokrvca v notranjem ušesu, zapeni se v živčnem mozgu, zapeni se meso. Neki naših udov priskrkajo dušik v večji meri od ostalih. Podkožna maščevina priskrka dušika petkrat toliko kot kri, pa se podkožna maščevina pri pohité zniževanem tišču »napihne«. Mehurčki, nastali v krvi, zamaše krvne cevčice (kapilare), posebej še one v pljučih, in zaduše potapljavca. Mehurčki v sklepovni maži raztegnejo sklepe in napravljajo bolečine s tem. Mehurčki v živčnem mozgu začepijo krvne žilice, razdrahajo živčno tkivo in napravljajo hromote in krče. Mehurčki v notranjem ušesu napravljajo vrtoglavost. Opažali so pri takih nesrečnih žrtvah »moderne tehnike« čisto, da je bilo srce brez krvi in je bilo napolnjeno in raztegnjeno po plinu.

Umevno nam bo pa tudi tole: kri se ne zapeni pri polagahnem henjavanju (jenjavanju) zračnega tišča: plini, vtisnjeni v kri, se ne zbero v mehurčke in izpuhtevajo nevidni iz pljuč potapljavca pri primerjeno polagahnem henjavanju tišča.

Torej: človek, ki je živel dlje časa v stisnjem zraku (v »kesónu«) in ki pride iznenada v navadni zračni tišč, tak človek oboli. Bolezen ima ime kesónska bolezen; mi bi ji rekli potapljavska bolezen.

Skušnja kaže, da se znaki kesónske bolezni ne pokažejo, da kri potapljavca ne »zavre«, če henjava tišč v 2' (2 minutah) za 0'1 (eno desetinko) atmosfere. Delavec, ki je delal 20 m globoko v vodi, mora torej celih 40' polagahno prehajati v navadni tišč zraka, preden sme brez škode dihati v zraku navadnega tišča.

Govorili smo o potapljavski bolezni in ne poznam boljšega uvoda v spoznavanje »notranjih« bolezni. Danes ne gre za tako uvajanje in bomo danes podarili drug sprevidek.

Zrak je neobhodno potrebno hranivo za nas. Telo sprejema zrak in pripaja njega večji del (kemično). Telo pa nekaj zraka samo priskrka in priskrkan zrak kroži po telesu kot »nepotreben« prebitek. »Nepotrebni« prebitek nas ob slabi priliki umori.

Prebitek zraka v krvi sliči smetem, ki se nabere časih čez mero. Govorili bomo še o le-takih smeteh v našem telesu. Umemo pa že, da telo ne potrebuje le hraniv in da mu je post tudi potreben.

Hipokrat je povedal zadevo takole: per quae vivimus et sani sumus, per eadem etiam aegrotamus — kar nas stori žive in zdrave, prav to nas stori tudi bolne.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovina obleke.

Dr. St. Vurnik.

3. Renesančne noše.

Že deloma koncem XIV., še bolj v začetku XV. stoletja se je v duševnosti evropske družbe pokazal značilen preobrat, preobrat iz stare, idealistične srednjeveške svetovne nazornosti v novo smer.

Noša v prvi polovici XV. stoletja.

Renesansa (t.j. prerorjenje) pomeni duhovno usmerjenje sveta k naravi in posvetnim (materialističnim) dobrinam. Ta čas vznikne zanimanje za naravoslovje, zemljepis; vsa znanost in vsa umetnost se postavita na temelj naravnega (naturalističnega) spoznanja. Ta novi duh preroda izpolni ves stil časa, obenem vznikne tudi nova samozavest posameznika (individualnost), ki je srednji vek ni poznal.

V nošah se ta duh jasno zrcali v več ozirih. Onega nasilnega prepasovanja telesa v doseg idealne vitkosti, onih fantastičnih noš, ki so hotele zdaljšati obliko telesa, se nove noše otresejo. Telo dobi primerno lupino (odelo), v kateri je zopet mogoče svobodno dihati. Obenem se noše razkroje v različice po družabnem stanu v bujno množico različnih načinov oblačenja, ki so vsi posledica modernega duhovnega individualizma, ki je v renesansi pognal prve zarodke in ki ga srednji vek ni poznal. Te dve potezi sta bistveno značilni za renesančne noše, ki nimajo z antičnimi nobene skupnosti več, ki so marveč prve novodobne noše.

Ob koncu XIV. stoletja ostanejo v veljavi moške oprijemljive hlače, ki se tesno prilagajajo, dobe pa vrečico za sramne dele (braguet, Schamkapsel). Za suknjo se pa nosi namesto stare preozke srednjeveške »šeke« udoben »vams« z vrečastimi rokavi, ki se na zapestju zožijo. Za površnik nosijo moški namesto starega »taperta« zvonaste oblike, ki se je še kakor antična tunika natikal čez glavo, novo vrsto suknje, imenovano v Nemčiji Schaub (tudi Slovenci so rabili to ime), ki se obleče na hrbet in roke in spredaj zapne, kakor smo vajeni danes. Renesančno moško pokrivalo so tvorili vseh vrst klobubi, večinoma pa oprijemajoče se oblike turbanov, fesov, polkroglaste čepice (callotte), ki zamenijo stari chaperon in Gugel. Oblika telesa se čezdalje jasneje riše pod obleko, obleka ni nobena laži-lupina več, čezdalje manj je delov obleke, ki so samo za oko, pa ničesar ne oblačijo. Pri ženski noši je idealnih vlečk, visečih rokavov, repatih

gugel čimdlje manj. Tesnoba onih prisilnih jopičev in bluz je dosegla ob koncu srednjega veka svoj višek, konec XV. veka se upošteva nova moda, za renesanso zelo značilna. Tisti preozki, život tiščoči jopiči enostavno razpokajo in popokajo, na obleki se pojavijo špranje in špranjice in razporki in razklanosti in zaklopke (moda »šlica«). Ta nova moda je za renesančni čas značilna v dvojnem smislu. Prvič se da v taki razpokani in našpranjeni obleki zopet enkrat po par sto letih tesnobe telesa pošteno dihati in se naravno gibati, ker je s tem obleka postala širša in udobna in ni več muka telesu. Drugič so pa te špranjice, izpod katerih gleda pisana podloga, te pentljice in vrvice v pestrih barvah zelo krasečega pomena. Tudi blago, iz katerega se narejajo obleke, postane v renesansi dragocenejše kakor prej. Nosijo se vsesplošno svilene, žametaste, brokataste, damastne obleke. Iz vseh teh novosti diha ona življenja radi življenja samega vesela renesansa, kakršna je zadihala tudi v umetnosti, znanosti, politiki in gospodarstvu te dobe, ki je z enim mahom vrgla raz sebe vso vezanost srednjega veka.

Ženska pokrivala v drugi polovici XVI. stoletja.

Konec XV. stoletja dobe moške suknje na ramah in komolcih, pozneje še na kolenih (torej na pregibalnih) nabrekline; jarka je zarezala telesa v pasu. Ženske dobe vrečaste rokave in grebene na ramah. S tem je obleka že na zunaj, za oko nekam razčlenjena, smiselno kakor stavbarska umetnina te dobe; obleka, ki v daljni sorodnosti z antično zopet svobodno nakazuje oblike telesa, je v sorodu z

zanimanjem tega časa za »resničnost«, z zanimanjem tega časa za kiparstvo, ki je najbolj »resnična« umetnost. Tak čas je moral pomesti tudi s kljunastimi čevlji, vlečkami, kapucami in antičnimi plašči, ki so le zlagana obleka, ker ničesar ne odeva.

Noše v prvi polovici XVI. stoletja.

V XVI. stoletju je doživel svet notranje predrugačenje ljudstva z reformacijo. Kakor veter pomete to stoletje s starimi norčevskimi nošami, v kolikor so se še obdržale izza srednjega veka. Namesto množice oblik se uveljavi sedaj zopet enotnost, resnost in dostojnost, kakor je oživel nanovo tudi npravni čut. Barve se umire v sive in temnejše, zato pa postane blago solidnejše. Špranje se bohotno razvijejo, obleka je zlasti na pregibih udov nadrobno našpranjana in je podblazinjena v nabrekline. Špranjice so še počez z nitmi prevezane v dvojne, trojne, vse so pokrite s pentljicami. Moški vamsi so kratki, vrat obkroža belo gubanje (Krause, Kröss), namesto prejšnje množice pokrival se držita le še širokokrajen klobuk s perjanico in resni baret. Hlače so kratke, nabrekle, debelo podložene, nogavice so se odločile od njih v poseben del obleke. Meč in bodalo, rokavice ter perjanica spadajo nujno k modni noši. Pri ženskah se krilo in telovnik razločita, na pregibih dobi obleka špranje, ki se razevetó v pravcato razkošje.

V drugi polovici XVI. stoletja zavladava v Evropi skoro enotno tako zvana španska noša. Moški nosijo kratek, podblazinjen vams s telovnikom, zelo široke, a kratke hlače in pletene, oprijemajoče se nogavice, na nogah udobne šolne z zaponko in pentljo ter širokokrajen klobuk ali baret. Ženske so do brade zakrite in dobe zvonaste krinoline. V težnji za polnost udov, ki se uveljavi v okusu tega časa, so njih obleke zelo debelo podložene, grudi jim vzbokajo modrci iz ribje kosti. Na vratu nosijo moški in ženske belo gubanje v obliki kolesa, ženske si pokrivajo španski klobuček ali tako zvano stuartsko (izg. stjuert-) avbo.

V tej taki noši pa že tičé zarodki baročne obleke.

(Dalje prihodnjič.)

Kopališča v starem veku.

Albin Zalaznik.

»Za zdravje je prevažna voda, še bolj važno je sonce, najbolj važen je zrak.« Tako je imel napisano nad svojim kopališčem stari Švicar Rikli na Bledu. Danes je zdravstvo, vsa skrb za zdravje telesa, vprav to troje: vodo, sonce, zrak — začelo z izrednim pridom izrabljati. Že se bliža čas, ko bo kar mrgolelo kopalcev ob potokih in rekah, po kopališčih in kar na planem v prirodi. Ne da se niti preceniti, koliko več ljudi se koplje sedaj nego se jih je pred kratkim petdesetletjem. Toda velika mesta se ne zadovoljijo več s tem, da bi se pozimi kopali ljudje le v banjah. Tudi za pozimi so si zgradila velika kopališča, ki so krita, kurjena, pa vendar solnčna in se ljudje kopljejo kakor poleti. Ni to sicer prav isto kakor poletno kratkočasje ob Savi ali ob morju, je pa vendar še dokaj imenitna reč, ki se smejo z njo zemljani po pravici ponašati.

Samo tega si ne smemo domišljevati, da sedanja velemesta v Evropi s temi kopališči bogve kako prekašajo minula pokolenja človeškega rodu. Nikakor namreč ni bilo treba priti na svet šele v 20. stoletju po Kristusu, da bi uživali udobnost velikih, gosposko urejenih, pred vremenskimi nepravilnostmi zavarovanih kopališč. Kajti še razkazujejo marsikje ostanke častitljivih kopaliških zgradb, ki pričajo, da je živel narod, ki je znal ceniti nego telesa in si je upal v ta namen nekaj žrtvovati. Ta narod so bili stari Rimljani. Če bi hoteli primerjati rimska kopališča s sedanjimi, bi morali priznati, da so videti moderne naprave nekam pritlikave in minljive, dočim se nam ob rimskih razvalinah vsiljuje misel, da so znali Rimljani graditi veličastno, velepotezno in dragoceno.

Toda niti Rimljani niso bili glede tega prvi. Kakor marsičesa drugega so se tudi gradnje kopališč učili od Grkov. Moti se pa, kdo misli, da smo tako naleteli na najstarejše mojstre kopališke umetnosti. Kajti vsi davni kulturni narodi Orienta so se radi kopali. Posebno nam poročajo viri o sijajnih kopališčih, ki so jih imeli staroperzijski kralji v svojih prestolnicah Babilon, Suze, Ekbatana in Perzepola. Kopališče kralja Dareja je bilo opremljeno z nezaslišano potratnostjo, prav po orientalsko. Vse je bilo preobloženo z zlahtnimi kovinami in kameni, a tudi z dragocenim lesom niso štedili. In zrak v vseh prostorih je

bil kar nasičen z najrazličnejšimi vonjavami. Take vonjave, prinesene iz oddaljenih dežel, so stale celo premoženje, a kaj je bilo to za perzijske vladarje in prince, ki so se smatrali bolj za nebeščane nego za zemsko bitja in so hoteli tudi po nebeško živeti! Grki, ki so pod poveljstvom zmagovitega Aleksandra Velikega osvojili perzijsko državo, se niso mogli načuditi nepopisnemu razkošju kraljevih kopalnic.

Stari Grki so se vselej kopali, preden so sedli k obedu ali preden so šli darovat bogovom. Tudi kopel pred poroko je bila pri njih tako splošno v navadi, da bi jo skoroda lahko prištevali k poročnim obredom. Grki so smatrali kopanje za potrebo: telo naj se očisti in osveži. Dolgo jim ni šlo v glavo, da smejo služiti kopeli tudi razkošnosti in pomehkuženju kakor pri Orientalcih in kesneje pri Rimljanih. Kopanje v topli vodi je grški svet spočetka grajal kot kvarno, ker jemlje človeku odpornost in močatost. Mlajši rod pa je začel popuščati. Zlasti Grki v Mali Aziji, na Siciliji ter v Južni Italiji so se vdajali udobnemu življenju. Sybariti, kakor imenujemo prebivalce grške kolonije Sybaris v današnji Kalabriji, so veljali za posebne potratneže in pomehkužence. Njim pripisujejo izum kopalnih kadi. Naglo se je potem širila navada, da mora imeti vsako grško mesto v svoji gimnaziji javno kopališče z velikimi plavalnimi bazeni. Gimnazije so bile učni zavodi za telesno in umsko vzgojo mladine; ukvarjali pa so se s takimi ustanovami le zasebniki, kajti državnih šol v stari Grčiji niso imeli. Sleherni Grk, ki je hotel količkaj veljati, je moral v gimnazijo. Kopališče v vsaki gimnaziji — to je bil napredek! Napredek pa se je obenem očitaval tudi s tem, da so se bolj in bolj udomačevala tople kopeli.

Na najdoslednejši način so umeli uvajati kopel med zadeve javnega življenja vsekakor Rimljani. V prvi dobi so bili kajpa tudi prebivalci ob Tiberi skromni. Toda čim bolj so se seznanjali z grško kulturo in civilizacijo, tem bolj so jo posnemali. In kakor se dostikrat primeri, da učenec prekosi učitelja, tako so tudi Rimljani kmalu pokazali, da se niso zaman učili. Vplivalo pa je še nekaj drugega. Z neprestanimi zmagovitimi vojnami je Rim svojo oblast čezdalje bolj širil in vedno bolj je naraščalo število narodov, ki so mu morali plačevati davek. Kar v rekah se je stekalo zlato v Rim in gospodarji sveta so se kopali v bogastvu, da nikoli tega. Videli so na svojih bojnih pohodih razkošje, kakršno je bilo običajno pri orientalskih

ljudstvih, in na dlani je, da niso dolgo kljubovali mamljivim vabam, tembolj so le prekmalu začeli svoje bajno bogastvo izrabljati v to, da bi si čimbolj stopnjevali udobnost življenja. Za dobe cesarjev se Rim ni več dosti razlikoval od kake prestolnice v jutrovi deželi, tolika je bila potrata, polizanost in pomehkuženost njegovih prebivalcev.

Med drugim so si Rimljani prizadevali, da pokažejo z gradnjo sijajnih javnih kopališč, kolika je njihova moč, koliko njihovo bogastvo. Rim kot središče svetovne države imej največja in najlepša kopališča — in res jih je dobil take, da jih še danes, ko ležijo že davno v razvalinah, občudujemo. Imenovali so jih v starem veku »thermae«. V njih je imel vsak svobodni državljani priliko, da se koplje zaporedoma mrzlo, mlačno in toplo. Imele so therme prostorne sobane in dvorane, sprehajališča in vrtove, kjer se je bilo mogoče baviti z raznovrstnimi igrami ter s sportom v vseh oblikah.

Prve velike therme v Rimu je dal zgraditi Agrippa, sorodnik in zaupni pomočnik cesarja Avgusta. Oktaviana Avgusta, prvega rimskega cesarja, pozna itak vsak kristjan iz svetega pisma, kajti za njegove vlade se je v Palestini, ki je bila takrat del rimske države, rodil Jezus Kristus. Ko je Agrippa umrl, je država njegovo kopališče izročila ljudstvu v splošno, javno uporabo. Obsežne therme so dalje nastale za cesarja Nerona (thermae Neronianae) ter za kratke, a tem prijaznejše vlade imperatorja Tita (onega, ki je leta 70 po Kristusu osvojil in razdejal Jeruzalem). Od Titovih therm so še ohranjeni ogromni podzemski temelji, ki jih današnji Rim naziva »grotte«.

Cesar Hadrian si je dal v kraju Tibur v rimski okolici (danes Tivoli) postaviti posebno prestolnico, ki so ji naredili ime villa Tiburtina. Bila pa je nekaj več nego le zgradba po vzorcu vil, kakršne zidajo v sedanjih časih. Obsegala je namreč poleg pravih stanovanjskih prostorov še tri gledališča, knjižnico, razne bujne gaje, velik stadium za tekme in kajpa tudi kopališke naprave. Da ne bi bilo za kopanje morda premalo priložnosti, so zgradili kar dve thermi. Vse to skupaj je napolnjevalo površino, ki je merila dobrih 60 ha. Bila je torej Hadrianova villa še nekoliko večja nego najmlajša država Evrope — papeška država Città del Vaticano, ki je nastala v februarju 1929.

Vse dotedanje therme je zasenčilo orjaško kopališče cesarja Caracallae, ki je vladal približno 200 let po Kr. Pomisliti je treba, da je imel Rim v oni dobi že kakih 800 večjih in manjših javnih kopališč. Kakor vidimo, se to rimskim imperatorjem še ni zdelo dovolj! Thermae Caracallae (tudi Antoninianae imenovane) so bile 550 m dolga, iz mogočnih klesancev zidana stavba, ki so jo z vseh strani obdajali razkošni vrtovi. V notranjosti so žuboreli vodometi, drug bolj čudovit od drugega. Po tleh je blestel dragoceni mozaik, za posameznike so bile pripravljene posebne banje: nad sto zlatih, na tisoče srebrnih in bakrenih. Povsod so bile postavljene umetnine, zlasti izdelki kiparjev. Nekatere so mnogo kesneje zopet izkopal iz zemlje in jih danes razkazujejo po muzejih kot mojstrovine antičnega kiparstva. To velja n. pr. o »Farneskem biku«: našli so ga zopet v 16. stoletju, danes ga imajo v Napolju. Thermae Caracallae so bile zbirališče vse odlične rimske družbe, bile so pravo velemestno sprehajališče (promenada), obenem središče vsega rimskega sporta.

Niti polnih sto let kesneje je ustvarila mogočna volja cesarja Diokleciana novo, še večje kopališče: thermae Diocletianae. Prostora je bilo v njih toliko, da se je lahko 4000 ljudi hkrati kopalo. Po mnenju nekaterih strokovnjakov jih je šlo noter še več! Gradnja je trajala tri leta, mučilo pa se je pri delu baje 40.000 krščanskih sužnjev, med njimi sv. Cyriacus, diakon v Rimu, ki je kesneje (l. 309) kot žrtev tega istega cesarja mučeniško umrl. Po drugih poročilih sam ni opravljal robote, pač pa se je zavzemal za kristjane, ki so bili obsojeni v prisilno delo in so prav na stavbišču Dioklecianovih therm mnogo trpeli. Eno izmed ogromnih dvoran tega kopališča je Michelangelo, znani umetnik iz dobe renesanse (16. stol.), prezidal v katoliško cerkev Santa Maria degli Angeli, ki stoji še danes.

Priznati je treba, da ves moderni čas kljub velikemu napredku tehnike še ni dohitel Rimljanov, kar se kopališčenega stavbarstva tiče. Največje moderne kopališke naprave znatno zaostajajo za starorimskimi. Saj so imele thermae Caracallae in thermae Diocletianae 20 do 25 krat večjo površino!

Razume se, da tudi druga mesta rimske države niso hotela ostati brez therm. Navsezadnje je imel vsak večji kraj vsaj eno javno kopališče — celo po vaseh niso bile take naprave nič izrednega več. Razumljivo je seveda, da se vaške ustanove niso dale primerjati s toplicami glavnega mesta. Pomembnejše ostanke pokrajinskih kopališč vidiš še v raznih krajih Francije in Anglije ter v deželah ob Renu, dalje v Afriki in Mali Aziji.

Nam Jugoslovanom pa ni treba hoditi niti čez državno mejo: med rimskimi razvalinami v Solinu tik Splita iztakneš kmalu razločne sledove davnega kopališča. Na tleh današnjega Solina je namreč nekdanje starorimsko mesto Salona. Arheologi nam zatrjujejo, da je izmed tamkajšnjih rimskih zgradb še najlepše ohranjeno baš kopališče. Dobro še razločuješ njegove posamezne dele: palestro ali telovadnico, tepidarium (mlačne kopeli), caldarium (gorke kopeli) in kurilno napravo.

Najpopolneje izmed vseh rimskih kopališčnih zavodov sploh pa so se po izrednem naključju očuvale therme v Pompejih (blizu Napolja). To mesto je Vezuv ob silovitem izbruhu l. 79 po Kr. pokril z debelo plastjo pepela, da se je vse zadušilo. A pod mrtvaško odejo je ostalo vse v mestu natančno tako, kakor je bilo v trenutkih katastrofe. Lahko si mislimo, kako dragocene najdbe so prihajale na dan, ko so začeli 18 stoletij pozneje zasuto mesto izkopavati. Odkrili so med drugim pompejske therme, ki nam kar najtočneje ponazorjujejo ustroj in opremo rimskih kopališč. V zvezi s pisanimi viri nam je mogoče rimsko kopališko življenje zasledovati do vseh podrobnosti.

Najprej so telovadili: telovadba je bila v prvih stoletjih celo najvažnejša. Po prvi telovadbi je odšel gost v apodyterium, kjer se je slekel ter obleko shranil v eni izmed številnih dolbin v zidu. Omaric niso imeli. Nato je stopil v mlačno segreti prostor, ki se je imenoval tepidarium. Iz njega je čez čas prišel v caldarium, kjer je bil zrak vroč; tam je stal tudi velik bazen, napolnjen s toplo vodo. Greli so tepidarium in caldarium na način, ki zelo spominja na našo centralno kurjavo. Iz posebne kurilnice (zvala se je hypocaustum) so spuščali bodisi gorak bodisi vroč zrak v podzemske rove ter ga po njih dovajali v votline,

Kraljica Šubad (4000 pr. Kr.). (Nakit je iz suhega zlata.)

ki so bile vdlane pod tlemi tepidarija in kaldarija. Iz teh votlin je puhtela toplota skozi tenka tla v vse prostore gorkega in vročega oddelka. Ogrevanje se je dalo precej zanesljivo urejevati. Kdor se je vročine in znojenja naveličal, je odšel v frigidarium, kjer je bila navadna toplota (hlad). V tem oddelku so imeli piscino, velik plavalni prostor pod milim nebom. Kdor je hotel, se je vrnil v tepidarium, kjer se je še enkrat malo preznojil, nakar se je dal frotirati, masirati, maziliti, parfimirati in česati.

Vse to je trajalo silno dolgo, lahko tudi ves dan. Kajti vmes so se kopalci sprehajali in razgovarjali, se žogali in drugače igrali, poslušali predavanja in prisostvovali raznim umetniškim ter sportnim prireditvam. Jedli so in pili, nebrojni prodajalci so ponujali pecivo in sladkarije. Bogataši so šumno prihajali in odhajali ob velikem spremstvu prijateljev in sužnjev — bilo je pač treba razkazovati svoje bogastvo. Tako je bilo v thermah ves ljubi dan mnogo vrvenja in težko si moremo misliti, da se je kdo v njih dolgočasil. V 5. stoletju po Kr. so začeli Rimljani ostajati v thermah celo ponoči.

A bogatašem je bilo vse to premalo. Kdor je hotel veljati za resnično bogatega, je moral imeti doma še svojo zasebno kopalnico, ki pa ni smela biti karkoli. Marmor za take kopalnice je moral priti iz Numidije ali kake druge daljne dežele, pipe so morale biti iz srebra, preproge iz najdražje svile, mozaikov in kipov je moralo biti povsod vse polno — skratka, kopalnice so morale s svojim sijajem prekašati svetišča rimskih bogov! Filozof Seneka, ki opisuje te razmere, pravi: »Tako daleč smo že, da se naše noge kratkomalo branijo tal, ki niso tlakovana z zlahtnim kamenom.«

Ti imenitniki, ki so take reči premogli, so se hodili v javne terme le kazati, kakor smo gori omenili, kopali pa so se rajši doma. Sedem, osem kopeli na dan se jim ni zdelo nič posebnega. V vodi so imeli pravečate pojedine, celo spali so v kopalnici. Rimski

pesnik Juvenal šiba te razvade. In papež Gregor Veliki meni, da so ljudje silili v kopel ne toliko iz potrebe, nego sta jih vabila razkošnost in čutnost.

A to je dognano: v javnih kopališčih starih Rimljanov so bili spoli ločeni. Tam nisi opazil mešane gnčče mož in žen, kakor bi bili na sejmu. Tako ločeno kopanje je tudi v raznih modernih državah predpisano. Drugod se vračajo k temu zdravemu pravilu bolj počasi. Vračajo se pa. In če bomo končno na cilju, ali bo uspeh vreden prav glasne hvale? Kaj pa še! Saj bomo tedaj šele tam, kjer je stal svet že pred 2000 leti.

Pred 5000 leti.

Ur, Abrahamova domovina v Kaldeji, je v zadnjem času vzbudil pozornost vsega znanstvenega sveta. Profesor C. L. Woolley, vodja angleško-ameriške izkopavalne ekspedicije, je izdal knjigo, v kateri je pokazal, kaj so vse izkopali v Uru, mezopotamskem mestu ob Evfratu. Te izkopanine pričajo, da so bili v Mezopotamiji okoli 4000 pred Kr. predzgodovinski prebivalci. Okoli 5600 pred Kr. je bilo to prebivalstvo iztrebljeno po velikanskem potopu — ta potop nas spominja na svetopisemski potop —, ki je zapustil v Uru sedaj odkrite sledove. Pod kraljevskimi grobovi v Uru so namreč našli 3 1/2 m debelo glinasto plast, ki jo smatrajo kot usedlino tega velikanskega potopa. Pod to potopno plastjo šele so našli umetne okraske iz zlata, srebra itd., kakor nam kažeta sliki. Ti okraski so dokaz, da je živelo tam zelo izobraženo ljudstvo, z visoko kulturo pa da so ga zagrnili valovi strašnega potopa in zasuli tudi vse njegove kulturne izdelke, o katerih ni bilo do danes nobenega sledu. Na to potopno plast pa pridejo okoli 3500 pred Kr. novi prebivalci, Sumerji, ki so iznašli klinopis ter postali kot

Srebrna kravja glava, najdena v grobnici kraljice Šubad (4000 pr. Kr.). Delo je dokaz visoke umetnostne kulture.

najstarejši kulturni narod učitelji Asircev, Egipčanov in Grkov. Te Sumerje so namreč izpodrinili semitski Akadci okoli 2850 pred Kr. in nekoliko pozneje Asirci in Babilonci, ki so obdržali svoj semitski jezik, pa prevzeli sumersko kulturo. Okoli 2000 pred Kr. se je izselil Abraham iz tega Ura v Kaldeji ter odpotoval proti Kanaanu — Sveti deželi; s tem dogodkom se začena v sv. pismu, v 11. poglavju, I. Mozesove knjige, zgodovina izvoljenega naroda.

M. Slavič.

O knjigi.

Dr. Jože Pogačnik.

Odgovorimo še načelno!

3. Brez ideje ni umetnine. To drži. Dalje so brez dvoma nekatere ideje same na sebi višje, vzvišenejše, za življenje važnejše nego druge. Ne dvomimo, da so verske ideje na prvem mestu, nadnaravne nad naravnimi. Višje so ideje o čudovitih božjih lastnostih v svetopisemskih prilikah nego npravne ideje v La Fontaineovih basnih. Lepša je ideja Pregljevih Božjih mejnikov nego kakega Cerkenikovega romana. Toda, pravim, ideja sama na sebi. Za umetnino je pa kakovost ideje nebitvena. Če opiše Barbusse strašni vojni Ogenj, Dostojevski zgubljene duše, Gorki potepuhe in berače, pač ne zaostaja zaradi tega njihova umetnost nič za Claudelom, ki opiše v Marinem Oznanjenju slepo svetnico, ali Sienkiewiczem Quo vadisom, ki riše preganjanje kristjanov. Povej karkoli, visoko ali vsakdanjo resnico, a če jo poveš umetniško lepo, si ustvaril umetnino. (Vprašanje pa, je-li mogoče miselno zmoto lepo in umetniško izpovedati, zaenkrat pustimo ob strani!) Zato pa, če hočemo umetnosti, ne bomo izbirali, še manj pa predpisovali, kakšne ideje naj veliča umetnost. Komur je za umetnost, bo iskal lepote. Ta sicer ni brez ideje, a nasprotno se da vsaka ideja umetniško izraziti, zato bo vsaka umetniško lepo upodobljena misel zanj cvet lepote, ki vonja in mu je ljub.

4. Dosledno iz povedanega sledi tudi sledeče: Umetnina kot umetnina ne pridobi na svoji umetnostni vrednosti nič s katoliško idejo. More biti zato katoličanu dragocenejša, more biti za življenje večje važnosti, celo razodetje more postati, kakor so postala n. pr. dela nemškega pesnika Sorgeja, more biti močna in zaželena opora npravnega življenja ali vzgojno pomembna kakor n. pr. Sardenkov Sveti Alojzij ali De Amicisovo Srce; toda zaradi tega nima nobene večje umetnostne vrednosti. Saj se le prerado zgodi, da je ideja najlepša, najbolj vzvišena, a je delo samo umetnostno malo prida. Kolikokrat se je na račun religiozne ali etične ideje pela umetnostna slava knjigam, kjer je bila lepota za čuda redko sejana. Primere najdete po vsej slovenski slovstveni zgodovini. Zato je ta trditev resnična in treba jo je tudi dejansko priznavati po revijah.

5. Seveda pa more upodabljati umetnost katoliške ideje. Rafael Sanzio jih je podal z genljivo nežnostjo, Dante z možato resnostjo. Toda kako? Ne po programu, ki je vedno ubil živo umetnost, še vedno zamašil vire svežega ustvarjanja, ampak iz doživljaja. Kadar katoliško življenje in njegova idejna vsebina prevzame umetnikovo dušo in jo umetniško oplodi, bo gotovo nastala umetnina s katoliško vsebino.

Jörgensen je globoko doživel frančiškansko Italijo, zato je pisal umetniške potopise, ki so brez dvoma katoliški. Umetniško doživljanje pa ni dano na svobodo umetniku, ni hoteno, ampak spontano, se ne dá voditi s svobodno voljo, kakor čustva sploh ne. Mogoče je le pripravljati razpoloženje, ustvarjati predpogoje zanj. Zato je psihološko pogrešeno in vedno neplodno, zahtevati od umetnika, naj doživlja katoliško snov. Noben umetnik z gotovostjo ne ve, bo li še kaj doživljal, ga bo li prav to ali ono zopet umetniško zajelo. Saj vendar vsi vemo iz skušnje, kako slabo se je sponeslo vsem onim, ki so hoteli posili še peti in pisateljvati. Slabo se jim je sponeslo že ob vsednjih snoveh, kaj pa šele ob vzvišenih verskih, katoliških mislih, ki vprav zaradi vsebine zahtevajo največjo mojstrovino, da jih ne spači in ne poniža. Zato bo vsak ustvarjajoči umetnik že zaradi svojevrstnega načina umetniškega doživljanja moral odkloniti zahtevo, naj predstavlja katoliške ideje — kar po naročilu.

6. Iz tega izvira tudi sledeče, ki je končni zaključek, praktično jedro vsega vprašanja: Ako hočemo, da bodo v umetnosti živeli tudi katoliški motivi, učimo ljudi najprej katoliško živeti, in sicer z otroško iskrenostjo in žarko ljubeznijo! Potem bodo umetniške duše tudi lahko doživljale nad vse lepi katoliški svet, in sama od sebe se bo rodila umetnost, ki jo s tolikim hrepenenjem pričakujete. Kadar bo človeško življenje zares katoliško, bo tem laže in gotoveje taka tudi naša umetnost; kajti ta je vedno prihajala iz življenja in vedno prikazovala smisel dejanske resničnosti. Seme sej, pa bodo rože vzcvetele same po sebi! Kaj pa tožiš, da so vse rože uvele, če pa jih ni nikdo vsejal! Glejte, to je pa naša zahteva: Dajmo si katoliško deželo in mesto, tovarno in cesto, družino in srca, pa pride sama po sebi kakor sv. Jurij spomladi tudi umetnost, kakor bo našim dušam po volji. Dajte nam umetnikov-svetnikov in bogonoscev, pa bodo blagoslovili polja, kakor želimo.

7. Dostaviti moramo še, da je zahteva po umetnosti s katoliškimi idejami zrasla iz takozvane idealistične estetike, kateri je ideja v umetnini glavno, ki izvaja svoje umetnostne nazore iz klasiističnih umetnin, kakor da so te edina ali vsaj najpopolnejša oblika lepote. Ta večkrat premalo upošteva življenje in umetniško delovanje, zato zaide večkrat do nemogočih in škodljivih trditev, ki živi utrip umetnosti le zavirajo in ostanejo vedno le suha teorija.

Nove knjige.

Slovensko-nemški slovar. Sestavil dr. Fr. Bradáč s sodelovanjem dr. I. Preglja. 1950. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. 625 strani, v platno vezan 100 Din. — To je menda že trinajsti slovar žepne oblike iste založnice. Brez obotavljanja moramo tako podjetnost le hvaliti. Saj res vse te zelo potrebujemo za vsakdanjo rabo. Ta, zadnji slovar, pa je prav posebno namenjen Nemcem, ki beró ali se šele učé slovenščine. Pa tudi za Slovence je koristen, ko znanje nemščine gine čezdalje bolj, da je že kar težko dobiti mlado pisarniško moč v trgovsko podjetje, ki bi bila večša nemščine. Vprav za take začetnike bo priden. Za uvod ima slovar dodano kratko oblikoslovje

slovenščine. V slovenskem in nemškem predgovoru pove sestavljač slovarjevec, da je v slovarju pretežni zaklad besedi oprt na Pleteršnika, pa da je v njem »poleg obilnega strokovnega izrazja zlasti še besedno gradivo, ki se je udomačilo v lepi in znanstveni slovenski knjigi po letu 1895«. Res da je v slovarju mnogo besedi, ki so nanovo zaživele — prej pozabljene ali še od nikogar odkrite ali nanovo stvorjene — po spisih znanstvenikov in leposlovcev; toda zdi se, da jih je v drugi polovici slovarja vse manj in niso bile tako izčrpno nabrane kakor v prvi polovici. Sodim, da je huda pomanjkljivost slovarja ta, ker ŕ »pomeni, da beseda ni knjižno pravilna«. Nujno bi bilo, da bi pri vsaki taki povedal, katera je namesto te prava. Pa je nedoslednost tudi v zaznamovanju: p e h a r ni knjižno pravilen, p e h a r i t i pa je; š u n d e r ni knjižno, š u n d r a t i je. Bajta ni knjižna, špinača pa je. Obe sta tujki, pa kam naj gre uživkar, če ne v bajto. Koča ne pomeni nikdar točno bajte. D r e v o r e d ni knjižno pravilno. Kaj naj rabim namesto tega izraza? A v b a ni knjižna, kje imamo izraz zanjo? Zavijača nikakor ni to, kar avba. — Tudi z naglasom je težava. Kako bo tujec izgovoril n. pr. z istim naglasnim znamenjem označeni besedi: t è l e in m è g l a? Kako s p i s in s r b o r i t? Sodim, da bi po Brezniku morali pisati ali skorpion ali pa škorpjon? — Denimo, da so to malenkosti, ki sem jih kot neslovničar mimogrede koj opazil. Strokovnjaki utegnejo dobiti še kaj važnejšega. Vse to pa mi je dokaz, da je vendarle od Mohorjeve napovedanega, izčrpnega slovarja, izpopolnila Pleteršniku, kljub temu še nujno treba.

F. S. F.

Bridges T. C.: **Na pomoč!** Iz angleščine prevel A. Anžič. Grazia Deledda: **Novele**. Prevel dr. Joža Lavrenčič. Ljudska knjižnica, 55. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna. V Ljubljani, 1929. Str. 301, cena 50 Din, vezana knjiga 42 Din. — Veliko povesti in romanov je že izšlo v Ljudski knjižnici, ki je namenjena najširšim plastem našega naroda. »Na pomoč!« je nekakšna fantovska knjiga in baš prilična zanimanju in razpoloženju fantov današnje dobe. Radio je moderen ko ne vem kaj — in v tej povesti ima vprav radio poglavitno besedo. Mlad fant, radioamater, zasliši nekoč v svojem radiu klice: Na pomoč! (S. O. S.), ki jih je pošiljal iz osrednje Brazilije svojemu stricu-učenjaku neki pilot, ki je bil odšel tja iskat ostanke izumirajočega belega plemena Hula. In nato se začne romantični dirindaj: potovanje v Južno Ameriko, boji s kačami, krokodili, zvermi, doživljaji v prerijah, pragozdih itd. Ves čas si družba pomaga z radijem — dospje do pravljinih Hulov, se obogati z dragulji in srečno povrne na Angleško. Povest je skrajno napeta, vleče te tja do konca. Mladina jo bo rada prebirala. — Tej so dodane umetniško izklesane n o v e l e sloveče italijanske pisateljice D e l e d d e, ki je l. 1926 prejela Noblovo nagrado. Novela nas uvajajo v življenje sardinskega naroda, ljubke in zanimive so in celò v prevodu občutiš očarljivo lepoto prirodnih opisov in preprosto podajanje oseb. Novi zvezek Ljudske knjižnice toplo priporočamo!

K.

Maksim Gorki: **Otroška leta**. Poslovenil dr. I. Dornik. Samozaložba. V Mariboru, 1929. Str. 256. — Čeprav imamo Slovenci že nekaj del Maksima Gorkega v slovenskem prevodu, vendar se bržčas ta veliki ruski pisatelj ni priljubil Slovincem z nobenim svojim

delom tako, kakor bo segel vsakemu v srce s svojimi »Otroškimi leti«. Res je tudi v tem delu Gorki tisti Gorki, ki ga poznamo vsega trpkega, bridkega, sem in tja robatega. Pa so »Otroška leta« vendarle povest tiste prve dobe človeka, ko je solnce le drugačno ko v poznejšem življenju: žarkejše in mehkejše. In zelo posrečena je bila misel za prevod takega, mehkejšega Gorkega. Babica Gorkega, ki je glavna oseba v tej knjigi, je kakor vsa ruska zemlja: silna, močna, a mehka, sanjava in dobra. Nikoli je ne pozabiš, tako živa ti ostane v spominu. In vse druge osebe: dedek, oče, mati, strici — s teboj živijo in slediš jim z nespremenjenim zanimanjem od prve do zadnje strani v knjigi. Ko zapreš knjigo, veš, da je Rusija, ki jo poznaš iz knjig Tolstega, Dostojevskega, Čehova, Andrejeva, Korolenka in drugih velikih — zares svet zase, zagonetk in silnih zasutkov poln, svet, ki bo prebolel tudi današnje dobo in se mirno razvel. Prevod je lep — in knjigo vsem slojem in tudi mladini toplo priporočamo. Da pa je izvirnik tu in tam premalo točno zadet, krajšan — so hibe prevoda. Tudi takim težkim stavkom je treba do živega! Km.

Platon: **Phaidon, Razgovor o nesmrtnosti duše**. Prevedel Anton Sovré. Ljubljana, 1929. Izdalo Društvo prijateljev humanistične gimnazije; odgovoren dr. J. Debevec. Natisnili J. Blasnika nasl. Cena broš. 40 Din, vez. 52 Din. — Spet imamo knjigo, ki ni za vsak dan, a je za vse dni. Knjiga — kakor praznik po vsebini, jeziku in še po obliki. Naslov Phaidon seveda ne pove nič. Vsebina je razgovor Sokratov s svojimi prijatelji tik pred smrtjo — o n e s m r t n o s t i d u š e. Phaidon je bil ob Sokratovi smrti navzoč in ta pripoveduje Echekratesu, častilcu Sokrata, kako je ta veliki mož prebil poslednji dan, preden je izpraznil, od države obsojen na smrt, čašo strupa. Spis je zgrajen v obliki razgovora, v katerem Sokrat dokazuje, da je življenje večno, da je duša enovita, pravir življenja — torej nesmrtna. Ni réči, da je čtivo prav lahko; a je vendar tako jasno, tako preprosto, da mu je vsakdo, ki je količkaj izobražen, kos. In tem laže, ker Sovré v Opombah vse manj znano objasni in še poenostavi. Ko prideš bralec do konca, do smrti Sokratove — se ti zdi vse kakor tragična in veličastna himna. Kako gre ta mož v smrt! Ker mu ječar pove, da namanejo le toliko strupa v čašo, kolikor ga utegne zadostovati za pitje (v smrt) in zato odsvetuje Sokratu, naj ne odlije kanec pijače kot daritev bogovom, dé nato Sokrat: »Razumem, toda pomoliti se vsevišnjim mi je pač dovoljeno in tudi potrebno, da se mi selitev na oni svet srečno izteče. To je, za kar molim sedaj, in daj Bog, da mi pogodju izvede.« Nato je nastavil čašo ter jo mirno in veselo izpraznil. Vse prijatelje je zmoglo in so zajokali. Sokrat pa je dejal: »Kaj vendar počenjate, vi čudni ljudje! Saj sem ženske predysem zbog tega poslal domov, da bi mi ne delale tu takih réči. Zakaj slišal sem, da je treba v sveti tihoti končati življenje. Obtorej mirujte, prosim, in brzdayte si bol!« — Kakšna smrt! Pa kako človek uživa ob tej knjigi razen vsebine tudi obliko. Sam Bog ve, zakaj sodobni modrovalci pišejo tako silno težko, tako s trudom dostopno? Ko bi se samo meni tako godilo, bi naredil oporoko in se stisnil za peč in čakal smrti. Ko pa vsak toži o tem, je pa vendar jasno tole: Vsi ti imajo v duši neko polnost, nekakšno nasičenje, hrepenenje, neko nujno, ki hoče razodeti nova pota, novo gledanje. Toda

vse to še ni umirjeno, urejeno; samo vretje je, novi sokovi se gnetejo in penijo. Da bi že prišli do trenutka, ko nam natočijo suhega vina! — Prevajalec Sovré je seveda edinstven. Ni samó prevajalec, je prepesnitelj, ker je sam pesnik, in zato čudovito lepoto grščine podaja takó v slovenščini kakor nihče. — Naj si vsak izobraženec omisli Phaidona — ne bo mu žal.

F. S. F.

Rudolf Badjura: Sto izletov po Gorenjskem, Dolenjskem, Notranjskem. Ljubljana. 1950. Samoza-ložba. Cena vezani knjigi (168 strani) 55 Din. — Izšla je knjižica, kakršne naše siromašno turistično slovstvo še ne premore. Znani pisec priročnih vodičev, neutrudni propagator naravnih lepôt slovenske zemlje, Rudolf Badjura, je s tem delom, devetim svojim spisom te vrste, izpolnil že dolgo občuteno vrzel. Teh »Sto izletov«, ki so prav za prav popolen zemljepisni oris našega Posavja, bo pravi brevir za vse tiste, ki hočejo spoznati lepoto domače zemlje, za vse tiste, ki ne iščejo le skalnih prepadov, kjer bi se mogli proslaviti, za vse tiste, ki jim ni zgolj za višinske rekorde in ki jim hoja po lepi božji zemljici ni samó sport. Tem bo ta Badjurov vodnik zvest in zanesljiv potni tovariš, svetovalec in učitelj. Koliko znanja, koliko vsestranski zanimivega gradiva je v tej priročni knjižici! Iz nje se poučiš o postanku in geološki tvorbi pokrajine, o nje zemljepisnih posebnostih, o naravnih lepôtah in zanimivostih, izveš pa v nji premnogo podatkov o zgodovini teh krajev, o umetnostnih spomenikih, o znamenitostih našega rastlinstva in živalstva, razodene ti tajnosti podzemskega sveta in te popelje na kulturno važne in slovite kraje, odpre ti najlepše razglede in te seznanja z navadami prebivalcev. Badjura je zbral v knjigi bogato zakladnico klenih, krepkih izrazov za zemljepisne označbe, grmado manj znanih povednih in živih besed, gomilo lepih, nepokvarjenih krajevnih imen. — Premnoge bo teh »Sto izletov« izvabilo iz mestnega zidovja ven v narodo, predvsem vse tiste, ki ljubijo lepoto svoje domače zemlje in kar je na nji, in z njo ves narod. Toplina, s katero je knjižica pisana, jo dviga visoko nad slične »Baedekerje« tujih narodov, kulturno stališča pisca, ki ne prezre nobenega le količkaj umetnostno pomembnega spomenika, pa jo uvršča med dela trajne vrednosti. — Zdaj, ko se je narava odela v sveže, pomladansko oblačilo, ne morem dovolj priporočiti vsem, ki so žejni krasot slovenske zemlje, naj vzamejo »Sto izletov« v roke — pa hajdi iz mesta ven v svobodno naravo, kjer se človek šele prav počuti kot človek in del vsega stvarstva.

K. D.

Naše slike.

Francè Kralj: Pogled z Gradu na šentjakobsko cerkev. Pred leti je naslikal isti umetnik nekaj podobnega: bil je to pogled z ljubljanskega Gradu na šentpeter. Slika, ki jo zdaj objavljamo, je samó majhen izrezek iz velike podobe, ki kaže šentjakobski okraj, gledan z višine grajskega griča. Morje streh je pokrito z belo snežno odejo, ki je izgladila vse malenkostne ostrine in robove ter spremenila razbite in nemirne dele streh v gladke bele ploskve. Od splošne beline se oblike hišnih pročelj še bolj krepko in vidno odražajo. Zdi se, da je hotel slikar čim bolj

poudariti telesnost, plastičnost vseh predmetov. Zato poenostavlja oblike, opušča vse nebitvene podrobnosti, gradi po svoje vso sliko, skuša podati samo čim bolj prijemljivo, čim bolj logično in preprosto, pa umljivo sestavljeno celoto. Vendar je pa tudi v posameznostih toliko iznajdljivosti in toliko čisto nepričakovanih, kar presenetljivih lepôt, da ga ni mesta na sliki, ki bi dolgočasilo in utrujalo gledalca. Učinkuje slika po svoji čisti predmetnosti in resničnosti sami, brez vsakršnekoli literarne ali čustvene primesi. Skoro naivno je umetnikovo veselje, s katerim zida te hiše in cerkve, kakor gradi otrok mesto iz lesenih in kamnitih kock. Tako domača in preprosta je ta slika, pa vendar je bogata njena vsebina, da jo boš gledal še in še. — Sredi slike je vidna župna cerkev sv. Jakoba, levo od nje stoji na trgu, ki ga je pred nekaj leti prav mojstrski uredil arhitekt J. Plečnik, steber s kipom Device. Soho je pred 250 leti zasnoval slavni zgodovinar Valvazor. Nad cerkvijo, onstran Ljubljane, je vidna velika, stara Cojzova hiša, nekdanji dom umetnosti ljubečega Žige barona Cojza, slovenskega mečena. Čisto v ospredju, prav pod hribom, je cerkva sv. Florijana, med njo in šentjakobsko cerkvijo stoji pa lepo Fabianijevo šentjakobsko župnišče.

Fritz von Uhde: Kristus se prikaže Magdalen. V vsem Janezovem evangeliju ga menda ni poglavja, ki bi bilo s svojo preprosto čustvenostjo in genljivostjo navdahnilo tolikanj slikarjev in rodilo toliko lepih umotvorov, kot je poročilo o Mariji iz Magdale, ki je prišla, da mazili Gospodovo truplo, pa je našla grob odprt in prazen. Navadno so slikarji uporabili trenotek, ko Magdalena že spozna Kristusa. Teh slik z naslovom »Noli me tangere« (Ne dotakni se me!) je v zgodovini slikarstva dolga vrsta: Giotto, Andrea del Sarto, Tizian, Schongauer, Dürer, Holbein, Rembrandt so ustvarili umotvore, ki jih občudujemo še dandanes. Pa tudi v sodobnem slikarstvu je ta plodoviti motiv našel mnogo mojstrov, ki so ga rešili prav vzorno, čisto po svoje. Taka je tudi naša podoba. Umetnik je s pomočjo čustvenega življenja v sveto-pisemsko poročilo podal resnično doživljeno, čisto sodobno pojmovano, prav nič učenjaški izkonstruirano umetnino. Okvir je na moč preprost: pred nejasno označenim ozadjem, v nekakem mračnem gaju, kjer so vsi obrisi drevja zabrisani, vidimo samó dvoje postav. Stojita čisto v ospredju slike, vidni sta komaj do kolen. Obe sta podani docela sodobno, prav nič šablonski. Ženska je oblečena v preprosto, revno obleko, moška postava, Kristus, je ogrnjena v ohlapien plašč. Ženska krčevito joče in si z dlanmi zakriva obraz. Grenka žalost, ker ni našla Učenikovega trupla, jo je vso prevzela. Ne sliši, ne opazi tujega moža, ki je iztegnil desnico, da jo pozove in vpraša, koga išče. Zdaj zdaj se bo obrnila in zagledala Njega, pa ga ne bo spoznala. Saj je kakor vrtnar na tej pristavi bogatega Jožefa Arimatejca. Milo je njegovo obličje, neskončno nežna je kretnja desnice, ves svetel je in bleščeč, da je od luči, ki izhaja iz njega, ožarjena še Marija Magdalena. Napet, bogat s čustvom in ploden po sili tvorne domišljije je prizor. — O Uhdeju, tem odličnem nemškem religioznem sikarju, ki je staro severnjaško čustveno iskrenost znal spojiti s sodobnim socialnim pojmovanjem in podati svoja doživljenja na res umetniški, samonikel način, spregovorimo o priliki kaj več.

Dolenjski pregovori in reki.

V št. Lovrencu ob Temenici zapisal I. Šašelj.

Bog je prilastil človeku pri njegovem ustvarjenju, da najlaže prestane, če spi samo tri ure na dan, kar je pa več, so si ljudje sami dodejali.

Bolezen prihaja s senenim vozom, odhaja pa po niti (tudi: po rženi bilki).

Če v četrtek zvečer solnce za oblak doli gre, so v nedeljo blatne cesté.

Črešnjevo cvetje in beračeva molitev ne izda dosti (ker se cvetje rado ospe, da je malo sadu, molitev pa je prisiljena).

Ga ni nič škoda, kot ne breje podgane.

Ga vodi, kakor Poljak medveda. (Pregovor je nastal po Poljakih, ki so vodili svoj čas ukročene medvede po deželi, s katerimi so kazali svoje umetnosti v plesih i. dr.)

Govori gosto, kakor bi orehe stresal (je jako zgovoren).

Gre pokoncu, kakor cigan v Zagrebu.

Hodi (leno), kakor bi mu črvi iz nosa kapali.

Hodi (počasi), kakor bi ga Bog pozabil.

Je bogat, da smrdi.

Je kar za pohoditi (uničiti), kakor breja podgana.

Je lump, da se še hudiču gnusi.

Je star, da bi kmalu numere zgrešil.

Je tak, kakor bi muho iz močnika potegnil.

Je tolika kot galeja.

Je trden in zdrav kot žebelj.

Je za vruga strašiti (tako je hudoben).

Jih ljubi (svoje otroke) bolj kakor Bog angele.

Jutri bo tako vreme, da bo vrana zijala (od vročine).

Kadar ajda neenako vzhaja, dobro obrodi.

Kadar je birma, rado dežuje.

Kadar je birma, rado grmi.

Kadar je šenica zrela, je škoda uničevati vrane, ker vzame takrat vsaka vrana po en klas šenice in ga nese v kraj, kjer šenica ne raste, da imajo za sv. hostije. Zato pa je ob žetvi šenice videti prav malo vran, ker gredo z doma (nekateri pravijo, da gredo celo v Indijo).

Kako gre, kakor bi hudiman polhe gnal!

Kakršna je pustna nedelja (glede vremena), taka bo velika nedelja.

Kriči kakor jesihar. (Pregovor je nastal po nekdanjih Čičih, ki so vozili v nekdanji Avstriji, pred kakimi 45 in več leti, po vaseh kis v sodih, ali pa so ga nosili konji na hrbtu v lodricah, na vsaki strani po eno. Da so pa ljudje vedeli, da so prišli v vas, so kričali: Kupite jesiha, dobrega, hudega.)

Kdor veliko pije, ga kmalu zviže.

Laže kot konj.

Letos bom potegnil na jesih (= umrl. Vino potegne na jesih, se skisa, ko se pokvari).

Je dalje videl, kot do konca svojega grunta. (Kmečki človek, ki je malo bolj izobražen, kakor drugi, ker je bil malo več po svetu.)

Misliš, da boš visel, kakor kure na trti.

»Morda« se pravi nič vedeti.

Mu streže kot votlemu jajcu.

Nekatere kraje je Bog ustvaril samo za zverino (tako so pusti), pa so se ljudje usilili vanje.

Neumen, kakor konj, ki stoje crka.

Ni lepšega žita, kakor šenica, ni lepšega imena, kakor je Mica.

Nisem imela toliko dote, da bi prst obvezala.

O božiču se spodobi malo snega, pa malo belega kruha.

O kresu je tako dolg dan: če bi zjutraj kravo vodil, ima zvečer že tele.

O sv. Juriju se ulezi v razbor: če vidiš kaj zelenega po njivi, pusti rasti, če ne vidiš, pa podorji.

Pameten mlinar ne pije vode nad kolesom.

Po božiču gre dan gori, sneg doli.

Po sv. Gregorju od vsakega vetra sneg kopni.

Potrpljenje je tista roža, ki je zasajena v božjem vrtu, pa jo nebeški Oče porednim otrokom daje, da jih pokori.

Praznikov se vsaka podklopna cunjca veseli (ker se takrat vse posnaži in opere).

Prepelica poje: »pod podrt, pod podrt« (češ, pôde je treba vse podreti, da ne bodo imeli ljudje kam žita spravljati in jih bodo morali potem puščati na njivah. Potem bodo imele prepelice zmirom dosti hrane po poljih).

Prišel je kakor goba na solnce (začel je hirati pred smrtjo).

Ravna z njo kakor z jajcem.

Samo tam se dvakrat pove, kjer se bob melje.

Se brani kakor mačka v žakelj.

Se drži kot svete Marjete ptič.

Se drži kot Kurent v pratiki.

Se drži, kakor bi Materi božji copate požrl.

Se obira kakor mokra vrana.

Si li imela mreho na očeh, da nisi nič opazila?

Smrdi kot medmašni kozel.

Sušca je bolje (za letino) pest prahu, kakor kepa zlata.

Ta bo pa na sodni dan kožuhe prala (tako dolgo bo živela).

Taka je, da je treba prej popihati prah, kamor sede (toliko je vredna).

Tako laže, da se vse polomi.

Takrat sem hodila jaz še po repnem strnišču (katerega ni; takrat me še na svetu ni bilo).

Ti komendija pod loncem!

Ti si samo toliko mož, kar te krojač dela (samo po moški obleki).

Toliko moraš dati, da ne bo po parkljih (rokah) smrdelo (ne premalo).

Vsaka šenica (zrno) ima Kriščevo podobo (ki se na njej pozna).

Po okrogli zemlji.

Sladkor iz javora pridobivajo vsako pomlad v Severni Ameriki. Drevesni lub prerežejo in pod rano nastavijo posodo. Vsako drevo dá najmanj 50 l sladkega soka. Primerjaj naše brezovo vino.

Ananas sadijo od marca do maja v vroči Braziliji, raste pa tudi v drugih tropskih pokrajinah. Sad ima sladkokiselkast okus in je zato v vročih krajih izvrstno poživilo; pa ga je tudi vredno gojiti, saj rodi ena sama sadika 3 do 4 kg težke sadove. Ananasov okus poznamo pri nas po jabolku ananasova reneta.

Lep turistovski uspeh je letošnjo pomlad dosegla ekspedicija ali potniška skupina, ki je zastopala pet narodov. Splezala je na vrh gore Kančindžinga, ki je

skoraj gotovo druga najvišja gora sveta, visoka 8580 m, dočim je Mavnt Everest ali Čomolungma visok 8880 m in Gavrizaukar 7140 m. Vsi trije vrhunci krasijo najmogočnejšo gorsko verigo sveta: Himalajo. Najvišji evropski vrh Mont Blank s svojimi 4810 m je proti njim pritlikavec.

Teško živinorejcu. V Južni Afriki živinoreja izvrstno uspeva, zlasti zamorci Zulu in Kafri so pravi mojstri zánjo. Jako pogostne pa so v teh krajih nevihte, in tako se je letos primerilo, da je ena sama strela ubila 51 govedi.

Morske pse pobijajo ribiči prav neusmiljeno z bati in gorjačami, da porabijo njihovo meso, mast, kosti in kožo. S tem se pa obenem znebijo nevarnega tekmeča v lovu na polenovke. Izračunali so namreč, da morski psi samo pri Novi Fundlandiji ob Severni Ameriki požro vsako leto 6 milijonov centov polenok, torej mnogo več kakor pa jih nalove ribiči. V Belem morju pa morajo včasih ribiči prav radi požrešnosti morskih psov svojo obrt opustiti.

Srebrne lisice. Kako zelo ljudje cenijo lepo kožuhovino! V Veliki Britaniji so l. 1928 imeli 19 farm, kjer so gojili srebrne lisice, zdaj imajo že 52 farm. Lisic je l. 1928 bilo 500, zdaj jih je pa že 800.

Paradiž povodnih konj so plitvine Edvardovega jezera v Ugandi, osrčju Afrike. Neki potnik jih je na enem mestu naštel nič manj ko 140.

Dežela medu in mleka nekoč, danes pa tako zelo zapuščena Palestina bo kmalu zopet vsa zelena! V zadnjem poletju so nasadili 208.000 dreves, od teh samo v Balfourjevem gozdu 151.000.

Bogata Nigeria, v pazduhi zapadne Afrike, je lani prodala 150.000 ton palmovega olja za 1144 milijonov dinarjev in 120.000 ton zemeljskega oreška.

Boj s kobilicami. Iz Arabije so nedavno privršali v Egipt velikanski roji kobilic. Egipčani so se spravili nadnje s posebnimi pripravami, ki bruhajo ogenj ter jih v nekaj dneh pokončali 500 ton.

Oblak metuljev so videli v južnovzhodni Afriki, ki je letel kakor roj kobilic nad pokrajino in bil dolg 50 km.

Kanadska nafta. V zapadni Kanadi je pokrajina Turner Valley, kjer načrpajo več nafte ko kjerkoli drugod v Kanadi. Nič manj ko sto navpičnih rogov noč in dan dviga danes nepotrebno nafto in je napolnijo vsak dan okoli 500 sodov po 165 l, kar bi znašalo 490.500 l ali 4900 hl.

Doba nafte bi se lahko imenoval naš čas, v katerem živimo. Tako ogromne množine zemeljskega olja namreč prav v naši dobi pridobivamo in porabljamo. Iz nafte delajo v čistilnicah ali rafinerijah zlasti petrolej, bencin in gostejšo mažo masud. Prav presenetljivo pa je, da so tudi v pridobivanju nafte Združene države Severne Amerike daleč pred drugimi državami sveta. Amerika nakoplje največ premoga, največ železne rude, največ bakra, največ svinca in tudi največ nafte na zemlji. Leta 1929 so načrpali po vsem svetu nad 200 milijonov ton nafte, in sicer: U. S. A. 157, Venezuela 19, Rusija 14, Mehika 6, Perzija 6, Rumunija 5, Holandska Vzhodna Indija 5, ostale države 11 milijonov. Zato je bencin cenejši ko pred svetovno vojno.

Velesila, ki pustoši naravo. Tisk je velesila, je pa tudi moloh, ki zahteva velikih žrtev. V New Yorku je časopis, ki samo za vsako nedeljsko izdajo potrebuje toliko papirja, da morajo posekati 285 ha gozda, ako

hočejo narediti zadosti papirja za to izdajo; 285 ha je pa toliko kakor 10 močnih kmetij!

Vse na električno je na novi ladji »Japonska Cesarica«. Ta ladja ima brezžično telegrafijo, brezžičen iskalec smeri, električen aparat, ki daje signale podmornicam, električen gramofon in električen kino. Hrano kuhajo z električno, v vročem pasu pa bodo potnike hladile električne pahljače.

Čehoslovaška se raduje, ker si je končno vendarle priborila dohod do morja. Po versajski pogodbi so ji to pravico zagotovili. Zdaj pa so pred hamburškim senatom podpisali en Čehoslovak, en Nemeec in en Anglež dogovor, da dobi Čehoslovaška za dobo 99 let pas zemlje ob izlivu Labe, tako da bodo njeni parniki lahko pluli prav iz domovine po Labi na visoko morje in v široki svet.

Oksfordska univerza odklonila dar. Angleške univerze so po večini privatne in se vzdržujejo z velikimi ustanovami, tako tudi sloveča in stara univerza v Oxfordu. Neki dobrotnik ji je nedavno v oporoki zapustil volilo 800 funtov (220.000 Din), in sicer s pogojem, naj z obrestmi te vsote vsako leto nagradijo najboljše delo iz cerkvene zgodovine, ki ga smejo predložiti le moški dijaki in ki morajo biti člani anglikanske cerkve. Univerza pa je dar odklonila, češ, da se veda ne omejuje na eno vero ali en spol ali eno panogo. Moški in ženski dijaki, kristjani in mohamedanci, vojvode in prostaki: vsi da so v njenih dvoranah enaki in ji enako ljubi. Samo enemu dovoljuje prednost: tistemu, ki najbolje studira, pa naj bo črn ali bel, bogat ali reven.

Odkod in kam se ljudje selijo. Zanimivi so podatki o preseljevanju ljudi v letih 1920 do 1927, ki jih je objavil Mednarodni urad dela. V letih 1925—1927 se je od vsakih 100.000 prebivalcev izselilo: iz Irske 914, Anglije 219, Portugalske 199, Poljske 146, Švedske 155, Italije 121, Jugoslavije 95, Rumunije 76, Čehoslovaške 60, Ogrske 55. Zakaj se pa ne izseljuje Francoz in Nemeec. Irec pa v toliki meri? Zato, ker imata doma dela in zaslužka za silo, Irecu pa je že kar v krvi, da mora po svetu. Naselili pa so se zlasti: v U. S. A. 184.759, v Argentini 159.894, Kanadi 128.955, Oceaniji 60.264, Braziliji 60.020. Tudi to je zanimiv pojav, da tvorijo Evropeci 95 odstotkov vseh izseljencev, dočim se Azijci skoraj ne selijo; niti 4 odstotkov ne dosežejo. Ali nismo Evropeci postali premalo skromni in preveč lahkomišelnji? Koliko izseljencev je že reklo: Ko bi bil doma takó delal in vlekel kot moram tu, bi imel tujino doma.

Trinajst milijonov obiskovalcev je že imel 500 m visoki Eiffelov stolp v Parizu, odkar je bil l. 1889 zgrajen. Kdor hoče pariško velemesto vsaj nekoliko pregledati, mora pač nanj.

Združene države Severne Amerike in Panevropa. V Združenih državah Severne Amerike živi 111 milijonov belcev iz vseh mogočih evropskih narodov; je med njimi Angležev 68 milijonov, Nemcev 15, Italijanov 4, Rusov 3, Švedov 2, Holandcev 2, Norvežanov 1, Francozov 1, Kanadcev 4, ostalih belcev 4. Če pa so vsi ti mogli skleniti eno državno zvezo, zakaj bi se isto ne moglo zgoditi med evropskimi narodi? Morda dočakamo Panevropo.

Velblodja dlaka je dobra sirovina za sukno, odeje in preproge. Po stepah ruskega Turkeстана strižejo kirgiški pastirji na spomlad kamele in dobe od vsake živali 5 kg dobre volne.

O sodobnem stanovanju.

Stefanija Humek, Ljubljana.

Stanovalna soba

je soba, v kateri stanujemo podnevi in kjer preživi vsa družina najlepše ure prijetne skupne domačnosti. Prav zaradi tega bi jo lahko imenovali tudi družinsko ali rodbinsko sobo. Rodbinski člani pa, ki niso zaposleni izven doma, v tem prostoru tudi delajo in je zanje stanovalna soba obenem tudi delavna soba ali delavnica. Ta soba je še danes pri naših kmečkih domovih — »hiša« — središče vsega življenja in vrvenja.

Če motrimo stanovanja, njih prostore in njih uporabo, tedaj žal pogosto opažamo, da imajo ta stanovanja včasih vse vrste sob, potrebne in nepotrebne, toda prave stanovalne ali družinske sobe nobene. In vendar je bila ta soba v vseh dobah prave stanovanjske kulture najvažnejša.

Čim manjše je stanovanje, tem pogosteje mu manjka stanovalna soba, kakor da je mogoča le v večjem stanovanju. To pa ni res. Uredimo si jo lahko v vsakem, celo v najmanjšem stanovanju, ki ima morda le eno samo sobo. Saj sta naša iznajdljivost in tehnika tako razviti, da najdemo za vsak, še tako skromen in na prvi pogled težko uporabljiv prostorček primerno opremo, preprosto in poceni.

Kjer torej take sobe še nimajo, naj si uredijo stanovanje tako, da bo ena soba središče stanovanja in srce družinskega življenja. Taka soba bo vsakomur izmed domačih ljuba in draga. To bo zatočišče vseh tistih, ki pridejo po težkem delu domov, da se oddahnejo in se odpočijejo. Polna bo življenja, resničnega življenja — ne pa polna pohištva, ki je do sedaj v neobljudenih sobah nemo in hladno zrlo na redke goste.

Ako je stanovanje komaj dovolj veliko, ima pa navzlic temu »sobo za goste« ali sprejemnico, ki se bržkone premalo ali skoro nič ne uporablja, je treba tako »sprejemnico« preurediti v stanovalno sobo. Če pa je dosti različnih sob v stanovanju, porabimo v ta namen največjo ali vsaj precej veliko sobo. Ker jo mnogo uporabljamo, naj bo kolikor mogoče svetla, poleg tega pa udobna in prijazna. Pri novodobnih stavbah že opažamo, da stavbniki uvažujejo to načelo: kajti lepe stanovalne sobe v novih, sodobnih stavbah

dokazujejo, da so res potrebne v vsakem, tudi v še tako majhnem in skromnem stanovanju.

Pri stanovalnih sobah novih hiš delajo radi samo po eno veliko okno, ki zavzema vso steno in ki dela sobo nad vse prijazno in polno življenja. Solnčni žarki, ki napolnjujejo tako sobo, vplivajo na njene stanovalce mnogo ugodneje, nego razni predmeti, ki so jih bili navajeni kopiciti in o katerih so bili prepričani, da lajšajo in sladijo življenje.

Pa tudi v starih stanovanjih izbirajmo stanovalno sobo tako, da bo imela čim več svetlobe in solnca (južna ali jugozapadna lega!). Če je soba količkaj prostorna, jo skušajmo opremiti tako, da ostane čimveč praznega prostora, ki je neobhodno potreben v sobi, v kateri največ prebivamo. Tla naj bodo, kolikor mogoče praktična, da jih z lahkoto in hitro osnažimo. Najprimernejša tvarina v to svrhu je brez dvoma linolej. Sicer je precej drag, vendar se vedno izplača, ker ne potrebuje nikakih popravil, se da lahko in hitro snažiti ter slabo prevaja zvok. Poleg vseh naštetih dobrih lastnosti in prednosti so taka tla tudi za oko lepša nega lesena (parket) in mnogo bolj higijenska. Linolej izberimo v čistih barvah in okusnih vzorcih. Vzemimo barve, ki nam najbolj ugajajo in ki so v skladu z ostalimi barvami v prostoru! Zelo lepa je svetla barva, ki se tudi ne umaže tako hitro kakor temna, kar je bilo omenjeno že pri predsobi.

Stene stanovalnice naj bodo pobarvane s čisto, toplo barvo. Boljše so svetle nego temne. Sobe pa ne poživlja samo primerna barva sten, ampak tudi zastori na oknih, kadar jih uporabljamo, da nas pogledi iz nasproti ležečih stanovanj ne motijo pri delu ali počitku. Oni dopolnjujejo prijetno domačnost in dostikrat še povečajo udobje. Zavese naj bodo pa le toliko dolge kakor je okno visoko, kajti njihov namen je le, da zagrnejo stekla v oknu, ne pa da bi pokrivalo stene, pōd in prostor nad oknom. Tudi po obliki naj bi bile zavese čim preprostejše.

In kakšna oprema sodi v tako sobo, ki je pravzaprav namenjena vsem in služi v glavnem delu in počitku stanovalcev. Ker zahtevata počitek in delo vsak svoje vrste pohištvo, mora tudi oprema stanovalnice ustrezati na obe plati. Za počivanje potrebujemo udobnih stolov ali naslonjačev, v katerih skoro bolj ležimo nego sedimo. Udoben stol je neprecenljive vrednosti, in koristi domačim mnogo bolj nego bogato

in sijajno okrašen lestenc. Tudi divani in nizke ob-
stenske klopi imajo isti namen. Ni treba novega
divana ali otomane. Najbolje je, če se pogumno lotimo
stare in nerodne zofe, ki je bila doslej paradni kos
vsakega salona, in jo preobličimo. Nerodno visoko,
navpično naslonjalo odstranimo, namesto tega pa po-
ložimo ob steni blazine. Sodobni divani so preprosti in
radi tega ceneni in torej vsakemu dostopni. Ogradje
je leseno in gornji del, kjer sedimo, prepleten s tra-
kovi ali s slamnato pletenino, da je prožen. Če tako
ležišče pokrijemo s preprostim blagom lepe barve,
nam popolnoma nadomešča dragoceno pregrinjalo. Na
tak udoben sedež brez skrbi sedemo ali se uležemo,
ne da bi morali paziti, da se na njem kaj ne pokvari.

Najprijetneje vpliva omenjeno pohištvo, ako ga
namestimo v kotu. Tudi dve klopi, ki se v kotu stikata,
lahko tvorita ta kotiček, v katerega postavimo morda
še nizko mizico in udoben stol. Ker počivaje dostikrat
čitamo, so v ta namen zelo pripravi tudi divani ali
klopi, pri katerih so v kónčnico (ali v obe) vdela-
ne police, kjer hranimo knjige in časopise, da so nam
vedno pri roki. Stoječa ali namizna svetiljka izpopol-
njuje prijetni prostorček. Široke in nizke, prožne klopi
ali divane prav koristno uporabljamo tudi za posteljo.
Spalni divani so nalašč v ta namen prav praktično in
okusno izdelani. Tudi naslonjači, ki se raztegnejo v
postelje, nam lahko služijo podnevi in ponoči. Če je
stanovanje tesno, porablamo taka ležišča za spanje
svojcev, sicer pa za prenočevanje gostov.

Udobnost stanovanjske sobe pa povečajo poleg že
našteti predmetov prav povsod tudi blazine. Če imamo
stol, ki sam na sebi ni baš posebno pripraven, tedaj
lahko z eno ali celo z več blazinami popravimo nje-
govo neprikladnost in ga tako naredimo udobnejšega.
Blazine so torej samo za to, da na njih bolje sedimo
ali ležimo; niso pa za to, da bi jih prišleci občudovali
in hvalili. Da so pa uporabne, morajo biti vsekakor
iz blaga, ki je trpežno in močno, ki se preveč ne
zmečka in ne odrgne. Industrija nam nudi obilico naj-
različnejših, prekrasnih vrst blaga, od prav cenelih
do dragih — kakršnega si pač želimo in zmoremo.
Brez truda in posebne zamude časa izgotovimo s po-
močjo šivalnega stroja blazino, ki je prav lepa in
uporabljiva. V prav tako kratkem času izdelamo na
šivalnem stroju tudi razna pregrinjala in zavese. Vza-
memo vedno blago, ki ne potrebuje nikakršnih olepšav
in vezenin. Sodobne tkanine so lepe brez okraskov in
so v vseh ozirih trpežne. Odlikujejo se po čistih, lepih
barvah, ter po mehkości in blesku materiala. Največ
pa je vredna njih trajnost. Barve »indantren« (iz-
najdba zadnjega časa) kljubujejo svetlobi in vlagi,
torej ne obledijo in jih smemo poljubno prati.
Ni se nam več treba bati, da nam solnčni žarki prej
ali slej zmanjšajo lepoto in vrednost naših zavese ali
pregrinjal v stanovanjski sobi in brez skrbi lahko
odpremo solnčnim žarkom okna na stežaj.

Za udobnost in zaželeno toploto v družinski sobi
pa skrbe tudi preproge, ki so baš v tej sobi naj-
bolj na mestu. Ni pa potrebno, da bi pokrivalo vsa
tla. Popolnoma zadostuje ena sama večja preproga
v prej omenjenem kotičku.

Za delo v stanovanjski sobi je pa skoro v večini
primerov potrebna večja miza, ki pa ni da bi
morala biti v sredi sobe. Posebno jo potrebujejo go-
spodinja in otroci. K taki mizi spadajo seveda pravšno
visoki stoli. Če je pa v sobi manj prostora in miza

ni tako zelo potrebna, tedaj zadostuje vsem hišnim
članom za pisanje majhna pisalna miza ali samo pi-
salna deska, vdela na v omari za knjige ali tudi le
v steno vdela na poklopna miza. Predale v mizi
ali omari oddelimo vsakega v določen namen. Saj
potrebuje vsakdo predalček ali poličko za knjige,
igračice in za druge stvari. Če nam manjka polic za
knjige, s pridom uporabimo taka vrata, katerih ne
odpiramo in jih s pomočjo preprostih deščic izpre-
menimo v omaro.

Kjer v stanovanju ni primernejšega prostora za
šivanje, naj ima gospodinja v stanovalni sobi tudi
šivalni stroj ali pa vsaj šivalno mizico.

Čestokrat mora biti stanovalna soba obenem tudi
obednica, ako nima stanovanje za to posebne sobe.
V zimskem času pa nam služi ta soba kot obednica še
posebno radi tega, ker je kurjena, in štedimo s ku-
rivom, ako ne kurimo še drugih sob. Kjer pa jo upo-
rabljajo stalno tudi za obednico, postavimo v enem
delu te sobe jedilno mizo, če se le da tako, da je pot
iz kuhinje do mize čim krajša. Blizu nje naj stoji
omara ali omarica (lava, lavica) s potrebnimi pred-
meti (prejšnja kredenca).

Dostikrat smo primorani postaviti v stanovalno
sobo tudi omaro z obleko ali perilom, če nam v
ostalih sobah manjka primerne prostora. Ta omara
ne kazi sobe, le postavljena mora biti tako, da nam
ne zastavi vsega prostora. Kjer so majhni otroci in
je stanovalnica dovolj velika, tedaj tudi njim od-
delimo del sobe za nizko mizico in stolčki.

Ureditve take sobe ni lahka stvar; treba je pre-
udarka, premišljanja in poskušanja. Tako delo napre-
duje vedno le počasi. Šele sčasoma zapazimo marsikaj,
kar lahko predrugačimo, izboljšamo ali popravimo.
Toda baviti se je treba s tem vprašanjem, dokler ni
povoljno rešeno, pri tem pa upoštevati vse težnje in
po možnosti tudi želje posameznih članov družine.
Vselej pa nas to delo privede do mirnega in udobnega
življenja doma, kjer ga sicer vedno tako pogrešamo.

(Dalje prihodnjič.)

Iz duhovnega življenja družine.

Milica in Ivan Grafenauer.

5. Kakor podnevi hodimo pošteno...

(Sv. Pavel.)

Skušnje dokazujejo, da je le prepogosto en sam
otrok šiba sebi in staršem. Vse drugače je v rodbinah,
v katerih se starši niso bali dece in so jo vzgojili
s pravo, iz vere zajeto ljubeznijo in požrtvovalnostjo.
Navadno je prav najmlajši otrok, otrok že zrelih let,
tisti, ki jim kakor solnčni žarek razsvetljuje in ogreva
starost, ki jim streže v nadlogah bolezni in jim tako
vrača v polni meri ljubezen, ki sta jo delila v krepkih
letih njemu in njegovim bratom in sestram, ko so si ti
spletli že drugod svoja gnezda. In tudi iz teh gnezd
piletavajo čebļajajoči, veseli mladiči in prinašajo ra-
dost v dom, ki tako nikoli ne osami.

In še nekaj. Zakonci, ki se branijo otrok, tudi
nujno rušijo svojo zakonsko srčo. Odkod danes toliko
zgrešenih zakonov, razrvanih družin in ločitev za-
konov? Razmeroma malo jih je nesrečnih po krivdi
enega samega izmed zakoncev, velika večina pa radi
tega, ker so stopili v zakon brez pojma o vzvišenosti

in odgovornosti novega poklica, o svetosti, ki mora prešinjati vse zakonsko življenje, če naj vodi k Bogu in po njem k pravi sreči. Če vidijo v zakonskem obče- vanju, četudi le podzavestno, kaj poniževalnega, grdega, odkod duši krila, da bi se iz umazanosti, v katero je vkljenjena po božjem zakonu (!) do smrti, da bi se iz te umazanosti vzdignila k jasnim božjim višavam? Kako kratka je pot od grdega, ki naj bi bilo v zakonu, do greha proti namenom zakona in zoper zakon sam! In koliko jih je, ki so oskrunili svetost zakramenta že kar v naprej z nečistim grehom, ki je prava kuga za bodočo zakonsko srečo, koliko se jih družijo v zakon brez pravega spoštovanja do bodočega druga, brez pokornosti do božjega reda, ko iščeta drug v drugem zgolj zadovoljive krute sle ali kaj podobnega.

Ob taki usmerjenosti ni čuda, da zapadeta potem v zakonu docela nagoniskim užitkom, goli strasti, in potem tudi ni čuda, da se ruši trdnost zveze. Saj strast ne pozna meja, če človek ne vlada nad njo in je ne uklene v službo višjim namenom.

Naravna, človeška ljubezen do zakonskega druga strast sicer ublaži, da postane zakonsko dejanje izraz duševnega soglasja. Toda poduhovi in posveti ga le zavestna volja, da podredita svoje hotenje božjemu redu in namenu. Brez te poduhovljenosti, ki izvira iz soglasja človeške volje z božjo voljo, pa se tudi v zakonu ta strast le prerada razbohota, da sili preko meja. Kaj šele, če se udejstvuje tako, da naravnost nasprotuje božjemu in prirodnemu redu, ker služi namesto življenju — smrti. O takih »zakoncih«, ki niso volje, da bi prevzeli nase glavno dolžnost zakonskega stanu, rodnjo in vzgojo otrok, pravi sv. Avgustin: »Najsi se zovejo zakonci, v resnici to niso; saj niso ohranili od resničnega zakona ničesar, in s poštenim imenom prikrivajo le svojo sramotnost. In če nista teh misli oba, ampak le eden, si vendarle upam trditi, da je ali žena hotnica moževa ali mož hotnik ženi.« (Cit. po Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche, 1912, 340.) Mož in žena se radi tega nujno naveličata in pristudita drug drugemu ter iščeta izpremembe in zadovoljitve razdivjani strasti — drugod.

Le iz tako nizkotnega pojmovanja zakona je razumljivo, da je napisal neki slovenski tednik, da je krščanski neločljivi zakon nemoralen, nenaraven in nemogoč. Ne zakon, taki zakonci so nemoralni in zopernaravni — zato je zanje neločljivost zakona nemogoča.

Braniti se otrok s kakršnimikoli sredstvi je torej velik greh zoper naravo in zoper Boga, uničuje srečo zakoncem in njih milostno le rojenim otrokom, ruši zakon in družine.

O zdržnosti.

Ne dosti manj nevaren, težek greh zoper zakonsko ljubezen je skoraj brez izjeme enostranski odpor in umik. Zakrivimo ga največkrat me žene, ki smo po naravi drugače ustvarjene od moža. Ni nam mar, da s tem grešimo tudi proti krščanski ljubezni, ki mora biti nam ženam svetejša kakor komurkoli, ker smo ustvarjene predvsem za naloge ljubezni. Težji del nalagamo s tem na drugova ramena, ne pomislimo pa, sodeče po sebi, da ga pahnemo tako, če je dober, v mrko molčečo stisko in v nevarnost greha. Pa se lahko konča še vse bolj nesrečno. Pomislimo, da je slajše žrtvovati sebe, kakor drugega, slajše dati kakor sprejeti.

Drugače je z zdržnim življenjem po obojestranskem prostovoljnem dogovoru. Zlasti velja to za začasno zdržnost, kakršno prinese z otroki blagoslovljen zakon že sam po sebi, tako pred porodom in po porodu, pa tudi sicer, kadar zahteva to ženska narava. Gorje ženi, ki mož v takih časih ni obziren do nje: lahko, da ji gre za življenje. Popolno pravico ima, da se mu v takih časih odreče tudi zoper njegovo voljo, če le reva more. Zato, dekleta, dobro si oglejte poprej, koga hočete vzeti v zakon, potem je prepozno! Zaročenca, ki ne bi brezpogojno spoštoval vaše čistosti pred zakonom, bojte se ga in bežite pred njim! Tak tudi kot zakonski mož ne bo spoštoval ne žene ne čistosti zakona in življenje z njim se vam le prerado izpremeni v eno samo brezkončno ponižanje, v sam pravcati pekel.*

Pa tudi drugače je dobro, če se zakonca od časa do časa po vzajemnem domenku za neko dobo vzdržita drug od drugega, da se tedaj še bolj kakor sicer posvetita Bogu, kakor pravi sv. apostol Pavel: »Ne odtegujta se drug drugemu, razen morda kdaj v soglasju za nekaj časa, da se posvetita molitvi; nato se povrnita zopet skupaj.« (1. Kor. 7, 5.) Taka začasna zdržnost naj utrdi oblast duha nad telesom, da se telesnost ne razbohota in ne zaduši duhovnosti, da ostane ljubezen čista in se krepi in raste do smrti, zakoncema vodnica k Bogu. Pa tudi kot duhovna vaja je taka zdržnost prekoristna, da se utrdi volja tudi za take čase, ko bi zahtevala ljubezen do druga, n. pr. radi bolezn ali radi oslabelosti žene po porodu, da se varuje zakonski drug ali da mora nastopiti daljši premor do naslednjega deteta, pa tudi ko bi kak drug tehten razlog silil zakonca, da se domenita za daljšo dobo ali za vedno za zdržno življenje.

Ako pa v to ne bi silila neodložljiva dolžnost, je treba dobro premisliti, ali izvira ta sklep res iz gospodujoče ljubezni do Boga, do druga in rodbine in ne morda iz blede bojazni pred odpovedjo, skrbmi, delom in trpljenjem, združenim z več otroki. Zakaj zdržno življenje mora iti vzporedno s smotreno askezo utrjenega telesa, z veliko ljubeznijo do Boga in bližnjega in z molitvijo ojačene duše, in predvsem še tudi s poglobljeno duhovno ljubeznijo med zakonskima drugoma. Sicer se le prerado zgodi, da začneta živeti drug ob drugem vsak s svojim delom in opravkom namesto drug v drugem in drug z drugim in začneta zanemarjati dolžno vzajemno izpopolnjevanje in predvsem dolžnosti, ki jih imata kot vzgojitelja do otrok. Saj vzgoja zahteva nepretrganega zaupnega obče- vanja in posvetovanja med roditeljema. Prav ta prava, v Bogu zasidrana zakonska ljubezen, ki je zakoncema prva dolžnost, pa zahteva tudi, da se brezpogojno prekine dogovor, če vidi kateri izmed zakoncev, da je njegov drug radi domenka v nevarnosti greha. Prvo je čistost zakona in svetost zakonske ljubezni, kajti le po njej se plete zakoncema nit, ob kateri jima je dospeti do gledanja božjega obličja, vse drugo je v primeri s tem nevažno. Treba pa si je tudi dobro zapomniti (in človek, ki življenja ne gleda »z Bogu vdanimi očmi«, tega nikoli ne bo doumel): najsi nas tepe beda, najsi nas čaka trpljenje in smrt, bolje je, da se rodi otrok za veliko zemeljsko trpljenje, da se le duša zveliča, kakor da bi se ta otrok ne rodil.

* Ni treba posebej omeniti, da velja isto za pijance, ki so često posebno brezobzirni do žen.

Ni dvoma, da dolžnosti, ki jih nalaga krščanski zakon, niso lahke; časih so naravnost zelo zelo težke, a prav iz njihovega izvrševanja izhaja blagoslov in izhaja sreča, ki sta svojska krščanskemu zakonu. Sledi pa iz tega dolžnost, da se za zakonski stan, če naj bo čist, dobro pripravimo, pred vsem s čistim predzakonskim življenjem (čistost daje moč za vse dobro!), in da dobro premislimo, preden se s kom vežemo do smrti. Naj te ne zaslepe niti telesni miki, niti materialne dobrine, glej pa na to, da je drug po značaju dober, dejansko krščanski, pa tudi na to, da sta oba zmožna dela, delavna, skromna in zdrava in da moremo z dohodki iz dela ali imetja primerno vzdrževati rodbino.

Vedeti moramo za težke, a hkrati tako sladke naloge, ki nam jih nalaga krščanski zakon, da se moremo kdaj na višini življenja povzpeti do tja, da bomo v stiskah in težavah kakor Kristus molili k Očetu prav iz vsega srca in z vso vdanostjo: »Oče, ako hočeš, vzemi ta kelih od mene, vendar ne moja, ampak tvoja volja se zgodi!«

Le tedaj bomo izvedli svojo lepo nalogo do konca in se lahko srečno nasmehnili na svoj zadnji dan. Vedeli bomo in čutili, da je življenje pred obličjem božjim lepo, z vsem trpljenjem, z vsemi križi in z vso človeško slabostjo vred, da je v njem toliko lepote, da vse nikoli ne obsežemo, za nas vse dovolj in več ko dovolj, da je to življenje vredno, da ga živimo, a tako, kakor pravi sv. Pavel v pismu do Rimljanov (Rim 15. 13–14): »Kakor podnevi hodimo pošteno, ne v požrešnosti in pijanosti, ne v nečistosti in nesramnosti, ne v prepiru in nevoščljivosti, ampak nadenite si Gospoda Jezusa Kristusa in mesu ne strežite za poželjivost.«

Dostojanstvo zakona — mesto na gori.

V dosedanjih poglavjih smo gledali, kako čudovito lepo, živo in polno je življenje v zakonu, ki se snuje po božji volji, kako pa je to življenje žalostno in strašno, če tej najvišji volji nasprotuje.

Da pa nam bo še laže najti pot, ki jo je Gospod Bog odkazal nam vsem, ki živimo v zakonu, in vsem, ki namerjajo korake vanj; da se laže otresemo starih, ukoreninjenih predsodkov, ki nam mračé pogled na naš smoter; da si laže očistimo srce, povzdignemo misli in ublažimo voljo ob pogledu na svetost, ki je poverjena našim slabotnim močem, in da tako tudi laže najdemo pravo besedo, ki naj bi to svetost presadila tudi v srca naših najdražjih, naših otrok: obrnimo pogled še na sveto mesto, postavljeno na gori, ki nam žari nasproti; poskusimo vsaj nekoliko doumeti dostojanstvo zakona, kakršen naj je po božji stvaritveni misli, in vzvišenost njegovih namenov. Premisliti hočemo to, kolikor nam je mogoče, ob razodetju božjega Vzgojitelja v prvih poglavjih sv. pisma in ob dovršitvi tega razodetja po Kristusu Jezusu v Novem zakonu.

Po božjem namenu, izraženem ob stvaritvi žene in zakona, ustvarita mož in žena v zakonu najprvotnejše, najtesnejše življenjsko občestvo, ki je na svetu sploh mogoče. Ustvarita ga naj po zakonski ljubezni, t. j. po ljubezni, ki vodi v zakon in jo je Stvarnik zamislil vprav za zakon sam. Ta zakonska ljubezen je vse več ko pa sama čutnost, vse več tudi ko s čutnostjo spojeno prijateljstvo; zakonska ljubezen je nekaj čisto edinstvenega, saj teži že po svoji naravi

za tem, da podari drug drugu vso svojo osebnost z dušo in telesom, in to izključno le njemu samemu, nobenemu drugemu človeku, in sicer nepreklicno do smrti. Kaj takega ni prav v nobenem drugem človeškem občestvu. Ne uresniči pa tega zakonskega občestva že zakonska ljubezen sama po sebi, ampak šele po zvezi s svobodno odločitvijo volje obeh drugov, a ko je ta odločitev izrečena, je prav tako nepreklicna do smrti.

Mogoča je ta zakonska ljubezen in iz nje vraslo življenjsko občestvo le med moškim in ženskim tipom duhovno-telesnega bitja, človeka, ker je osnovana vprav na razliki med moško in žensko dušo, ki težita po vzajemni dopolnitvi in izpopolnitvi in sta te dopolnitve in izpopolnitve tudi prav edinstveno zmožni. In vprav to je bistveni notranji namen zakonskega občestva, kakor ga je ustanovil Bog sam, da rasteta v njem mož in žena po zakonski ljubezni, pravi skrivnosti božji, čim dalje bolj v eno samo skladno duhovno enoto, zvarjeno iz duhovnega bistva moške in ženske narave, v eno srce in eno dušo; in vendar ostane vsak zase cela osebnost: tudi duhovno oba v enem, res prava božja skrivnost. To dopolnjevanje in izpopolnjevanje, ta »pomoč«, ki naj si jo nudita mož in žena v zakonskem občestvu, je tako bistveno prva, da ohrani zakon ves svoj zmisel že po njej sami, četudi se čutna plat ne bi udejstvila v zakonu, n. pr. v tako zvanem »jožefovskem zakonu«, kakor ga poroča življenje nekaterih svetnikov in svetnic, in tudi, če bi bil zakon brez otrok, dasi je z otroki pot do cilja lažja. Vsa druga vzajemna pomoč zakonskih drugov, kakor je važna in potrebna, je temu prvemu smotru podrejena, saj je mogoča tudi v kakem drugem, ne le v zakonskem občestvu.

Ustvaritev takega zakonskega občestva z njega prvim, bistvenim smotrom, to je zmisel Stvarnikove besede, ki jo je izrekel, preden je ustvaril prvo ženo: »Ni dobro človeku biti samemu, naredimo mu pomoč (in družbo), njemu enako.« To je zmisel besed, s katerimi je pozdravil Adam novo družico, ko poprej v vsem živem stvarstvu ni našel sebi primerne, človeško dušo zadovoljujoče družbe: »To je sedaj kost iz mojih kosti in meso iz mojega mesa... Zaradi tega bo zapustil človek očeta in mater in se držal svoje žene in bosta oba eno meso.« (1. Moz. 2. 23–24; Mat 19. 5.) Le tako, najvišje usmerjeno življenjsko občestvo iz zakonske ljubezni, le taka duhovna skupnost, nerazdružljiva do smrti, more upravičiti, da se zaradi nje razveže tako globoko v človeški naravi, dušni in telesni, osnovana življenjska vez, kakršna družijo otroke z roditelji. (Prim. Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche, I., 1911, 487–494, zlasti 493.)

Le v tem najtesnejšem človeškem občestvu, v katerem naj se spojata mož in žena po zakonski ljubezni, polni nežnosti, globine in spoštovanja, res v eno enoto, v eno srce in v eno dušo (»adiutorium = pomoč« imenuje to sv. pismo in z njim cerkveni zakonik), le v zakonskem občestvu je hotel Bog Stvarnik, da se mož in žena izročita drug drugemu tudi v zadnjo, popolno ljubezensko združitev, v znak in izraz vzajemne zakonske ljubezni in vdanosti, hkrati kot dovršitev vzajemne dokončne daritve vse svoje osebnosti. Saj strne že ta združitev sama, po svoji pravi, nepopačeni, od Boga ji dani naravi moža in ženo z vezjo tako nežne miline in najgloblje vdanosti, z vezjo tako popolne daritve sebe

vsega, da je odtlej vsakemu izmed njiju nemogoča s katerikoli drugim človekom, dokler živi še prvi, ki se mu je tako podaril (*sedatio concupiscentiae* cerkvenega zakonika): »...in bosta oba eno meso.«

In prav tej zadnji ljubezenski združitvi moža in žene je pridružil Stvarnik v svoji neskočni modrosti in dobroti del svoje stvariteljske sile, da more po njej nastati novo človeško bitje, kost iz očetove in materine kosti, meso iz očetovega in materinega mesa; neposredno sam ustvari temu bitju dušo ter jo vdahne oživiljeni kali pod materinim srcem in ob stran ji postavi svojega poslanca, angela variha. In vprav to soustvarjanje je postavil Bog za prvi vnanji namen zakonskemu občestvu (*proles* cerkvenega zakonika): »Rastita in množita se in napolnita zemljo in podvrzita si jo.« (1. Moz, 1, 28.)

Res, le krivoverska manihejska in bogomilska zaslepljenost, le puritansko-protestantovska in janzenistovska črnoglednost bi mogla videti v tem največjem čudesu stvarstva, hkrati čudesu božje ljubezni, kaj nizkotnega, poniževalnega.

Glede vseh teh treh od Boga že od vsega početka postavljenih bistvenih namenov zakona se po izvornem grehu prav nič ni izpremenilo. Ni se po izvornem grehu izkvaril božji red, izkvaril se je človek, ki je ta red začel pačiti, in tako se je začel kvariti tudi zakon in je pri mnogih narodih docela propadel. A Kristus ga je v svoji Cerkvi s svojo božjo oblastjo slovesno zopet vzpostavil: »Od začetka pa ni bilo tako. Toda jaz vam pravim...« (Mat 19, 8—9.) Zakon je torej danes prav tako neomadeževan in svet, kakor je bil po božjem redu prvi dan, vršitev vseh treh glavnih namenov zakona je danes prav tako Bogu všečno delo, kot je bilo po božji ustvaritveni misli ob ustanovitvi zakona. Vprav zaradi čistosti in svetosti, ki gre zakonu in gre tudi zvesti vršitvi vseh treh po prirodnem in božjem redu zakonu danih namenov, vprav zaradi tega je tako strašen greh, če človek karkoli izmed tega čistega in svetega iztrga iz bogopravnega reda in to zlorabi v nizkotno telesno slo, v nečistost, bodisi v zakonu samem ali izven njega. (Dalje prihodnjič.)

Drobtinice.

Metilalkohol je hud strup. Dognali-so, da se nahaja tudi v dimu tobaka. In sicer ga vsebuje dim smotke 4 miligrame, dim cigarete pa 2 miligrama. Ta strup se z dimom zajé v stene, zavese, pohištvo in obleko. Zato je tako nezdravo bivanje v zakajenih prostorih in je kaja škodljiva tudi onim, ki sami ne kadijo, predvsem pa otrokom.

Strup tintnih svinčnikov. Če se zajé konica tintnega svinčnika v človeško kožo, se dotično mesto zgnoji in tako oteče, da je treba zdravniške pomoči. V tintnem svinčniku je strup, barvilo anilin. Če se človek z roko, ki je onesnažena z anilinom, dotakne oči, more tudi oslepeti. Zato je potrebno, da s tintnim svinčnikom ravnamo skrajno previdno in ga ne smemo vtikati v usta. Otroci sploh ne bi smeli poznati tega svinčnika in ga ne uporabljati v šolah.

Gumijastih predmetov, cevi in podobnega — ne smeš mazati z oljem, ker se gumi strdi in se lomi. Namaži jih z glicerinom ali pa jih deni v tekočino, ki vsebuje 1 del salmijaka in 2 dela vode in jih potem namaži še z glicerinom.

Kako popraviš ključavnico v omari? Kar nenedoma se zgodi, da omare ne moreš odkleniti. Tedaj obračaj ključ tako, kakor da hočeš omaro zakleniti, nato ga z naglo kretnjo potegni iz ključavnice. Če s tem še ni ključavnica v redu, pa poseži s tenkim nožem v špranjo prav do zapaha in ga skušaj nalahko poriniti nazaj. Ko se nato vrata omare odpro, odvij vijake iz ključavnice, vzemi jo ven in jo namaži. Odkleniti se ni dalo, ker se je bilo olje pomešalo s prahom in strdilo se je.

Kje so štorclje? V naših krajih, posebno pa v severnih pokrajinah Evrope, je bilo časih veliko štorkelj, ki so gnezdele na strehah in kakor so dejali — prinašale sreče v domove. Te »sreče« je zdaj manj in manj — štorclje se ne vračajo več iz svojih južnih, afriških prezimovališč. V Nemčiji, v Meklenburgu, je bilo l. 1901 še 5905 štorkljinih gnezd, v katere so se spomladi vrnile štorclje. Leta 1912 je bilo le še 1072 gnezd zasedenih, l. 1925 pa samo 536. Kje so ostale štorclje, zakaj se niso vrnile v gnezda? Strehe so ostale iste, prilike za preživljanje in gnezdenje iste. V Evropi se torej štorkljam ni nič hudega zgodilo — pač pa v južnoafriških pokrajinah, kamor so hodile prezimovat. Ondi so ogromne množice kobilic, s katerimi so se štorclje preživljale. Ker pa povzročajo kobilice tako škodo, je umevno, da jih na vso moč zatirajo z arzenikom. Naše štorclje so se z zastrupljenimi kobilicami same zastrupile, poginile in se nič več vrnile. Kolika podobnost z našimi izseljenci! Evropski domovi so zapuščeni, njih prebivalci umirajo v tujini! »Ljubo doma, kdor ga ima!«

Vojaške godbe. Dasi je v Ameriki navadno vse prvovrstno, to ne velja o vojaških godbah. Najstarejša in najboljša godba v Ameriki je mornariška, katera ima svoj sedež v Vašingtonu. Leta 1800, ko je bilo glavno mesto Združenih držav »premeščeno« iz Filadelfije v Vašington, je obstojala mornariška godba iz dveh oboj, dveh klarinetov, dveh rogov, basa in bobna. Po ameriško-španski vojni pa je štela ta godba nič manj kot 80 godbenikov. Med svetovno vojno, ko so ameriški vojaki stopili na evropska tla ter slišali vojaške godbe, kakršnih doma niso bili vajeni, tedaj se je ameriški svet sramoval, da ni priskrbel boljše vojaške godbe svojim polkom. Posledica tega je, da se danes godbe mornarice in armade v Ameriki izpopolnjujejo ter dobri godbeniki iščejo po vsej Uniji. Danes ima samo Vašington že tri prvovrstne godbe. — Prvo mesto med vojaškimi godbami sveta zavzema skoraj gotovo godba republikanske garde v Parizu. Znano je, da je Francozom mnogo za častna odlikovanja. Tako je tudi ta godba nekako odlikovanje in čast za vsakega Francoza, ki ima srečo, da je sprejet v to godbo, katere člani tudi ne prejemajo nobene plače. Na izpraznjena mesta v operi in simfonijskem orkestru pridejo edino le godbeniki republikanske garde. — Anglija ima zelo mnogo dobrih in slovečih vojaških godb. Godba kraljeve konjeniške garde je izmed prvih na Angleškem. Poleg te so še gardni grenadirji Škotje in Irci. Najboljša vojaška angleška godba pa je kraljeva topniška godba, katera stalno

igra na kraljevih banketih in slavnostih ter je nastanjena v Woolwich-u. Ustanovljena je bila l. 1762 samo z osmimi godbeniki, danes jih je 95. — Današnje godbe v Nemčiji obstojajo iz bivših vojakov nemške armade. Biti morajo dobri godbeniki in utrjeni v nepraktični hoji, ki jo je imela in jo še ima nemška vojska, pri tem pa korakoma igrati. Veščaki pa trdijo, da te godbe ne dosejajo onih pred vojno. — Italija, Španija in druge latinske dežele imajo svoje posebne godbe. Španci na primer imajo udomačen v godbi celo saksofon in sarusofon, katerega pri godbah drugih držav ne najdemo. — V Mehiki so skoraj neprestani boji, vendar imajo tam tudi čas za to, da vežbajo godbe, ki so na jako dobrem glasu, bolj nego njih bivši predsednik Calles. Med tem ko imajo ameriške godbe povprečno po 35 godbenikov, imajo mehiške celo do 70 mož, katere interpretirajo dela samo velikih skladateljev. — V Kanadi imajo izvrstno godbo gardnih grenadirjev, ki ima svoj sedež v Montrealu, v Torontu godbo takozvane Mississauga-konjenice in največji in najboljšo škotsko godbo Kilties. — Na daljnem Vzhodu je brez dvoma najboljša policijska godba na Filipinah, katero vodi na angleški univerzi vzgojeni zamorec. Japonci imajo edino godbo, katera je urejena tako, da je sprejemljiva tudi za evropska ušesa, vse druge pa imajo svojo japonsko posebnost. — Tako vidimo, da ima vojaško godbo vsaka država, pa naj si bo monarhistična ali pa republikanska, kajti godba je velikega pomena, posebno na pohodih in vajah ter ob raznih svečanih prilikah.

Kuharica.

Parmazanske rezine za v juho.

Ostrgaj žemljam od prejšnjega dne skorjo in jih zreži na rezine, za prst debele. Eno stran rezine pomoči v raztopljeno sirovo maslo, drugo, nepomazano stran pa položi na pleh in potresi pomazano stran s parmazanskim ali bohinjiskim sirom. Postavi rezine za nekaj minut v pečico, jih nato razreži na rezance in daj s čisto juho na mizo.

Sadna (vegetarijanska) solata.

Zreži dvoje obrisanih jabolk, katerim odstraniš peclje in pečke, na tenke rezine; prav tako zreži štiri obrisane fige, vzemi majhno pest zrezanih orehov (vsak bodi razdeljen na 8 delov) in vse skupaj pomoči s sokom ene limone ali pomaranče in dobro premešaj. Ko nekaj minut stoji, postavi kot samostojno jed na mizo.

Sirnata juha za bolnike s sladkorno boleznijo.

Zakuhaj v $\frac{1}{4}$ l vrele juhe zvrhano žlico parmazanskega sira ter ga kuhaj 5—7 minut. Nato zmešaj v skledici rumenjaka z žlico sladke smetane, prilij sirnato juho in jo postavi takoj na mizo.

Tirolska jetra.

Četrť kilograma telečjih jeter namakaj nekaj ur v hladnem mleku in jih zreži na za mezinec debele rezine; vsako rezino povaljaj v moki in hitro speci v vroči masti. Posebej pa oprajži zrezano čebulo, jo potresi z žlico moke, zalij z zajemalko juhe, prideni 4—8 sesekljanih kapar, žlico kisle smetane, soli in žličico kisa. Ko vse prevre, postavi jetra z dušenim rižem ali s krompirjevim pirejem na mizo.

Gorčični krompir.

Zarumeni v žlici masti drobno zrezano čebulo in prideni žlico moke. Ko se to nekoliko zarumeni, dodaj pičlo žlico gorčice, velik ščep popra in nekoliko soli in prilij zajemalko juhe ali gorke vode; ko vse to prevre, dobro premešaj, da je omaka voljna, prilij še žlico kisa in stresi v to omako za globok krožnik kuhanega, olupljenega in na listke zrezanega krompirja. Vse to narahlo premešaj, in ko prevre, postavi krompir z makaroni, ocvrtimi smrkci, zabeljeno karfijolo, zabeljenim grahom, ocvrtimi črnimi koreninami, špinačnimi zrezki, z mesom ali s polento na mizo.

Špinačni zrezki z rižem.

Skuhaj za krožnik špinače, jo ožmi in sesekljaj. Posebej pa skuhaj osminko riža, dodaj ga špinači, oboje stresi v skledo ter prideni še 1—2 žlici kuhanega, sesekljanega govejega ali svinjskega mesa, za noževo špico popra, raztepeno jajce, žlico drobno zrezane in v masti precvrte čebule, 1—2 žlici drobtin in nekoliko soli. Vse skupaj dobro premešaj in napravi zrezke; vsakega potresi s krušnimi drobtinami in ga speci v masti.

Jajčna jed za bolnike.

Napravi sneg iz enega beljaka (seveda svežega jajca); posebej pa zmešaj rumenjaka z žlico sladke smetane, počasi vmešavaj žličico konjaka, prideni sneg in daj takoj bolniku.

Sirnati polmeseči.

Najprej nalij v lonček za tri žlice toplega mleka, prideni mu žličico sladkorja in 1—2 dkg drožja; vse to zmešaj in postavi na kraj štedilnika, da vzide. Nato zmešaj v večji skledi pol litra toplega mleka, 8 dkg sladkorja, 2 rumenjaka, 12 dkg sirovega masla ali 10 dkg masti in za kavino žlico soli. Vse to zmešaj in zasuj s $\frac{3}{4}$ kg moke, dodaj pripravljeno drožje, nato vse močno s kuhalnico stepaj vsaj četrť ure. Stepeno testo potresi po vrhu z moko, pokrij in postavi na gorko, da haja. Vzhajano testo stresi na desko, potreseno z moko, ga rahlo razvaljaj za pol prsta na debelo in izreži hlebčke z velikim obodcem (kakor za krofe). Na sredo vsakega hlebčka deni polno žličko sirnatega nadeva, vsak hlebček pomaži ob kraju z raztepenim beljakom, testo upogni, da dobiš obliko polmesece, pritisni robove narahlo skupaj, pokladaj polmesece na dobro pomazan pleh in postavi za pol ure na gorko, da vzidejo. Nato jih pomaži z raztepenim jajcem in peci v srednje vroči pečici. Pečene postavi gorke ali mrzle na mizo.

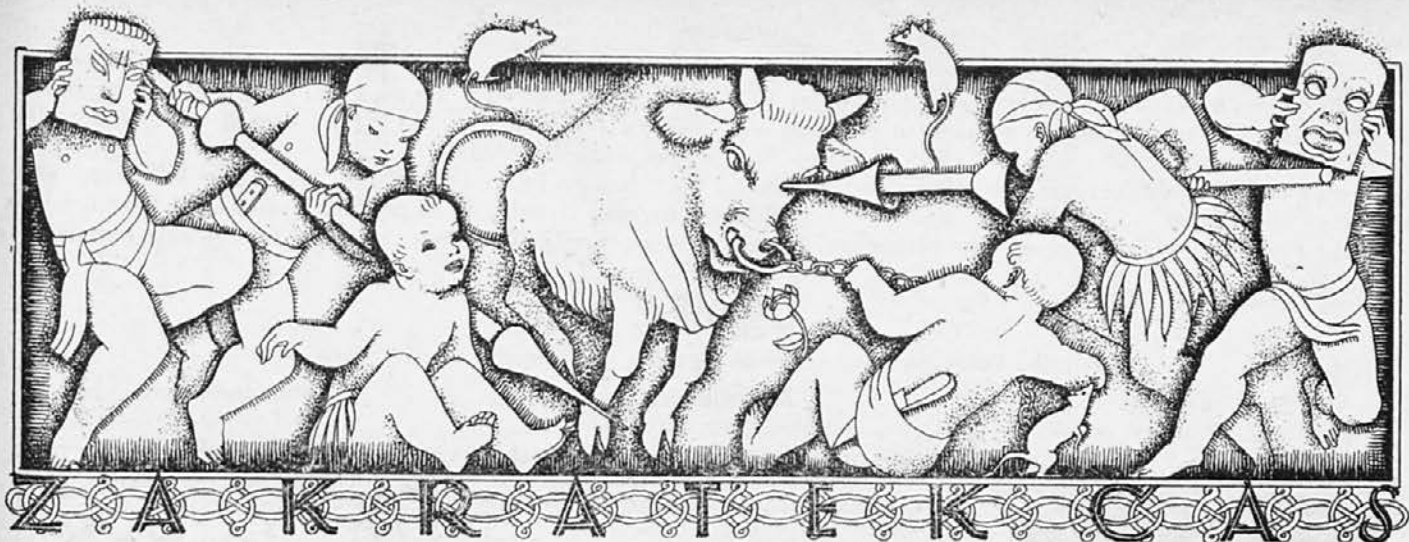
Sirnati nadev.

Zmešaj $\frac{1}{4}$ kg sira (mohanta), primešaj mu rumenjaka, 5 dkg sirovega masla, žlico sladkorja, žličico na drobno zrezanih limonovih lupin, za noževo špico cimeta, nekaj zrn soli, žlico rozin, žlico krušnih drobtin in sneg iz enega beljaka.

Omaka iz sirovega masla.

Razgrej žlico sirovega masla, dodaj žlico moke in mešaj pol minute; nato prilij zajemalko mrzle vode, $\frac{1}{4}$ l zelenjadne ali kostne juhe in kuhaj 10—15 minut. Nato prilij še zajemalko mleka in za noževo konico nastrganega muškata oreška, osoli in pusti, da prevre.

M. R.

Smešnice.

Sestanek.

Štirinajst dni že ni videl Vendelin, veseli študent, svoje Slavke. Žalostno in potrto je že šestič romal na domenjani kraj, kjer je nad eno uro zaman čakal.

Vedno bolj in bolj se mu je utrjeval sum, da ima Slavkin oče, premožen, toda na vso moč skop čudak, svoje prste vmes. »Stavim,« je mrmral, »da stari stiskač prestreza vsa moja pisma in drži ubožico zaprto, ne da bi jo obvestil o meni!«

Tako je tudi bilo. Papa Skopín je strogo nadzoroval vrata. Kadar je prišlo kakšno pisemce, bodisi po pošti ali po šli, se ga je précej polastil; potem ga je prečital in s srditim nasmehom porinil v peč.

Nekaj dni potem, baš ko je stari Skopín sedel s svojo prežalostno hčerko pri zajtrku, razbije nenadoma velik kamen pritlično okno in, preden si je mogel opomoči od strahu, vrže neka roka v rokavici pisemce skozi odprtino.

Skopín plane na papir in čita:

»Ljuba Slavka! Prosim, pridi drevi ob petih na jubilejni most! Šipo plačam jaz — denar prinesem s sabo. Tvoj Vendelin.«

»Nezaslišana nesramnost!« so godrnjali papa Skopín, toda da bi se bili odrekli denarju, tega jim žilica nikakor ni dala in — Slavka je prišla.

Vse zapovrstjo.

»Moje iskreno sožalje; slišal sem, da se je Vaša zaroka razdrla?«

Lahkoživec: »Da! Dekle sem že prebolel, zdaj je dota na vrsti.«

Soliden oče.

Žena (možu): »Ubogi naši otroci!... Zjutraj, ko vstaneš, so že zdavnaj vsi v šoli in zvečer, ko prideš iz gostilne, so zmerom že v postelji!... Pošlji jim vsaj tu pa tam kako razglednico!«

Nesramnost.

»Kar je preveč, je pa preveč! Tistemu baronu, ki se zmerom z avtomobilom vozi, sem bil napravil že pred tremi meseci popolno zobovje. Včeraj ga grem obiskat, da bi dobil denar, ampak ta človek me ni samo nahrulil prav sirovo, temveč je — pomislite si to nesramnost — še povrh škripal z mojimi zobmi!«

Z združenimi močmi.

Gospa: »...Še na nekaj Vas moram opozoriti, preden Vas sprejem... moj mož zna biti včasih precej sirov!«

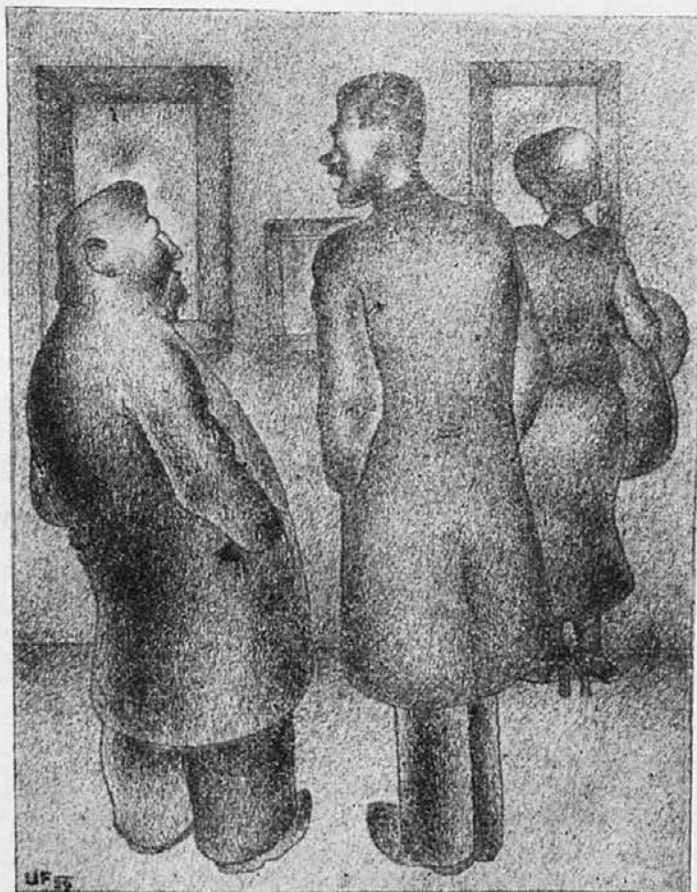
Kuharica: »Ampak, gospa! Saj sva vendar dve!«

Skušnja.

»Zakaj se vedno govori o boginji zmage, nikoli pa ne o bogu zmage?«

»Kadar boš oženjen, boš že razumel!«

Na razstavi.

»Vaša gospa soproga je povsod doma: v slikarstvu, v glasbi, v literaturi...«

»Da, da — samo domá ni — domá.«

Blagoslov.

Najemnik (ki ne trpi klavirja): »Kako pa to, da Vaša žena nič več na klavir ne igra in ne poje — saj prej je zmerom!«

Gospodar: »Odkar imava otroke, ne utegne nič več.«

Najemnik: »O, otroci so res blagoslov!«

Ugovor.

Ravnatelj kaznilnice (staremu vlomileu, ki ga odpušča): »...in da bi kmalu postali koristen član človeške družbe!«

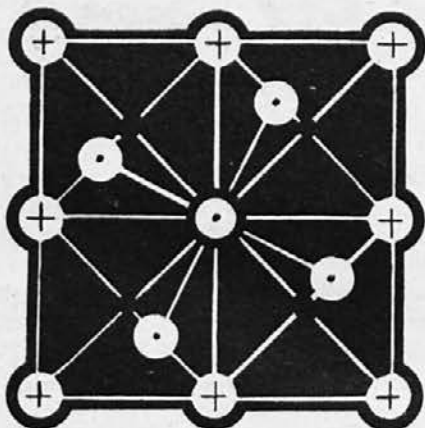
Kaznjeneec: »Kako pravite? Koristen član človeške družbe da bi postal? Mar nisem? Zaradi mene so postavili štiri nove tovarne za železne blagajne!«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Skrit pregovor.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 20 točk.)

Vstavi v gorenji lik črke: a, d, e, e, i, l, n, o, p, r, s, v, z tako, da dobiš namesto križcev 4 besede in namesto pik 2 besedi. Nato zamenjaj črke s številkami od 1 do 13 tako, da dobiš v vseh smereh vsoto 21. Če zamenjaš končno številke: 5, 6, 4, 7 — 1, 6 — 3, 10, 6, 13, 7 — 1, 8 — 9, 6, 13, 7 zopet z dotičnimi črkami, dobiš pregovor.

Vremensko poročilo.

(Edi, Celje. — 12 točk.)

14. 9. Rogaška Slatina	— jasno.
1. 5. Maribor	6 ^o R oblačno.
10. 5. Ormož	— jasno.
14. 5. Inomost	— jasno.
14. 5. Varšava	— oblačno.
10. 6. Jekaterinoslav	— nestanovitno.
1. 5. Berlin	0 ^o R vetrovno.
12. 6. Ebern	— oblačno.
8. 6. Edinburg	— jasno.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v aprilski številki.

Velikonočna. Žarki solca odgovarjajo abecedi. Vzameš črke, ki so označene z daljšo črto, in sicer a in l trikrat, e, j, o, s po dvakrat, d, g, p, t, u, v po enkrat ter dobiš, če jih prav sestaviš: »Gospod je vstal, aleluja.«

Književna tombola. Številke srečk pomenijo črke iz abecede, štete od one črke, ki označuje serijo: Tavčar: 4000 (roman).

Številnica. Vzemi od »k« naprej 25. črko = j; nato od črke »r« 13. črko nazaj = e, 20. črko naprej = k itd. in dobiš:

Kjer kura poje, petelin molči — pri hiši taki vse v redu ni.

Zamenjalnica.

(Vinko Tolmin. — 15 točk.)

Zamenjaj vrstni red naslednjih besed tako, da dobiš iz srednjih dveh črk zaporedno od zgoraj navzdol čitanih, znan pregovor.

GLAGOL
KLETEV
KOSILO
MLADIČ
NARAVA
OTOČJE
PANTER
POTICA
SKOPUH
SREBRO
SVEČAR
SOPROG
ZAGATA
ZVEZDA

Sestavnica.

(France, Središče. — 18 točk.)

Spol, cena; Rab, jad; Ant, Rus; ata, plin; olika, maj; jetra, Mirko; svet, ena; roč, puran. — Sestavi iz dveh zaporednih besed eno besedo; ko si besede dobil, ti dve zaporedni črki v novih besedah povesta dve jugoslovanski mesti.

Potence s podlogo »žoga«.

(M. R., Stari trg. — 15 točk.)

$G^4 \cdot a - z^{3+7} \cdot a \cdot o^5 \cdot a - o^6 \cdot g^3 - z^5 + s \cdot g^3 \cdot z^5 \cdot o^6 \cdot a - g^7 + 3 \cdot z^7 \cdot g^3 + 4 \cdot a - g^4 + 3 \cdot o^6 \cdot a \cdot o^{2+6} \cdot g^3 - o^2 \cdot a \cdot o^6 \cdot z^3 \cdot g^3 + 5 \cdot o^6 \cdot g^3 - g^7 \cdot o^7 - g^7 \cdot o^7 + 4 + 1 - z^7 + 5 \cdot o^{1+4} \cdot g^3 \cdot z^5 \cdot o^6 \cdot g^3 - z^7 \cdot g^3 + 4 \cdot a \cdot o^{2+6} \cdot g^3 \dots$

Star testament.

(Edi, Celje. — 10 točk.)

Posetnica.

(Ivica Kralj, Ljubljana. — 10 točk.)

Sikst pl. Evoneé

Kaj je ta mož?

Zlogovnica »Levstik«. Ključ do rešitve je v besedah: Zlogovnica, Levstik. Zaznamuj vertikalne stolpce zapored s črkami; Zlogovnica, horizontalne pa s črkami: Levstik. Odbiraj zloge v vertikalnih stolpcih po abecednem redu črk Levstik ter pojdi po vertikalnih stolpcih, stolpec za stolpec po abecednem redu črk: Zlogovnica! Dobiš:

Brez boja se ne da živeti,
dokler ogreva žile kri,
vihar vsi dnevi so na sveti,
vihar nemirne so noči.
Bori s teboj se srce tvoje,
bori se človek, črna smet!
Pekel pa veselice poje,
odpeva mu hudičev svet.

Levstik.

Zajec. Najprej beri črke nad črtkanimi, potem pa črke nad črnimi jajci: Vesela velika noč!

Konjiček.

Beseda, poslana med svet,
nikoli se več ti ne vrne!

Stročnica. Šiba novo mašo poje.

Skrit napis. Ključ je napis v spodnji vrsti »to da ključ«. Če uredimo črke iz tega napisa po abecedi in napišemo namesto njih številke, dobimo iz napisa vrstni red: 8, 7, 3, 1, 5, 6, 4, 9, 2. Zunaj dobimo: Po povoženi cesti ne raste trava; notri pa: Skopuh ne bi dal Bogu palice, da bi udaril vraga.